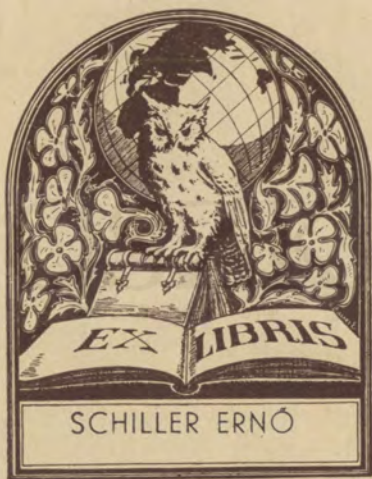

12.476/6

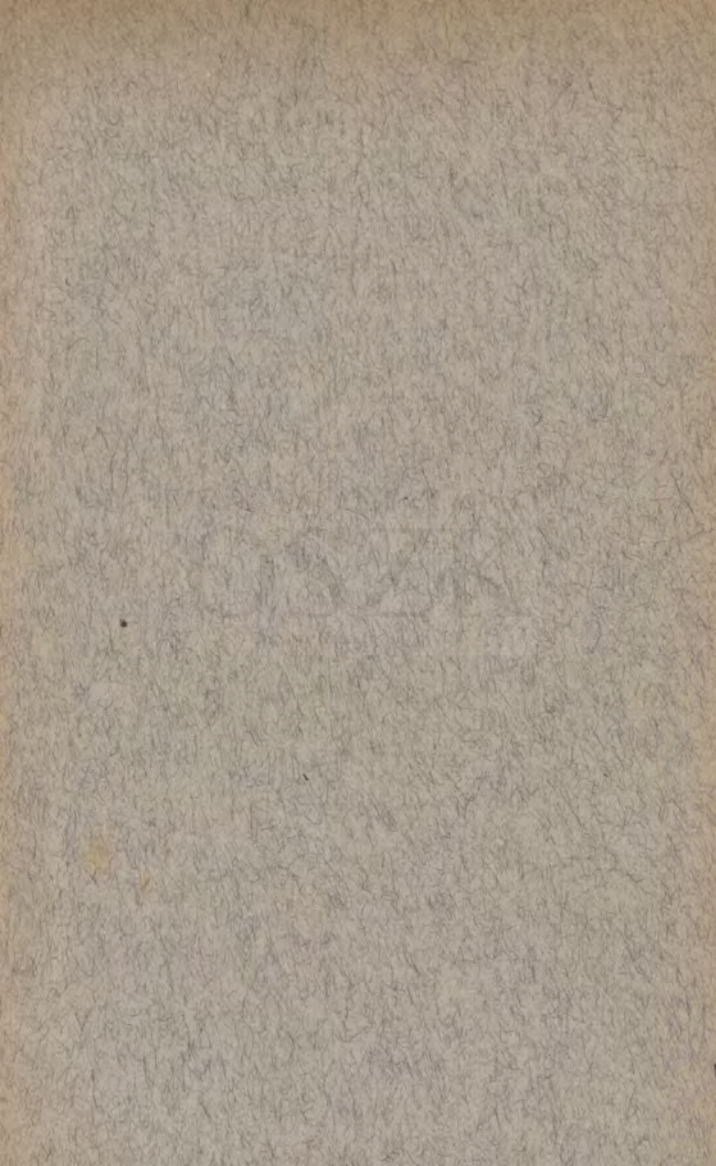
Városthy Füzre

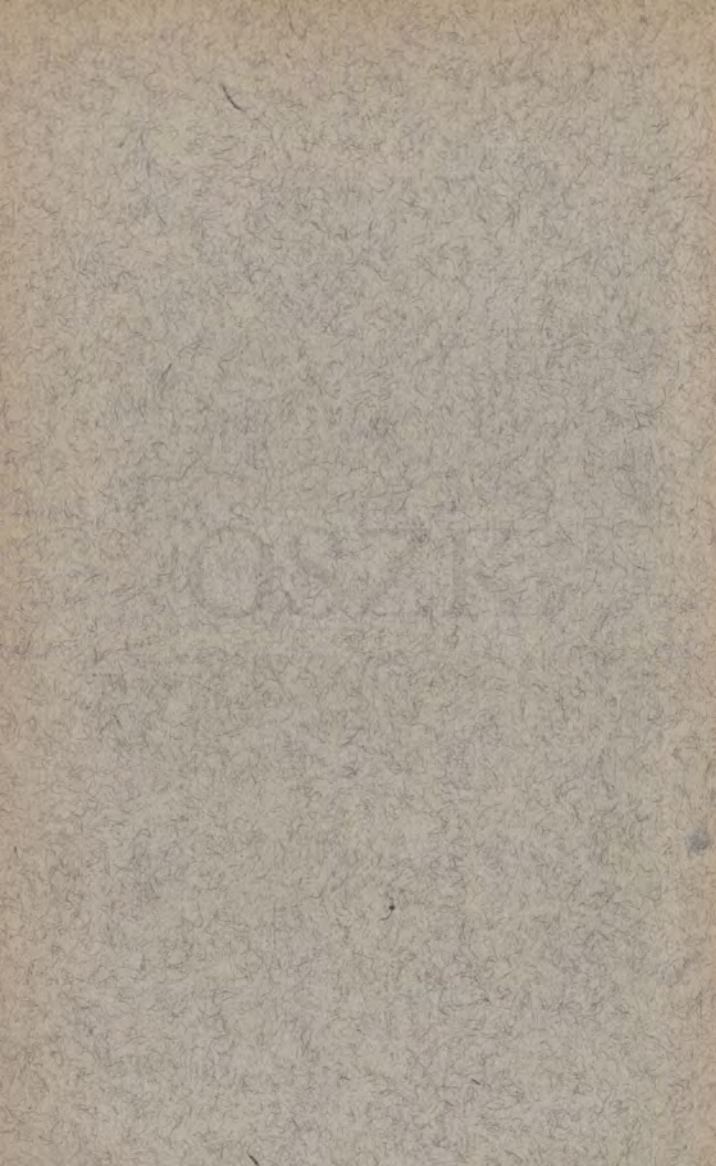
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SCHILLER ERNŐ

KARINTHY FRIGYES
MUNKÁI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KARINTHY FRIGYES MUNKÁI
VI.

HARUN AL RASID

GYŰJTEMÉNYES KIADÁS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

KARINTHY FRIGYES

HARUN AL RASID

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

12.476 / 6

(R
2)

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R-leltár

Az ítélet.

A hármaskürt rekedten megszólalt; felcsengett rá a negyedik, hatodik és nyolcadik szféra diszharmoníája és Aziel — (mintha tegnap történt volna, úgy áll előttem, pedig van vagy harminc éve) — meglökött, hogy álljak fel és lépjek előre.

Bíráim is felálltak.

Hideg borzongás futott végig rajtam — fáradt voltam a hosszú vizsgálatról, hercehurcától — vagy kilenc dimenzió tárgyalta már az ügyet, lökdöstek egyik kategóriából a másikba. Fáradt voltam, szerettem volna, ha már vége az egésznek: de most, hogy közeledett az ítélet, újra felsírt bennem az Ismeretlentől való félelem.

A Büntető felemelte kezét, intett a Vádlónak. És újra felolvasták, nem tudom hányadszor, a deliktumot.

Összetörve figyeltem: tompán kongottak a Fogalmak. Hő és fény villózott — egy pillanatra, ahogy szóba került, láttam a boldog sugárzást, amelyből elhurcoltak, mikor az irígy Astarót árulása következtében asztrál-csendőrök kezére jutottam. Vajjon látom-e még?

Alig értettem már a vádat: alig emlékeztem már a részletekre. Igen, igen — valahogy így volt, valóban, kiküldetésben voltam — egy Szikrát kellett elhelyezni, megbíztak bennem, hogy jól csinálom

majd a dolgot — a Végső Cél titkos kiküldöttje személyesen tárgyalta a kormánnyal, hogy teljes puvoárt kapjak — nagy eredményt vártak ettől a lépéstől. Tudatában voltam fontos és kényes szerepemnek, — de hát mit tehettem? Átkozott, rossz természetem. Hiszen tudtam én, hogy ebből baj lesz: — minek is kellett éppen a negyedik szférán kiszállani? Ha átmegyek a következőre, soha nem jutok kísértésbe. De azt hittem, ez jó hely — valami furcsa golyóbis volt, hegyek-völgyek, sok meleg, kevés fény — gondoltam a Mágneses Központra, hogy odateszem — ha forogni kezd az egész, csodálatos muzsika lesz belőle és a Végső Cél ezerszeresen aratja az erőt, amit elvetett. Aztán kisebb tömegek fölött lebegtem — egy tűzhányó, a tenger vagy mi volt az. És a tengerparton — hát igen, a homokban — hát ott láttam meg az első Élőt, aki aztán bajba hozott. Még soha nem láttam addig, csak hallottam róluk sokat, dajkám, a jó öreg északi fény, mesélt nekem aprókoromban, hogy ilyenek is vannak, de én nem igen hittem. Ez, úgy látszik, azok közé tartozott, akikről valami Mózes nevű fiatal írótól olvastam az »Új Dimenzió« egyik számában ismertetést: embernek, vagy minek nevezi őket: — vagy asszonynak? nem tudom már. De mindegy is — elég az hozzá, a drága kincset, a ritka szikrát, amivel el kellett számolni, ennek a szemébe raktam — elkövettem az árulást. Még láttam, ahogy felvillan a szemében — egy másik élő ment arra, talán »*fēr fi*« volt (Mózes szavát használva) és az megállt és nem tudott tovább menni. Hát ezt tettem én — és Astarot elárult. A vád, egyike a legsúlyosabbaknak, így minősült: a Végső Cél államvagyonából egy szikrát elsikkasztva, saját céljaira fordította, hogy Élő Apához és Élő Anyához jusson.

Hátrafordultam, de ügyvédem, a Védő arcáról semmi biztatót nem olvashattam le. Vállat vont és a szája szögletéből sűgött oda:

— Baj van. Úgy látszik, ki fogják mondani a szándékos emberteremtést.

— És akkor?

Ügyvédem megint vállat vont.

— Nincs más hátra, — kérni fogom az elme-állapot megvizsgálását: ha még nem késtünk el vele.

Gonosz sejtelmek fogtak körül. A Vádló befejezte beszédét: zúgás futott végig a hallgatóság sorain. Szemben velem, az esküdtek gomolygó foltjai összefolytak, — az oldalamnál ülő két asztrál komoran intett, hogy üljek le.

Rövid tanácskozás: aztán a Védő emelkedik szólásra.

A minősítést vitatja előbb: nem lehet szó szándékosságról. Honnan tudhatta volna a vádlott, úgymond, hogy az illető negatív előjelű lényben (emlékszem még, így nevezték azt a valamit, amit mi nőnek nevezünk) elég vakmerőség lesz az isteni szikrát eszköznek használni, holmi értelmetlen és méltatlan játék szeréül? Vádlott ideiglenesen adta csak át a Végső Cél kincsét, abban a hitben, hogy jó helyen találja, ha megint szükség lesz rá. S ha mégis — ha a vallomásból bizonyítottnak vesszük a szándékosságot — lehetetlen a beszámíthatóság kérdését figyelmen kívül hagyni. Lehetetlen feltenni, hogy lélek, aki megbízatást kap, hogy isteni kincssel ékesítse fel a Teremtés valamelyik részét, ép elmével kiválassza e részek közül a legszürkébbet és legjelentéktelenebbet, a természet ötletei közül a legszerencsétlenebbet és legellentmondóbbat, az élőlények, állatok és növények közt a legocsmányabbat

— s éppen annak adja oda az erőt, hogy önmagát terjessze és fejlessze, elharapódzzon, mint valami betegség. Aki ezt szándékosan tette, nem lehetett eszénél, ezen az alapon kérem védencem felmentését.

Rekedt kürtjel: a bírák visszavonultak. Komor csend lett, — magam elé néztem, nem láttam semmit. De messziről, a mélyből valami zavaros és ijesztő hang emelkedik s torkomba szorítja lélekzeitem, — szemeket látok, hideg fut végig a hátamon. Nyitott, kiáltó száj, kitárt karok, — hideg veríték veri ki homlokom. Az Élet . . . az Élet szele csap felém forrón, ájult rémület fog el.

Az ötödik és hetedik szféra harmóniája zeng fel: a bírák elfoglalják helyüket. Mindenki feláll. Ijesztő csend.

A Büntető emelt hangon olvassa: A Végső Cél nevében!

— . . . A védelem visszautasíttatik . . .
Indokok és . . . Mindezek alapján és tekintetbe véve a súlyosbító körülményeket . . .

. . . születés általi életre ítéltetik . . .

Eszméletlenül hanyatlottam le a felhődarabról: még láttam, ahogy a két asztrál utánam kap: aztán gyereksírást hallottam: — később jöttem rá, hogy az én torkomból tört elő.

Harun al Rasid utolsó kalandja.

Rosszkedvű volt már abban az időben Harun al Rasid, nagyon rosszkedvű; éjszakai kirándulásain megismerte s meg is únta a népet, melynek foragtagába úgy vágyott elkeveredni valamikor. Az álruhás kalandok után, ha levetette a maszkot, — hol vásári árus, hol borbélylegény, hol utcai énekes öltözetét — valami keserű íz maradt az egészből, már nagyon is jól játszotta ezeket a szerepeket és egy napon rajtakapta magát, hogy komolyan megharagudott a gyaloghintó utasára, aki — kocsihúzó minőségében cipelte fél Bagdadon át — keveset fizetett a fáradságáért.

Így következett el utolsó kalandja.

Az elmúlt éjszaka vándorszínészek bódéját fedezte fel, valahol a külvárosban: elbámészkodott a csepürágón és szeretett volna a színfalak mögé kerülni, hogy rájöjjön a csínyre, de csavargónak nézték és félrelökték. Másnap este piros bugyogót és csörgős sipkát rendelt az udvari ruhatárból — a kastély alagútján szökött ki, a kert felől, egyedül. Jelentkezett a bódé tulajdonosánál, arméniai komédiásnak adta ki magát, állathangokat utánzott. Összebarátkozott a csepürágóval és csakhamar kitanulta a fortélyt — később mikor a tarka közönség gyülekezni kezdett a ponyva előtt, elúnta a színpadot és lement a csőcselék közé. Itt látta meg az etióp hajadont, aki miatt bajba került.

Csavargóféle volt, Zorajdának hívták. Harun al Rasidnak megtetszett kócos haja és hosszú karjai, amiket úgy dobált, mint a cséphadarót. Egy pillanatra átvillant rajta, hogy abbahagyja az egész kalandot, amit úgyis únt már, szépen hazamegy és elhozatja magának ezt a lányt, de aztán elszégyenlette magát. A lány valami handzsáros katonával volt és Harun al Rasid látta, hogy tetszik neki a katona — így nem ízlett volna a dolog. Fellobbant benne a régi virtus, az a furcsa bolondéria, — talán a rossz dzsin szava, aki megigézte gyerekkorában — aminek soha nem tudott ellenállani, aminek különös portyázásait köszönhetette: hogy Ó, Harun al Rasid, így ahogy van, szőröstül-bőröstül és a birodalom hatalmas kalifája, tulajdonképpen nem egy személy, mint ahogy gondolják és mint ahogy rendes állapotban maga is tudja: hanem kettő — és amit az egyik ad, vagy kap, az nem a másiké, az nem a másiknak szól, abból nem lehet öröme a másiknak. És bolond fejjel elszánta magát, hogy álruhában bolondítja magába a lányt.

Csakhowy nehezen ment. A lány nem sokat adott a piros bugyogóra, a szép beszédre se nagyon ügyelt, inkább, a színes ponyvát nézte, meg a bűvészeket — azok tetszettek neki. No megállj, gondolta Harun al Rasid. Nem ment haza reggel, ott maradt a vándorszínészeknél és fölajánlotta magát, ingyen, hogy résztvesz a mókában. Valami díszes színjátékra készültek éppen, aminek »Kalifa« volt a címe: a szereplők közé Harun al Rasid figurája is kellett. Harun al Rasid jót nevetett magában, mikor ezt megtudta. Aztán komoly képpel felajánlkozott, hogy majd eljátssza ezt a szerepet — úgyis jól tudja utánózni a furcsaságairól hírneves kalifát. Meghallgatták és kiosztották neki: harmadnapra megvolt az előadás.

Haŕun al Rasidnak, a színésznek (persze, álnéven — Hasszánnak mutatkozott be) szép sikere volt Harun al Rasid szerepében. Különösen a nőknek tetszett — előadás után Zorajda is ott volt azok között, akik a bódé függőnye mögött várakoztak, hogy megbámulják. És aznap este együtt mentek Hasszán szállására, amit három drakmáért bérelt a keresetéből.

Szép napok következtek. Harun al Rasid tunya kéjben szürcsölte a Hasszánnak szóló szerelem gránátalmaízű italát — a lány dédelgette őt és elhalmozta kedveskedésével; szerelmének, gyönyörűségének, istenének, boldogsága urának, parancsoló fejedelmének, édes, egyetlen kalifájának nevezgette. Harun al Rasid behúnyta szemét és arra gondolt, mit szól majd Zorajda, ha megtudja, hogy szerelmes szavának rajongó túlzása nem is túlzás, hanem a való igazság.

Igy ment ez vagy három holdtöltén át, — Hasszán eljátszotta még néhányszor Harun al Rasid szerepét a színpadon és Zorajdát irigyelték szerelmeséért, akit már mindenki férjének tekintett. Harun al Rasid halogatta a hazatérést — esténként azt a boldogságot színezgette magában, mikor majd magával viszi Zorajdát (mert megszerette közben) a kastélyba és felfedi előtte a valóságot, mint isteni és csodálatos jutalmát a leány szerelmének és benne való hitének.

Egy napon rászánta magát, hogy megteszi az előkészületeket. Hajnalban, mikor Zorajda még aludt, kiosont a szállásból és a palotába sietett. De a kerti alagút ajtaját zárva találta, belső lakattal: a rendes úton ment hát fel. A kapuban megállították s mikor haragosan felfedte nevét, a katonák szemébe nevettek. Bolond ez, mondták, aki még azt se tudja, hogy Harun al Rasid meghalt és Achmed uralkodik

helyette, — legalább Achmednek adná ki magát, ha azt akarja, hogy művelt bolondnak tartsák.

Ez lett hát Harun al Rasid utolsó kalandjából. Még tett néhány kísérletet, hogy felismerjék és elismerjék, de minden hiába volt, a gyűrűt, sajnos, otthonfelelte annak idején és Harun al Rasid álholttestét már el is temették valahol a dravidák földjén, ahonnan hiteles híre jött, hogy meghalt. Kimerülve és bosszúsan tért vissza Zorajdához, aki duzzogva fogadta: szép dolog, igazán, panaszkodott, hogy a férje itthagya őt, egyedül, pénz nélkül és hetekre elcsavarog, azt se tudni merre — ilyen Abdullah se tenne, az a handzsáros török katona, aki pedig el akarta venni őt, mielőtt Hasszán jelentkezett.

Harun al Rasid útközben olyasféle ábrándokkal vigasztalta magát, hogy Zorajdának majd elmondja, ki ő és mi történt vele: de most, az asszony siránkozó vádaskodását hallgatva, rájött, hogy kár szólni: úgyse hinné el neki. Pénze azonban csakugyan fogytán volt — elment a színjászó bódé tulajdonosához, ahol megtudta, hogy az ő szerepét közben egy másik színész játssza már, akiről a közönség azt állítja, hogy sokkal jobban tudja utánozni a legendás Harun al Rasid hangját és mozgulatait, mint ő, Hasszán: ezt még Zorajda is elismerte, aki az utolsó előadásra, a török katona kíséretében, eljött megnézni az ura vetélytársát.

Hosszas könyörgésre kisebb munkát kapott. Félév múlva a banda elment és őt otthagyták. Aztán még próbálkozott néhány munkával, mert Zorajda egyre keserűbb és civakodóbb lett, ahogy öregedett: régebbi kalandjaiban eltanult néhány mesterséget, amit, jól-rosszul, felhasznált most: két évig csepürágással kereste kenyerét, aztán borbély lett, aztán évekig hol vásári árus, hol kocsihúzó, hol

utcai énekes, sőt — egy komisz évadban, mikor a drakma árfolyama rosszul állt Teheránban — el-szerződött belső munkatársnak a »Bagdadi Tükör«-höz is. És egy napon, mikor Jusszuf, a »Bagdadi Tükör« szerkesztője megdicsérte munkáját, Harun al Rasid elpirult örömében és úgy érezte, hogy elégtételt kapott azért a megaláztatásért, ami sok-sok évvel azelőtt érte, mikor fél Bagdadon cipelt egy utast és az keveset fizetett fáradságáért.

Mert alapjában véve szerény ember volt Harun al Rasid.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kacsapecsenye.

Igy történt, láttam.

A Végtelen Űrben hangtalanul forogtak el a sötét korongok: túl a láthatáron felbukott Fényes Valóság, amit csak tudni lehet, ránézni nem. Kezdődött a hangverseny: előbb halkán, aztán egyre merészebb, követelőbb vidámsággal. Kezdte a Tarajos, hosszú, hetyke kukurikú — utána belevágtak a disznók. Aztán gágá és kotkodács — pár perc múlva élt az udvar, cuppogott a sár, az itatóban locsogott a víz, lefetyelő csőrök habarták. A kerítés lécein át megjelent Nagy Tollas és Pici Pelyhecskék, csipogva, lázas fontoskodással.

Reggel volt, a mindig megújuló, örökkévaló, végtelen Élet és Lét reggele — vér és vágy az ereken, a begyekben pedig jóízű, nyeldeklő készülődés halvány árpaszem, sárga kukorica morzsolására. Hevenyében beosztotta magának a legközelebbi teendőket — mihelyt a két Hízottat hátraviszi Szárnyatlan Óriásisten (ez tömi beléjük erővel a kukoricát), átbujik a palánkon: előbb az itató, aztán keresgélés az eperfa alatt, sietve, mert Kékfejű megint fürgébb lesz, elkapja előle. Aztán verekedés a libákkal, az utóbbi időben nagyon erőszakosak lettek. Aztán sütkérezni a forró fényességben, töltött beggyel

— utána ki a kapun, le a folyóhoz, át a sáson, — a Végtelenségnek és Örökkévalóságnak talán ez a legszebbik fejezete, a hús, csobogó nedvesség, amiben olyan könnyű és álomszerű a lebegés, hasonlatos ahhoz, amire még emlékszik, messziről — mikor fönt, fönt lebegett még a kék határtalanban, Fényes Valóság közelében . . . Aztán álom, a vér csöndes bugyborékolása ereiben, meleg, édes szárnyai alá dugott csőrrel, egyenletesen pihegve, örökké.

Kibujt a palánk alól, az itatóhoz. Már vagy öten álltak ott: egyforma, gépies mozdulattal, bedugták a csőrüket, kihúzták, föltartották, hogy a víz lemenjen, megint bedugták. Ő is közéjük állt: bedugta a csőrét, felszívta a vizet, hátracsapta a nyakát, lenyelte, megint bedugta. Mikor színültig megtelt, elégedetten gágogott egyet és az eperfa felé indult. Ekkor toppant oda Szárnyatlan Óriásisten.

Most sietve jött bőrlábon, ugrált közöttük. Tudta, hogy ilyenkor el kell ugrani előle, valamivel gyorsabban szedni a lábát, szárnyait szétterpeszteni — aztán, pár lépés után meg lehet állni megint. Legtöbbször kukoricát dob ilyenkor — legrosszabb esetben hamar eltűnik, vissza lehet jönni a vályuhoz.

Ezúttal kicsit tovább tart a dolog. Szárnyatlan Óriásisten hevesen ugrál, lehajol, kapkod utánuk. Még Ő utána is. Meg akarja fogni, úgy látszik, mint a Hízottakat, akikbe erővel tömik a kukoricát. Ezt nem szereti, idegessé teszi a kemény, síma öt ujj érintése, fogása: egyszer már volt köztük, végignyomták, tapogatták, akkor is csapkodott és tiltakozott, hogy tudára adja Óriásistennek: örült is, mikor az végre megértette és letette a földre. Úgy látszik, megint erről van szó — talán már elfelejtette Óriásisten, hogy ő ezt nem szereti, őneki csak adjon tovább kukoricát messziről, és a többit bízza rá.

Lám, most majd elkapta, de kicsúszott. Most Kékfejűn a sor, — ahá, már elcsípte, fölemelte, meg lehet állni. De mégse — Kékfejű kiugrik a kezéből, Óriásisten haragosan gágog valamit . . . ejnye, Kéklábúnak is ép itt kell botorkálni, a csőre előtt, most nem tud elfutni . . . hopp, megfogták a szárnyát. Ki akarja tépni — Óriásisten megint nem érti, nem ereszti el . . . sőt jobban megszorítja és felkapja a levegőbe.

Ejnye, ez unalmas és bosszantó. Óriásisten hátraszorítja mindkét szárnyát és már megint tapogatja. Most a begyét meg a nyakát. Jó lenne, ha már letenné, már fáj is a hónalja. Erőlködik, hogy megértesse vele, hogy ez nem jó, hogy talán a macskával téveszti össze, az szereti az ilyet. De ezúttal tovább tart a dolog . . . Óriásisten most a nyakát is hátraszorítja, egészen hátra, vissza a háttára. Most mozdulni sem tud, nem is látja Óriásistent, csak egy darab eget. Legjobb, ha türelmesen vár. Az ám . . . de Óriásisten nem hagyja békén . . . valamit motoszkál a nyakán tépdesi a tollát, úgy látszik . . . ejnye, ez már egészen kellemetlenül csiklandós, csak már letenné . . . de nem, szorosan tartja, nagyon szorosan, már fáj a visszahajtott nyaka . . . és a másik kezével, ami szabadon van, hadonáz . . . és valami csillogó, villogó hosszú van ebben a másik kezében . . .

Ez nagyon furcsa . . . ez nagyon kényelmetlen . . . és nagyon rossz . . . ejnye . . . hát ez mi . . . valami tévedés . . . hisz ez a villogó valami . . . hisz ez nem ide való, a nyakára . . . ki kellene nyitni a csőrét, gyorsan, gyorsan, visszahajtani a nyakát . . . megértetni azzal az ostoba Óriásistennel, hogy ez nem oda való . . . gyorsan . . . de nem bírja . . .

No és . . . no és ez . . . ez meg mi . . .

valami nyisszan . . . hát persze, tudta ő, hogy az nem oda való . . . hogy ebből rossz lesz . . .

A nyaka . . . kinyílt a nyaka . . . ez nem lehet . . . ez nincs rendjén . . . ez tévedés . . . a csőre helyett . . . ez nem történhetik . . . most egy rettenetes, iszonyú lehetetlenség történt . . . és valami folyik . . . kapkodva, lüktetve . . . talán a víz, nem? amit föllefetyelt . . . és igen . . . és Óriás . . . isten . . . szét . . . tartja . . . a nya . . . a nyakát . . .

És folyik . . . és lüktet . . . és bugyog . . . tovább . . . de milyen . . . furcsa ez . . . ez nem igaz . . . és most . . . Óriás . . . isten . . . végre eleresztette . . . és már lent van . . . a földön . . . most . . . most . . . el kell . . . gyorsan . . . szaladni . . .

És mi ez . . . ez a piros . . . ez a sok piros . . . ez a sok piros és nem lehet . . . szaladni . . . pedig Óriásisten . . . már eleresztette . . . És mi ez . . . nini . . . Kékfejű . . . itt kotorász mellette . . . valamit . . . hé, Kékfejű . . .

Rá akart gágogni Kékfejűre, de csodálkozva vette észre, hogy nincs hangja. És ugyanakkor valami más furcsa is volt: az egész udvar elfordult és lassan, körbe forogni kezdett. Még látta Tarajost és Nagy Tollast és látta a palánkot, de mindez nevetségesen homályos volt . . . és a Fényes Valóság . . . a Fényes Valóság is . . . lehetetlen . . . olyanná lett, mint az ezüst Hold . . . ezüst Hold a rejtelmes éjszakában, mikor hangtalanul pihen a világ és fent, fent magasan lebegnek . . . lebegnek . . .

A tó . . . a sás . . . a víz . . .

Ekkor sivító döbbenet fogta el: minden izmát megfeszítette, minden tollát felborzolta, szétterpesztette lábait és rettenetes erőfeszítéssel felemelte kinyitott nyakát; egyetlen, rémült, sürgető, dühös

eltökélésében akaratának, hogy helyrehozza a Tévedést. De a nyak nem engedelmeskedett az akaratnak és visszacsuklott és elnyúlt a földön.

És az udvart és Kékfejűt és a palánkot abban a pillanatban elnyelte a Végtelen Úr és Fényes Valóság az égen nagyot lobbant és kialudt. És Kozmosz, a Világmindenség megszűnt: időtlen időkre, örökkön örökké.

II.

Ebédre kacsapecsenye volt.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

Festék.

Még egy kis rouge-t dörgölt szét ajkain, a szemét fekete írónnal kendőzte, a tincseket elsimította homlokából és megperdült előttem: habfodrok örvényletek, szalag röpködött, gyémánt villant, illat remegett.

— Szép vagyok? — kérdezte a két ajakformájú festékcsik, picit szétnyílv, annyira csak, ameddig a csík vége engedte és a hegyesre simított pillák felcsaptak.

Csodálkozva mosolyogtam.

— Szép, — mondtam aztán, mert eszembe jutott, hogy ugyanezzel az arccal, ugyanezzel a perdüléssel, ugyanígy kérdezte már egyszer ezt, és mintha ugyanilyen körülmények között lettünk volna akkor is — és mert emlékeztem, hogy akkor szép volt és kíváncsi. De furcsa volt, hogy minderre emlékeztem: a mozdulatra, amivel szájához emelte a festékrudacskát és az írót, — de hogy közben mi volt, merre jártam és merre járt, és ki volt és ki voltam és honnan ismertem — erről már nem tudtam semmit. Lehet, hogy olvastam csak valahol, vagy láttam a képtárban — de nem, hisz az álom íze és melege is ott borzongott az emlék háttérében.

Mire a lépcső aljára értem, ennek az álomnak az íze előntötte a hangulatom — forró lett a szemem és a halántékom lüktetett.

A hallban utólért.

— Megyünk? — lehelte a Coty Lorigan. És az illatos púder egy pillanatra megcsiklandozta arcom.

A gépkocsiban mellemre bújt. Ekkor már tudtam, mi volt az álmom: lent, a patak mentén, vadvirágok közt, két kapkodó kéz, vonagló meztelen lábak, furcsa fanyar szag és tágrameresztett, ijedt szemek. Gidaszarv! Boldog isten! hogy el tudtam felejteni, micsoda ujjongó öröm, micsoda kacagó ragyogás, — fűnek, fának, levegőnek, napsugárnak értelme, hogy mégis eszembe jutott!

Részezen dadogtam valamit . . . hát te vagy az, te vagy az?

Az illat és fodor suttogva felelt és lihegett a fülemben, kábítóan, epedőn.

— A Singerné . . . láttad? . . . de nem igazi gyémánt . . . könnyű neki . . . nyertek rajta . . . és nem az ura vette . . . nekem a Kató mondta . . . az a szőke, a crêpe-muszlinban . . . az alakja jó . . . de a lábai nagyok . . .

Igy felelt és libegett illat és fodor . . . Egy percre megütköztem . . . eh! talán nem jól figyeltem, hogy nem értem . . . majd, majd, odafent . . .

A gépkocsi nagyot fordult, zökkent, lassított. Fényszóró simította végig a partot — ez volt az, a patak: éreztem a vadvirág szagát. Tovább!

Karjaimban vittem fel a lépcsőn, lihegve, dagadó izmokkal. Ajtó csapódott, még hallottam a kapus csoszogó lépteit elhalni az udvarban. Aztán csönd lett — ajtó, ablak, bezárva — és én egyedül, zsákmányommal. A pamlagon feküdt, már nem beszélt, behúnyta a szemét.

A kislámpát gyújtottam fel, aztán óvatosan közeledtem. Az volt a tervem, hogy így csókolom meg, puhán és óvatosan előbb, behúnyt szemmel. De a két vörös csík megzavart: visszamentem a

pipere-asztalkáig és szarvasbőr-darabkát hoztam, hogy ledörgölöm.

Hamar lejött: de alatta nem találtam az élő arc puhaságát, — halványabb, de keményebb festékréteg volt alatta, régebbi kendőzés nyoma. Igen, ez volt az, emlékeztem, pár hónappal előbb, mikor először láttam.

Nagyobb bőrdarabot hoztam és most dörgölni kezdtem az egész arcot, a szemeket és a finom, szép-vonalú arcot. Lassan engedett a festéklárva, spirituszt öntöttem rá finom rétegben: erre levált az egész. Soványabb kép maradt alatta, de ez is festék volt, — igen, ráismertem a művész kezenyomára.

Most már dühödten fogtam neki, hogy lerántsam ezt a réteget is. A lámpa fénye vibrált, alig láttam már valamit: csak ujjaim érzékeny tapintása vezetett. Újabb réteg vált le alatta, újra festék. Felordítottam és az egész üveg tartalmát ráöntöttem. Aztán gyúrni és dörgölni és kaparni kezdtem, hogy elevenig jussak — a festékmazsk meglazult, engedett, szétfolyt ujjaim közt — két kezem csupa színes lucsok volt, a pamlag két oldalán vastag pataokban, lassan csurogni kezdett. Egyszerre azt éreztem, hogy a pamlag bársonyát gyömöszölöm már ... Rémülten kaptam a lámpához és odatartottam.

A test ott feküdt a pamlagon, de a fej nem volt sehol. Feloldott, szennyes festékfolt maradt a helyén, amit szürcsölve szívott be a pamlag bársonya.

Torkom kiszáradt.

— Mit bánom most már, — hörögtem — hiszen az arc csak cégér volt úgyis — nekem a teste kell!

És egyetlen mozdulattal lerántottam a selymet, hogy mohón belekapjak ... De nem találtam inget alatta: egy másik ruha volt ... igen, ráismer-

tem, amiben elsuhogott mellettem, annak a másiknak a karján . . . Ezt is letéptem . . . most egy kosztüm következett . . . ez volt az, amit a bankártól kapott. A kosztüm alatt lányos világos és virágos batiszt: az édesanyja vette, mikor férjhez akarta adni . . . Közepén hasítottam ketté . . . ez alatt csak megtalálom? És belenyúltam a hasadékba . . . valami puha, selymes tárgy akadt a kezembe — kirántottam, csipkés pólya volt, üresen, lelógó szalagokkal — a pólya, amibe tették, mikor világrajött. De ő nem volt sehol s a pamlagon gyűrött, szertekúszált rongyok heverték.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Titok.

Igen, most már tudom . . . most már értem, hogy történt, hogy történhetett, miért kellett annyit gyötrődni, szégyenkezni miatta . . . most, egy pillanatra világosan láttam vidám, kipirult arcát, amiről azt hittem akkor, az istené, a hatalmas Úré, aki egy napon útnak indított, hogy menjek megszületni . . . Indultam hát, a születő lelkek fehér köntösében, szégyenkezve és pirulva . . . S ekkor, mielőtt átléptem volna a kitárt ajtó küszöbét, melyen át először pillantottam meg messziről, az aranyfelhők között, a tarka Földgolyót, hirtelen ott termett mellettem, pillanatra visszarántott, fülemhez hajolt, éreztem forró lehelletét.

És sebesen, néhány gyors szóval, megsúgta nekem a titkot. Piros lettem és a szemem kitágult. Ő pedig eleresztette a kezem, de még egyszer utánakapott és suttogva, sebesen még annyit mondott: »de ne mondd ám meg senkinek, hallod-e? csak neki!«

Aztán átléptem a küszöböt, szemem a tarka golyó felé irányítva, de abban a pillanatban sötét lett . . . És kábult álom és sötétség volt évekig, hosszú évekig.

Kilencéves lehettem, vagy tán annyi se még, mikor először eszméltem vissza a titokra. Ilonkával játszottunk a fáskamra mögött . . . kis parasztlány volt Ilonka, piros kendővel és piros szájjal. És mikor kergetőztünk és előrefutott, a kerítés áttört, én át-

buktam rajta és együtt hemperegtünk az árokszél-
len lefelé . . . És mire leértünk, az én arcom is piros
volt és már eszembe jutott . . . És ijedten néztem
körül, nem látta-e meg valaki az arcom . . . és mikor
Ilonkára néztem, szinte megdermedtem: gyors, rekedt
nevetést fojtott el, mintha sírni vagy csuklani akar-
na — és én egy pillanatra gyanakodni kezdtem, hogy
ő az.

Aztán egyszer a fűben heverésztem egyedül
és katicabogár kapaszkodott orrom előtt a margaréta
szárán; a tetején megállt, gondolkodott, két kemény
fedelét emelgette, huss, elrepült . . .

Aztán lányok szaladgáltak, az egyik a domb
tetejére szaladt, lihegett. Aztán kirepült a hinta és
szoknyácska perdült és villant. Aztán a cirkuszban
fehérkarú kisasszonyok táncoltak valamit. Egy néni
jött Bécsből, ott lakott náluk pár napig, nedves szája
mindig nyitva volt kicsit. Erről sokáig hittem, hogy
ő az, akinek meg kell mondani a rámbízott titkot.
Este sötétben magam elé meredtem, odaküint nevettek
és zongoráztak és fecsegték. Ha tudnák . . . ha tud-
nák, amit csak én tudok . . . ha látnák, ha látnák . . .
amit csak én látok . . . én, én, csak az egész világon . . .
hogy dermedne meg az egész társaság, ezek a vidám,
tudatlan, ostoba felnőttek, hogy halna el a zongoraszó,
hogy tolongának az ajtó felé, hogy merednének
rá, tátott szájjal, tágranyitott, sötét szemekkel . . .
De nem mondhatom el: csak neki, aki majd megérti.

És így hordtam magamban a titkot és nem
szóltam róla senkinek. Labdáztunk az iskola udvarán,
nevettem és fecsegttem és résztvettem mindenben,
amiben a többiek — játszottam fiúkkal és leányok-
kal . . . És azt hitték rólam, olyan vagyok, mint ők:
csak én tudtam magamat idegennek az élőlények
között, csak én tudtam, hogy egyedülálló csillag, soha
nem ismert szörnyeteg, elátkozott csodalény vagyok,

akit nem értenek se földön, se égben, még a pokolban se: mert nem mondhatom meg a titkot, amit tudok.

Gyerekek, gyerekek . . . fiúk és lányok . . . élő társaim a szép világon . . . ne beszéljünk róla, jó? Most már tudom, igen, igen, jó, jó . . . elég . . . tudom, hogy tévedtem, elég, elég! Befogom a fülem! . . . tudom már, és nagyon haragszom, nagyon fáj, nagyon szégyenlem az ostoba tréfát . . . Az a gonosz kis kobold pukkadozva markába nevet — igen, ő volt, aki becsapott engem és mindannyiunkat. Igen . . . most már tudom, hogy ti is tudjátok, csak nem szóltatok nekem, azt hittétek, hogy én nem tudom . . . de az igaz, úgy-e, hogy jóhiszeműek voltunk, az igaz, úgy-e, hogy *nem egymástól tudjuk mi a titkot*, hanem őtőle . . . ő követte el a csínyt, az ő komisz, vásott, huncut ötlete volt, hogy mindnyájunknak külön súgta meg, nem egyszerre, mielőtt a világrajöttünk — és mindnyájunknak külön-külön azt hazudta, hogy *csak neki mondja meg*, senki más nem tud róla . . . Fiúk és lányok, hogy mulathattott rajtunk, ahogy komolykodva titkolóztunk és lenéztük egymást . . .

Most már tudom, de azért még mindig sajog kicsit . . . még mindig fáj az ostoba tréfa. Ne beszéljünk róla . . . tartsunk össze, jó? Tartsuk titokban tovább is . . . és amikor megsúgod Neki, akárki, aki olvasod, hadd higgye, hogy Tőled tudta meg, mint ahogy én hittem — én ígérem, hogy nem szólok, úgy teszok, mintha én nem tudnám, és ígérd meg te is, jó? És csak ketten beszéljünk róla, soha harmadik meg ne hallja, *mert minden ítélet és szégyen és csúnyaság ettől a harmadiktól származik*, aki hallgatózik . . . *egy mondja egynek* tovább is a titkot, a titkot, s maradjon titok, amiről senki se tud, csak Én meg Te, csak Te meg Ő, csak Ő meg Én.

Iránytű.

Az Eufrát vize habzott és fortyogott kegyetlen tüzében a napnak, — tarka hüllők pihegtek az iszapban, a páfrány legyezője kibomlott. S a Férfi álmosan, szemét dörzsölve nézett körül, felriadva a datolyafa tövében.

— Jó volt a datolya és a forrás vize hús. De mit tegyek most, míg a nap leszáll? Szemeim vannak, hogy messze nézzek, lábam, hogy meginduljak — de merre? Kerek a világ és százfelé kanyarognak az utak. Jó volt a reggel, s a gazda, kinek vendége vagyok, nagylelkűnek látszik — csak kissé túlzottan tapintatos: rejtvényekben beszél, nem jelentkezik, hogy köszönetemet kifejezzem s nem mondja meg, a jó reggeli után, hol lehetne még jobban vacsorázni.

Nyújtózkodott s felpislantott a datolyafa lombjai közé.

— Hé, te nagylelkű gazda, a datolyából egyelőre elég. Szép a lakásod, csinosak a bútorok és pompásan működik a központi fűtés odafönt. De mégis csak a tied és nem az enyém — nem ismerem ki magam benne — s a leghatalmasabb csarnok is börtön, ha nem tudom, merre van az ajtó. Van neked biztosan pompásabb termed is, zöldebb pázsitod, pirosabb almád, forróbb napsugarad — hiszen csak most érkeztem hozzád, előszobádban vagyok. Küldd ide valamelyik szolgád, adj nekem bálványt

és fétist, ha csak akkorát is, mint a kisujjam, amelyik tudja a járást ebben az átkozott labirintusban.

A Férfi felkacagott s ekkor a fa lombjai közül szürke, rozsdás kis vasdarabocska esett le, — vékony és hosszú szilánk, egyik vége hegyesebb. Felvette és forgatni kezdte: semmi különöset nem talált rajta.

— No, ez sovány istenke s nem nagyon félelmetes. De datolyaszurkálónak jó lesz. Az effajta bálványtól nincs mit tartani: ujjam körül forgatom, ha kell.

És kinyújtott mutatóujján megpörgette a vaszilánkot — s ekkor csodálkozva vette észre, hogy a szabadon forgó jelentéktelen kis tárgy nem maradt meg tehetetlenül abban a helyzetben, amiben kényekedve forgatta, mint minden élettelen anyag, amihez eddig nyúlt: hanem makacsul és kitartóan visszalendült egy bizonyos állapotba, hegyes végével mindig ugyanazt a határozott irányt jelölve meg, mint egy kinyújtott, figyelmeztető mutatóujj.

— Nini, — mondta csodálkozva a Férfi — ez a hitvány kis vasdarab akar valamit. Nemesebb testvéreinél, aranynál és ezüstnél, sohasem tapasztaltam ilyet; azokat én kormányozom, ez meg úgy látszik engem akar kormányozni! Lássuk hát, ha jobban tudja mint én, merre tartsak, merre jó nekem.

És megindult arrafelé, amerre a lebegő szilánk mutatott.

Forró tájakon vezetett át az út: a Férfi olykor leült és pihent. Mosolygó rózsa terített asztallal kínálta, — az erdő csalogatott, barlang tátotta odvét, hogy ott háljon és ne igyekezzék a bizonytalanba. Karcsú őz és barna, villogó szemű asszony rebtent elő meztelenül a pálma alól — csillogó foggal csókot és gyermeket kínált — gyermeket, akinek bőven jut gyümölcsből és melegből, ha itt marad. A Férfi

megcsókolta a nőt, pihent, de a gyermeket nem várta be — hajnalban útnak indult megint, amerre a Tű mutatott.

De hűvösebb lett a nap és zordonabb a táj: eltűntek a pálmák s a dühös szél fenyőfák koronáját zúgatta fülébe, — szőrmébe burkolt, rossz tekintetű nő ugrott elő, megragadta csuklóját és fülébe sziszegett: »Itt maradsz, hé, — vadat kell leterítened, hogy magamra öltsem bundáját, mert fázom, — nem adok csókot, ha fázom, hallod-e?« S a Férfi leterítette a vadat, házat épített s a nő csókot adott, — de reggelre a Férfi megindult, fáradtan, kimerülve, mert a szilánk még mindig nem engedelmeskedett.

És elmaradtak a zúgó fenyők s a szél is lecsendesedett: ám messziről valami fehérség villant s mikor odaért, halott hóba süppedt a lába s partalan jégtorlasz állta el útját. Itt nem lehetett már építeni se, nem volt kinek és miért. A láthatár szélén lebukott a vörös napkorong és nem jött fel többé, — sötét volt és hideg és a Szilánk még mindig előre mutatott. Dermedő kézzel tapogatta meg még egyszer, didergő szívverése kihagyott, eszmélete homályosulni kezdett s alig emlékezett már a pálmákra, ahonnan elindult s hogy miért, azt se tudta már. De egyszer megtorpant és megállt: az ingó Szilánk bizonytalanul libegni kezdett kinyújtott ujjá hegyén: aztán lefelé fordult egyik felével, másik felét pedig égnek emelte.

S mikor lecsukló szemét fáradtan, utoljára felvetette, a jéghideg égbolt sötétjén ismeretlen Fényt látott abban az irányban — nem a Nap s nem a Hold s nem a csillagok fénye volt, hanem valami más — onnan indult ki, ahol ő állott és sugárzó ívben görbült a határtalan sötétség felé, mint valami híd, ami kivezet Isten világából, a Határtalan Börtönből, hol élet van csak és halál.

Mirákulum.

A béna kínlódva nyujtogatta görbe karjait, a sokaság várt és kíváncsian hallgatott. Ő pedig megállt a béna előtt, tünődve nézte darabig, aztán megszólalt.

— Kelj fel és járj.

A béna nyujtózkodott, csontjai ropogtak. És felkelt és megindult és eltűnt a sokaság között.

Később, a külváros egyik zugában, sárga, porladó fal tövében összeesett ember feküdt — megállt előtte, kinek keblében a gyehenna tüze égett és testét ellepték a fekélyek. Megállt előtte, tünődve nézte és hús kezével érintette homlokát. S a gyehenna tüzei kialudtak és a fekélyek leváltak testéről és összezsugorodtak és eltűntek.

Ekkor a szomjazók üvölteni kezdtek a sivatagban s lerogytak a földre, mert hat hónapja bolyongtak immár. Lerogytak és elfeketült nyelvük kilógott — fejüket a sziklafalba verték, hogy meghaljanak. A döngő hangokat visszaverték a bércek — ő a tó túlsó partján állt és felütötte fejét. Aztán megindult, átsietett a tavon — saruja alig érintette a vizet. S a kősziklához érve, pálcájával kopogott rajta s a kőszikla nyögni kezdett: megrázkódott és elolvadt és megrepedt és repedésén át zokogva nyílt meg a forrás.

S jött ötezer éhező és fennhangon kiáltozott és

zúgolódott — s a sáfárok rémulten futkostak csarnokaikban, mert öt kenyér volt csak, a többit elvitték a gazdagok. És szólt nekik: vigyétek és osszátok el! És mire bealkonyodott, a sokaság sátrat vert a városon kívül és békésen és jóllakottan elszenderedtek a sátorokban.

De a pénzverő leánya mégis holtan feküdt ravatalán, harmadnap, harmadéj: — jajgatók és siratók között. És az ő szerelmese alétan hevert a ház küszöbén és könnyeitől iszamos lett a küszöb és senki át nem léphette. És ekkor megjelent a küszöbön és csendesen mosolygott. És szólt: A leányzó csak aluszik. S a fehér gyolcs zizegve omlott az ágy lábaihoz és a pénzverő leánya felült és álmottasan nézett körül. És talpraszökkent az ő vőlegénye is és hangos szóval kiáltotta a szerelem szavát: mert elhitte, amit látott.

És ekkor dübörögve megindultak a hegyek és útra keltek és hosszú sorban, mint a tenger hullámai, siettek a tenger felé, a pusztaságon át — és mikor odaértek, a tenger elnyelte őket. A hó pedig elolvadt és tiszta méz csordogált a fákról — a csillagok akkor futkosni kezdtek az égen s volt, amelyik a földre esett: s aki lámpás nélkül bolyongott az éjszakában, felvett egy csillagot s messze bevilágította az utat magának. És aki fázott, kinyújtotta kezét és belemarkolt a napsugárba és keblébe rejtette: mert a napsugár folyékony lett és fürdeni lehetett benne a didergőknek.

A pénzverő leánya pedig tágrameresztett szemmel megindult, hogy kövesse őt: s midőn az ő szerelmese szólt hozzá, hogy karjában visszatartaná, nem felelt az ő szerelmesének.

És másodnapra utólérte őt a pusztaságban. És ő szólt a leányzónak: menj vissza a te szerelmesedhez. És a leányzó szólt: Téged akarlak követni.

És ő kérdezte a leányzót: Szomjas vagy és éhes? És a leányzó felelt: Ételt és italt akarok adni neked. Mert látom, hogy szomjazol és éhezel és fázol, emberfia. Jöjj a forráshoz, hogy italt adjak és lábaidat megmossam langyos vizével.

És mikor a forráshoz értek, a leányzó kinyújtotta kezét, hogy tenyerébe merítsen és odatartsa neki: és a forrás vize elapadt és a szikla megkeményedett. És az emberfia szomjazott.

És mikor gyümölcsöskertbe értek, az emberfia kinyújtotta kezét, hogy gyümölcsöt tépjen *magának* — s a gyümölcsök összeszáradtak és lefonnyadtak a fáról. És ötezer kenyér feküdt és tömlőben bor — és mikor felé akart harapni, eltűnt az ötezer kenyér s a bor kiömlött a földre. És nyújtottak neki ételt és italt és az ő karja megdermedt és megbénult és nyelve szájpadrólához tapadt. És felárgált a gyehenna tüze az ő testében.

És a fegyveresek vizet nyújtottak felé és a víz ecetté változott. És a folyóvíz megállt és megdermedt az ő medrében — és az ég kárpítja megrepedt és a nap megállt az égen és a kő megállt a levegőben. És a sírok kinyíltak és a halottak kiléptek és kinyitották szemüket és feltámadtak és az ő szeme becsukódott és meghalt.

Az idegen.

Három asszony merengett a terraszon.

— Hát igen, a siker, — mondta Lenke asszony távolba meredő, sötét tekintettel, míg finom keze szórakozottan nyúlt ki a cigarettadoboz felé — az a biztos határozott érzés, hogy tetszünk, hogy vágyat keltünk, minden erőfeszítés, minden szándék nélkül, egyszerűen azért, mert vagyunk: igen, ez mámorító lehet. De milyen ritka, milyen rövid pillanat az egész!

A két asszony eltűnődött. Böske asszony maga elé nézett s elgondolkozva hörpintett egyet az illatos szeszből, mely ott zöldellett előtte a metszett pohárkában. Letette a poharat.

— Az idegen, — mondta aztán, vontatva. A két asszony várakozva nézett rá.

— A nevét se tudom — csak így nevezem hát: az idegen. Talán két évvel ezelőtt... de ezt se tudom biztosan. El is felejtettem, talán soha eszembe se jut — de mikor beszélni kezdte, abban a pillanatban őt láttam — és őrá gondoltam; míg beszéltél — és igazat adtam neked: van ilyen pillanat — és ez az igazi.

A két asszony várakozva nézett.

— Milyen volt? — suttogta Erzsi asszony izgatottan.

— Magas és szikár. Csontos arcú, már nem fiatal: a szemei mélyen fekvők és valami különös,

figyelmes és követelő és mégis bús, fekete tekintet. Nagyon rossz kedvem volt aznap éppen.

Sóhajtott és kiürítette a pohárkát.

— Otthon üldögéltem egyedül. Nem volt semmihez kedvem, öregnek és kiábrándultnak éreztem magam. Az uram elutazott, csak éjszakára vártam, de nem vágytam rá. Unalmas, kietlen estének néztem elébe — nem volt kedvem hozzátok se átjönni. Fehérneműt rakosgattam, aztán tétlenül hevertem a díványon, könyvet kezdtem lapozgatni, eldobtam. Egyszerre csöngettek.

Böske asszony sóhajtott.

— A szobalány valamit beszél az előszobában, magyarázza, hogy az úr nincsen itthon, tessék talán holnap eljönni. De az nem hallgat rá, kemény léptek közelednek az ajtóhoz, kopognak. Én felülök a díványon. És belép egy idegen ember. Láthatóan meg van lepve, hogy csak engem lát. Pillanatig nem is tud szóhoz jutni, zavartan köszön. Kérem, hogy mivel szolgálhatok, nem felel. Aztán kérdés nélkül kezd el beszélni, mély, izgatott hangon.

— Bizonyára K. úr neje? Ó, bocsánatot kérek, — én K. urat keresem — igen fontos ügy...

— A szobalány nem mondta, hogy nincs itthon? — kérdem csodálkozva.

— Rendkívül fontos ügy, — ismétli az idegen és néz. — Bocsásson meg, asszonyom, K. úr tud róla...

És áll egy helyben, makacsul, megkövülve. Zavarba jövök: a karszékre mutatok, az asztal mellett.

— Tessék talán helyet foglalni, — mondtam, hogy mondjak valamit.

Rám néz, — aztán a székre néz. Aztán leül. De nem veszi le rólam a tekintetét — határozott, félre nem érthető egyenes tekintettel az arcomba néz.

Elvörösödök: érzem ennek a megdöbbent tekintetnek erejét.

— A férjem csak éjszaka jön haza, — kezdek el gyorsan beszélni, hogy zavaromat leplezzem — de talán szíveskedjék elmondani . . . majd referálok neki.

Bizonytalan mozdulattal felállok. Ő is feláll. Nem felel — merően, összehúzott szemmel néz, nem veszi le rólam a tekintetét — most már határozottan látom, hogy nem érdekli, amit mondok — a szavaknak semmi hatása rá: *a szájamat nézi*, mintha bűvölet fogta volna el, mióta belépett a szobába. Elfordulok. Ekkor különös dolog történik. Az idegen odajön hozzám, egészen közel. Elhúzódom tőle és visszaülök a pamlagra.

És most az történik, hogy az idegen leül mellém. De értsétek meg: ebben sem volt semmi tolakodás. A fejét előreejtette és nézett az arcomba és nem szólt. Megint felálltam, hadarva kezdtem beszélni.

— Talán tessék megvárni, — vagy mit beszélek — csak éjszaka jön.

A karszékbe ültem — ekkor az idegen felállt és utánam jött. És leült, egészen közel, szorosan mellém, egy másik székre. És nézte, most már leplezetlenül, mohón, tátott szájjal, ájultan és megfélemedkezve magáról, nézte a szájamat. Mondom nektek, nem volt ebben semmi erőszakosság, durva vágy, hódító akarat — olyan tehetetlen és nyomorultan ügyetlen volt ez a modortalanság, ez a kigyulladás, ez az egyszerű mozdulat, ez a kábulat, ahogy követett holdkórosan, mintha villám csapott volna le előtte. Igen, ez volt az a pillanat, amiről Lenke beszélt, — éreztem, hogy mámoros kábulat fog el engem is — éreztem egy pillanatra, mit jelenthet az a férfi számára, hogy nő vagyok, hogy szép vagyok — éreztem, fizikailag éreztem a delejes hullámokat, amik kicsapnak a testemből és megbénítják az akaratát — hogy kitér az útjából és tehetetlenül keringenie kell körülöttem a gyönyörtől

és varázslattól — egyre kisebb körökben, egyre közelebb, míg végre nem bírja tovább erővel — és ájultan rá kell hullania a vészes égitest izzó magvára: a szájamra. Csodálatos, ujjongó diadalérzés volt — remegtem, de azért nyugodt voltam — még egypár kísérletet tettem: másik székre ültem, aztán vissza a pamlagra, közben nyugodtan és folyamatosan beszéltem tovább és nem törődtem vele, mi lesz ebből, már nem is vártam feleletet, tudtam, hogy képtelen rá — de jött utánam, mindenüvé, közelebb húzódott, odajött mellém mindig — azon a rövid fonálon, aminek a végét én tartottam a kezemben. És nézte, nézte és nézte a szájamat és várt és várt és várt . . . két kitágult, óriási szemgolyó . . . mint két forgó üstökös . . . ködbefolyva a részeg vágytól . . .

Böske asszony elhallgatott és a pohár után nyúlt. A két heverő asszony már ült, egyenes derékkal, mohó tekintettel.

— No és? — kérdezte Erzsi izgatottan.

Böske asszony egy kortyra kihajtotta a szeszt. Vállat vont.

— Egyszerre csak berontott Gyuri a szomszéd gyerekekkel. Nagy ricsajt csináltak, felhányták a lakást. Az idegen valamit dadogott, hogy majd felkeresi Bercit a hivatalban. Még éjszaka, a sötétben, dobogó szívvel, de közömbös hangon referáltam az uramnak, hogy egy ilyen és ilyen úr kereste. Az uram végre ráismert a külső leírásból.

— Ja, a *Skurek*! — mondta — tudom már, a faügyben! Örülök, hogy nem talált itthon — rémes ember szegény, olyan süket, mint az ágyú, de nem vallja be, csak folyton beletartja az orrát az ember pofájába, hogy a szájmozgásból értse a szót; mert még hozzá rövidlátó is az istenadta. Majd írok neki, hogy átveszem azt a két vagónt.

Régiség.

— Kérem, tessék itthagyni.

A fiatalember elvörösödött, zavartan nézett körül, rám is vetett egy félszeg pillantást, dadogott valamit és kiment a boltból. Csodálkoztam.

— Miért volt ilyen rideg hozzá? Multkor, mikor az apja volt bent, ugyanezért az óráért, hosszan alkudott vele és kevesebért is odaadta volna.

A régiségkereskedő vállat vont.

— Az öreg Barabás úriember, azzal szívesen alkuszom. Ez a tacsó neveletlen.

— Neveletlen? Hiszen csupa kedvesség volt, úgy mosolygott magára, mint valami kisasszonyra. Még hízelgett is, azon kezdte, hogy milyen jó színben van, milyen fiatalos.

— Úgy? És persze, ha hízeleg, az már azt jelenti, hogy jó modora van.

Zavarba jöttem.

— Nem úgy gondoltam, hogy hízelgés . . . maga csakugyan nagyon jó színben van . . . az ember nem is gondolná . . .

Gúnyosan nézett rám.

— Hogy már ötvenhat éves vagyok, mi? Hanem hogy fiatalabb vagyok, mondjuk, negyvenhat, mi?

— Legfeljebb . . .

A régiségkereskedő bosszúsan nevetett.

— Legfeljebb . . . Esetleg, ha szerencsém van, még kevesebbnek látszom . . . És minél kevesebbnek látszom, annál nagyobb bók, ha azt tudtomra adják . . . annál hálásabbnak kell lennem érte . . . szóval, az volna a legnagyobb bók, azért kellene a leghálásabbnak lennem, ha azt mondanák, hogy tizenhat évesnek látszom . . . Ha ez a tacszó egyszerűen megveregetné a vállamat, mint magához hasonlóét . . . vagy a korzó hölgyei kikezdenének velem, tetszeném nekik, ami azt jelenti, hogy épp oly szemtelenül és tiszteletlenül kezelnék, mint a fiatalembereket — ez volna a legnagyobb boldogság, mi?

— Ezt nem értem . . . — dadogtam.

Legyintett.

— Persze, hogy nem érti. Maguk társaságban forgó, kalandok után szaladgáló, egymás számára öltözködő, egymás számára gondolkodó, egymás számára létező és élő nőstények és hímek egyetlen, gyötrelmes, görcsös vágyat ismernek csak: fiatalság! Fiatalság, mindenáron, fiatalság, mindenekfölött — minél fiatalabb vagyok, annál többet érek a nagy szerelmi vásáron — minél tovább tudom áztatni a vásárlót, hogy kevesebbet tapasztaltam, kevesebbet tudok, minél fejletlenebb és ostobább vagyok, egy szóval: minél kevesebbet érek, annál magasabb az áram. Vallja be: ez a furcsa, fordított gazdaság folyik a szerelmi piacon — én csak ridegebben fejezem ki ugyanazt az üzleti elvet, amit maguk, mikor az árut dicsérik, így szoktak elrajongani: »milyen édes, milyen ártatlan, milyen naív, milyen fiatal!«

Egészen elkábultam.

— No, de ez mégis kicsit furcsa . . . Nem gondolja, hogy isteni és örök törvények ellen lázad fel, mikor a szerelem és szépség, az élet vallását káromolja?

Fölkapta a fejét, elvörösödött.

— Ki káromolja az élet és a szépség vallását? Hiszen éppen ez az! Ti szegény, üzekedő állatok, akiknek egy gondolatotok van csak, egy vágyatok, amit vágnak és akaratnak hisztek, holott csak nyomorult kényszer — ti összetévesztitek a szerelmet az étellel és a fiatalságot a szépséggel! Nem mondom én, hogy a fiatalságnak nincs meg a maga szépsége — furcsa, tökéletlen szépség, az igaz, és kell hozzá egy kis beteges, csaknem perverz elkorcsosulás, hogy élvezni tudjuk — de hát *csak ez* a szépség a világon? A vén hegyek, a kilombosodott kemény fenyőfa szépsége rútság a ti szemetekben — ti rúttnak látjátok a szikkadt acélt, melyből kiforrt, elpárolgott, elgőzölgött minden fölösleges és tisztátalan salak és nedvesség? a szikrázó gyémántot, mely egyetlen anyaggá kristályosult? az ódon aranyat, mely túlélte tökéletlen, rozsdafogó társait, a vasat és rezt, s ezzel kimutatta, hogy életrevalóbb, nemeesebb, előkelőbb volt azoknál?

Ódon, elefántcsontkeretű tükröt ragadott fel az asztalról, azzal hadonázott.

— Azt hiszi, bóknak veszem, ha fiatalnak neveznek? Azt hiszi, én is azt tartom jónak, ami új, — azt tartom értékesnek, ami érdekes? Azt hiszi, kényszerből vagyok itt ebben a boltban, mert számomra nem maradt már mészárszék, ahol frissen levágott barmot árusíthatnék — és nem azért, mert itt jól érzem magam? Nézze meg ezt a tükröt: esténként, ha egyedül maradok, ebben szoktam nézegetni magam, — hiába nevet, nézegetem magam, mint a fiatalok — mert hiú vagyok, hiú vagyok az öregségemre, a régiségemre, a nemességemre! Elégedetten és gyönyörűséggel nézegetem a fogaimat, amik lassan sárgulnak, kopnak, nemes patinát kapnak, mint a kiszítt tajtékpipa, — a bőrömet, mely lassan

húzódik össze, hogy felvegye végleges formáját, ahogy aztán megmarad, mint a szép, sárga pergament, mely túlélte a durva rongypapírt és cifra selymet s most már örökké élni fog. A bőromet és a szememet, amit . . .

A régiségkereskedő hirtelen elhallgatott: csinos, fiatal asszony jött be a lakás felől, felugrottam, hogy bemutatkozzam. A felesége volt. Kérdően néztem rá, elfordította a tekintetét.

— Az más, — fejezte be hirtelen — a nő, az más. Annak nincs egyebe.

Álmatlan éj.

Aludni . . . aludni . . . aludni . . .

Persze, ha így mondom magamnak folyton, akkor nem csoda, ha nem tudok elaludni . . . Ez olyan, mintha valaki állna az ágyam mellett és egyre hangosabban sürgetne, a végén a fülembé bömbölve kényszerítene, hogy aludjak . . . Ostobaság. Mert mi az alvás? Az öntudat eloltása, minden belső és külső gondolati kényszer megszűnése. Bölcsészeti szempontból minden *imperativus*, akarat hiánya, — lélektanilag a felső tudat és az alsó tudat összeköttetésének megszakadása, a képzettársítások *cenzúrájának*, ellenőrzésének felfüggesztése, — élettani nézetből a központi idegrendszer tápláló véredények anémiája. Mindenképpen pont az ellenkezője annak, amit én itt csinálok. Ahhoz, hogy elaludjam, mindenre szabad gondolni, csak arra nem, hogy el *akarok aludni*, — az akarat ébresztésre való és nem altatásra. Úgy van ez, mint az aranycsinálással, — nem szabad közben a *vízipapra* gondolni.

Szóval, éppen az ellenkezőjére kell gondolni, nem igaz? Szóval arra, hogy nem akarok aludni, á, eszem ágában sincs, akkor talán elalszom. Ez egy kicsit nehéz, de azért meg lehet próbálni. Szóval, van itt egy ember az ágyban, aki nem akar elaludni. Sőt, nagyon is ébren akar maradni, gondolkodni akar, sürgős elintéznivalói vannak. Hogy akkor minek fekszik az ágyban? Ostobaság. Ez a kérdés

így helytelen, az ágyban való fekvést nagyon is önkényesen kötötték össze az alvás fogalmával. Maga a fekvés is nagyon relatív dolog, ha vesszük. Igaza van Einsteinnek. Attól függ, honnan nézem a dolgot. Azt hiszem, Einstein írt olyan elképzelt lényekről, akik egy síkban élnek, hogy azoknak milyen furcsa lenne elgondolni a mi háromdimenziós életünket. Nahát akkor. Oldalról nézve az egész dolgot, a fekvést egész bátran lehet állásnak tekinteni, — szóval, ha akarom, azt is mondhatom, hogy én most nem fekszem, hanem vízszintesen állok egy helyben. De minek állok én egy helyben? Persze, ez a bökkenője a dolognak, erre Einstein nem gondolt. Hallatlan, nekem kell ilyesmire rájönni! Még jó, hogy nem aludtam el, ezt meg kell írni Einsteinnek.

Azt hiszem, a szekrény az oka minden bajnak. Ha például a szekrény nem ott állna, az ablak és az ajtó között... de hiszen nem is áll ottan! Mi ez? Na, ez nagyon furcsa, én most azt hittem, hogy itt van a szekrény, pedig a túlsó oldalon van. Micsoda szórakozottság! persze a baloldalamon fekszem és nem a jobbon, mint ahogy hittem. Vagy talán nem vagyok magamnál? Dehogynem, hiszen éppen az a baj, hogy nem alszom, pedig kellene, mert korán kell fölkelnem holnap. Várjunk csak, átfordulok a jobboldalra, így nem tudom magam tájékozni!

Na, hol is hagytuk abba... Most nem tudom, hol hagytam abba, pedig valami döntő dologra gondoltam; rettenetes volna, ha elfelejteném, addig nem is tudok elaludni... pedig, hogy örültem, hogy végre eszembe jutott! muszáj felidézni... nagyon fontos dolog volt, elhatározóan fontos volt, arra pontosan emlékszem... olyasvalami, amitől az egész jövőm függ... döntő megfontolás... a boldogságom függ tőle... valamire rájöttem, amit hiába kerestem eddig egész életemben, a megoldásra

jöttem rá, ami végre meghozza a kívánt fordulatot ... rettenetes! és elfelejtettem! ... muszáj, hogy eszembe jusson ... jaj ... mindjárt megfulladok, ha nem jut eszembe ... a jövő ... a megoldás ... a fordulat ... ahá, igen, a fordulat! valami ilyen volt benne ... hogy fordulni ... megvan!! ... megfordulni az ágyban, a szekrény miatt!!

Ez volt az egész, a nagy döntő elhatározás? Na, ezért nem volt érdemes erőlködni. Tehát: forduljunk meg. De merre? jobbra, balra? Az a szekrénytől függ. Az ám, csak hogy a szekrény az előbb még itt volt — most meg a másik oldalon van. Persze, csak ha akarom. Ni, milyen furcsa ez. Most behúnyom a szemem és önkényesen elhatározom, hogy a szekrény, mint naprendszerem központja, a koordináta-rendszer *origója*, mondjuk, erre van. Ebben az esetben az ablak arra van, én pedig ... tyű, a kirelejszomat, hisz akkor én fordítva fekszem az ágyban!! ... lábtól van a fejem! ... vagy az egész ágy fordult meg?! ... Hihhi ... ez nagyon furcsa, az ágyam meg van fordítva ... az ajtó felé áll ... most ebbe beleképzelem magam ... nini, már nem is tudom másképpen elképzelni, csak így ... ejnye, de kellemetlen ... vissza kell fordítani gyorsan ... persze, csak képzeletben ... de nem megy ám!! ... Kár, hogy leeresztettem a rolót, ez az átkozott sötétség ... jaj ... nem bírom ki... fordítva áll az ágy ... erőlködünk kicsit ... nem megy! ... hé ... segítség! ... megőrültem!! ... gyilkosok!! ... a szekrény ... segítség ... a szekrény ... hol a szekrény?! ... tegyük fel, hogy itt... és az ablak ... igen ... ahá ... fordul már ... lassan, libegve kezd az ágy visszafordulni eredeti helyzetébe ... na, csak hogy ... ez kemény dolog volt, egészen beleizzadtam ... Most talán el tudok aludni ... ha közben nem jut eszembe valami más.

Képek.

— Ha meg tudnám csinálni, — mondta a festő és nagyrameresztette szemét, mintha a horizontot nézné — az ám! ha ezt meg tudnám csinálni. Pedig sokszor látom, elalvás előtt — húszéves korom óta látom. Most már tudom, azért lettem festő, hogy megcsináljam egyszer — minden csak előkészület volt hozzá, hogy megcsináljam egyszer... de most már tudom azt is, hogy lehetetlen... nem azért csinálta meg más, mert nekem jutott először eszembe, hanem mert lehetetlen. Tudod, a címe az lehetne: Isten. Isteni, vagy Jehova, vagy Jupiter, vagy Allah... mit bánom én. És valami hegy teteje volna... de rettenetes ködös ég volna a háttérben, mintha tűzben állna az egész, talán valami özönvízelőtti táj... sok vörös, kék, ibolya, sárga... tudod, mikor a színek még nem voltak összekovácsolva fehérre... És az volna a vicc benne, hogy isten alakja nem *egy* volna, hanem *kettő* — két alakból állana, tudod... egy nőalak és egy férfialak, mondjuk... én ezt nem tudom másképp elgondolni. De azért az egyet jelentene mégis, az a kettő... Egy csodálatos női alak, óriási, árnyékos szemek, mély, sötét tekintet, félig nyílt ajak... és mellette a férfi... képzeld el, szörnyű izmok, kitárt karokkal, vakítóan elütve a fellegektől, lábával a hegy gerincére dobbanva... Hogy miért isten? Hát nem

tudom — persze, az istent nem ábrázolták soha így, se a középkorban, se a görögök . . . hiszen nem bánom, lehetne a címe az is, hogy »Szerelem«. De nem, mégis csak az kell hogy legyen a címe: Isten. Én legalább így gondolom, mert azt jelentené. Tudod, sose tudtam belemenni, őszinte hittel, abba, hogy az istent mindig, mindenféle vallás, férfinak ábrázolta, s még hozzá öreg, szakállas férfinak. Ami örökéletű, az nem lehet öreg . . . és nem lehet *csak* férfi, ami hasonmása az embernek . . . ami az emberhez hasonlít, vagy amihez az ember hasonlít... hiszen az ember férfi és nő . . . tehát az isten nem lehet *csak* férfi, vagy *csak* nő — de nem lehet két-nemű lény se, egy személyben, mert az . . . az nem az igazi . . . és még kevésbbé lehet nemtelen. Nem tudom máskép: két alakban ábrázolhatom csak. De hatalmas két alaknak kell lenni, hogy betöltsék a szemét, aki nézi — káprázatos formák és vakító színek . . . és a két arcon emberi erő, szenvedély... Eh! azért mondtam csak el, hogy írd le, írd meg, ha tudod — mert én nem tudom megfesteni!

Az író behúnyta a szemét, mint akit bánt a fény. Furcsán mosolygott.

— Két alak . . . férfi és nő . . . igen, én is láttam egyszer, a sötétben, ehhez hasonlót. De egészen közönséges férfi és nő . . . nem is szabadban, hanem, mondjuk, egy szobában. Közönséges, polgári szobában, a háttérben szekrény volna, vagy almárium edényekkel, vagy egy fogas, amin felöltő lóg és kalap. A férfi közönséges, jóképű fiú, minisztériumi titkár-féle, aki sporttal is foglalkozik. A nő afféle városi dáma, jóalakú, utolsó divat szerint öltözött, a szája kicsit kipirosítva. Házaspár lehetne, vagy vőlegény és menyasszony, esetleg szeretők, a viszony harmadik évében. Éppen veszekesznek, válás vagy szakítás előtt vannak. A nő arcán gyűlölet,

düh és megvetés . . . az ajka hisztériásan eltorzul, szeméből zöld undor feccsen, látni rajta, hogy halálos szitkokat sziszeg . . . ökölbeszorított keze kalaptűt szorongat, amit a következő percben talán a férfi szemébe döf. A férfi zsebredugja kezét, száján ostoba fölénye az oktalan lenézésnek, az arca fakó a titkolt dühtől és féltékenységtől és felháborodástól. Egyik, zsebredugott keze kidagad a szövet alól — látni, hogy minden pillanatban fölemelheti, torkonragadni a lángokat okádó gyűlöletet, ami feléje árad . . . Így állnak . . . megdermedve, ugrásra, gyilkolásra készen . . . így állnak . . . és a testükből, mint valami finom pára, fehér, hajlékonyan gomolygó köd emelkedik . . . két ködfolt . . . két ködtest . . . asztrálest, ahogy az ostoba spiritiszták mondják, bánom is én . . . és ez a két ködfolt, ez a két kísértetalak hajszálnyira ők ketten, az arcuk, alakjuk ugyanaz . . . nem is ugyanaz, hanem ők maguk, finomabban és légiesebben, de valóságosabban és felismerhetőbben ők maguk . . . és ez a két hajlékony ködfolt, a két ködarc, a fejük felett összeborul . . . csodálatos öröm és boldogság mámorával a szemükben, simogató, önfeledt, ájult szerelemmel, egymás szemébe alélva . . . eggyé válva, összefolyva, egymás felé tárt karokkal, összeomolva a csókban . . . Eh! nem tudom elmondani — ha festő lennék, talán megfesteném.

A jó ördög meséje.

Ott élt a kis ördög a pokol fészkes fenekén, boldogan és elégedetten — kutyabaja volt, mindenki szerette. Az iskolában első tanuló volt, különösen a tűz- és kénismében, a beszéd- és förtelemtanban, a csűrés-csavarásban tűnt ki, senki sem tudott úgy bőrt nyúzni, fület fűrészelni, talpat égetni, csalni, lopni, hazudni. A Tudás Fáját, ami ott áll a pokol közepén, éppen úgy, mint a paradicsomban, szorgalmasan látogatta; megtanult mindent, amivel kárt lehet okozni, bánatot kelteni, irigységet támasztani, könnyet fakasztani. Utóbbiban különös művészetre tett szert: ismerte az idegrendszer bonyolult gépezetében azokat a hajszálfonalakat, amiknek rángatása a legerősebb szervezet egyensúlyát is megbontja. Nagyon édes kis fekete ördög volt, az ördögszülők mintaképül emlegették gyermekeik előtt példás rosszságát. Ha valamelyik ördögfióka szórakozottságból szótfogadott a mamájának, őt hozták fel: »ó, te, gyalázatos angyal, nem tudsz példát venni a Mili-kéről?«

Történt azonban, hogy a derék, rossz kis ördög egy napon evett a Tudatlanság fájáról, ami szigorúan meg van tiltva odalent, a pokol fészkes fenekén. Ettől a naptól fogva, mintha kicserélték volna. Reggel korán felkelt és megfőzte a reggelit a papájának, azután elcsatangolt és nem lehetett rávenni,

hogy résztvegyen a tűz-sütésben, ami rendes foglalkozása volt az ördögöknek, mert a közönséges tüzet odalent a pokolban rendszeren még sütni is szokják és úgy tálalják fel, sülve, a lelkeknek. Egyszer meg rajtakapták, hogy egy ordító lelken, aki nagyon fázott, mikor az első bőrt lenyúzta róla, a másodikat már rajtahagyta. Egyszóval mindenféle jóságot követett el.

— Milike egészen megváltozott, — csóválták fejüket az ördögök — ki fogjuk rúgni a pokolból, ha ez így megy.

És mivelhogy ez így ment tovább is, egy napon, mikor Milikét megint jóságon kapták rajta, megfogták és egyszerűen kirúgták a pokolból, azzal a megjegyzéssel, hogy egyelőre a Földre küldik, megpiszkulni, de ha ott se romlik el és nem lesz belőle rendes ördög, javasolni fogják a mennybe-menetelét.

Ugyanabban az időben, mikor a jó kis ördög a Földre került, a mennyországból is kilöktek egy angyalt, aki olyan gyalázatosan komiszul kezdte viselni magát, hogy nem lehetett kibírni vele. Egy ideig túrték, de mikor aztán egy mindössze harmincezer esztendeig tartó imádságot két perccel hamarabb fejezett be, belátták, hogy ekkora erkölcsi züllésen odafent már úgyse lehet segíteni, és legjobb, ha megszabadulnak tőle. Így került Tibor, a rossz angyal a Földre.

A Földön elég túrhetően érezte magát. Elment mérnöknek egy iparvállalathoz, ahol nem tudván büntetett előéletéről, emberszámba vették és nemso-kára odáig vitte, hogy egész tisztességesen meg tudott élni.

Milikével a korzón ismerkedett meg. Nagyon megtetszett neki a kislány kreol bőre, nagy, epedő fekete szemei és az a különös, megfoghatatlan idegen

vonás, ami egész lényéből sugárzott. Milike szomorú volt és Tibor gyáván és zavartan vigasztalta. Egyszer csak, mikor az egyik utcában egyedül maradtak, Milike sírva Tibor mellére borult és azt mondta, hogy őt nem érti meg senki ezen a Földön. Tibor odavolt a meghatottságtól, hogy ez a gyöngé, védtelen lény így rábízta magát, és olyasmit dadogott, hogy az életét adná oda szívesen és meg is kérné feleségül, de sajnos, nem tudja biztosan, vajjon méltó-e ő erre a boldogságra.

— Csak négy szoba kell, — mosolygott bánatosan Milike.

— De nekem csak három van . . . — dadogta megsemmisülten Tibor.

Milike egy percig gondolkodott. Aztán megfogta Tibor kezét.

— Három is elég, ha veled lehetek! — lehelte elhalóan.

— Angyal! — ordított fel elragadtatva Tibor.
— Angyal!

És még aznap elvette feleségül. És Milike valódi angyalnak bizonyult: mindig hagyott a férjén annyi bőrt, amennyi elég volt, hogy újat szerezzen magának, hogy azt is lenyúzhassa róla. Így éltek boldogan, nem is mentek vissza többé illetőségi helyükre, hanem itt maradtak a Földön.

Két játék.

Nagyon jól emlékszem én, miket játszottam gyerekkoromban, pajtások és játékszer nélkül, egymagamban, önmagammal, a képzeletnek emberfölötti önkívületében, megfeledkezve mindenről, elbűvölve, vakon és süketen, magam a játék halálos mámorának odadobva: a játék rögeszméjének, a játék tébolyának, melynél nincs üdvözítőbb részegség. Voltam én paripa, kényes és prüszkölő, arany zabolával a szájamban és álltam makacsul, leszegett fejjel, dobbantva olykor türelmetlenül — és voltam gőzmozdony, vészesen vöröslő tűzszemekkel, két öklöm dugattyúja lihegve, zihálva, sivitva fúrta a levegőt, tüdöm, a gőzkazán, fújt és fejemből gomolygott a füst. Voltam automata, boszorkányos szerkezet, az istennek se mozdultam el a helyemről, ha a járógépet fel nem húzta valaki előbb: beszélő-gép beszélt belőlem, síró-gép indította el könnyeimet és villamosgombra járt minden porcikám.

Voltam vitorlášhajó, halkan siklottam végig a Damjanich-utcán, figyelve fényes nappal a csillagok járását, iránytűvel a jobbkezemben, balkezemmel kormányozva; a szembejövő kocsik, emberek megannyi zátony volt, kősziklák, Scylla és Charybdis, csupa veszedelem, amiket ügyesen ki kellett kerülni — hogy aztán diadallal befussak kikötőmbé, a házunk kapuja alá. Voltam a vöröshangyák vezére, voltam

körbeforgó szélkakas a háztetőn, — voltam marathoni futó, voltam légyfogó-papír, voltam tüzetfújó sárkány, jelzőlámpa, télen cukorsüveg, nyáron barlang-építő vakondok. Micsoda mérnök voltam, földalatti városokat építettem, — és micsoda állatszelistító voltam, csirkeidomító, macskát úszni, halat jártatni tanító csodalény! Hát azt tudjátok-e, hogy a repülőgépet én találtam fel? Blériot és Wright előtt én szeltem a szelet a budai Vár fölött, keringve, egyre magasabban, büszkén tekintve alá az ámuló, száj-tató sokaságra.

De ki emlékszik még rám, tizenhárom éves koromból, ahogy soványan és égő, zöld szemekkel osontam a falak mellett, tenyeremmel csapkodva a kerítést — néha egyenletesen ugrándozva, felemelt fejjel, — lesunyva néha a fejem, mellemen keresztberakott kezekkel, csendesesen lépkedve, mintha márványcsizma húzná a lábaimat és mintha a fejemen valami nehéz tárgyat hordanék; — és ki emlékszik rá, ahogy sápadtan, de felemelt fejjel, hátratett kezekkel, lassan, nagyon lassan, de határozottan megyek előre, — átszellemült arcomon valami túlvilági büszkeséggel?

Most már megmondhatom azoknak, akik ilyenkor megütközve fordultak utánam: a két legtitkosabb játékomat. Most már megmondhatom, miért nem nézhettem rájuk, miért nem láttam meg őket ilyenkor.

Nem nézhettem rájuk, nem láthattam őket: hiszen nagy tömeg közepén jártam én akkor. Az első játéknál király voltam én: teherlovas heroldok lépkedtek előttem, kürtöt emelve szájuk elé, — aztán a notabilitások jöttek, páncélos lovagok, díszruhás miniszterek. Kétoldalt a kordonnál visszatartott tömeg mögött tribünök, zászlólobogtató nyüzsgés. Így vonulok be a meghódított városba: most Bécs, holnap talán London, — a palota felé tartunk, had-

seregem élén: királynő integet az erkélyről. Most már megmondhatom:

ilyenkor lépdelttem én az utcán szelíd, csendes arccal, jóságos mosollyal, mellemen keresztbefont kezekkel, szerényen és alázatosan, mintha templomba mennék.

De talán ennél is gyakrabban s talán szívesebben játszottam a másik játékot. Kordonnal elzárt tömeg közepette lépdelttem ilyenkor is; de ez a tömeg zúgott és forrongott és átkozódott. A kezem vaslánccal hátrakötve; kétoldalt fogták ezt a láncot, előttem vörös ruhában a hóhér. A vesztőhely már nincs messze: idelátszik a magasra emelt verpad — ahogy közeledünk, egyre halkul a morgás — dermesztő rémület fogja marokra a szíveket, szorítja össze a torkokat. Kitágult szemek, rémülettől tátva maradt szájak merednek rám, ahogy egyedül, lassan, nyugodtan megyek előre. A borzalom bénít meg minden izmot, gyökeret vernek a lábak — és e halálos, fekete csend között fejét lesunyva gubbaszt a Vízolygó Gonoszság — és egyedül, magára hagyva, lassan, de biztosan lépdelek én; a halálra ítélt Lelkiismeret.

Ilyenkor mentem én tizenhárom éves koromban az utcán sápadtan, de fölemelt fejjel, hátratett kezekkel, lassan, nagyon lassan, átszellemült arcomon valami túlvilági daccal.

Régen van.

Egy délután a nagy tó csendes homokján, tüzelő napfényben — míg messze vitorlák siklottak a vízen s a közelben motorcsónak berregett — így próbáltam Neki eldadogni ezt az érzést, ami akkor fogott el először: a berregés, messzi vitorla, vagy a napfény örök lobogása váltotta-e ki, már nem tudom.

— Szívem, tudod-e, milyen *régen van* ez itt, ami most van, velünk együtt, amint sütkérezünk? Nem, nem értettél meg, — a szókötés »régen van« valóban mást jelent, mint amit mondani akarok — — és amit mondani akarok, arra meg nincsen szókötés. Nem úgy értem, hogy régóta megvan már mindez, hogy a világ régóta áll fenn, — *régen van*, ezt a helyett mondtam, hogy *régen volt*, — ilyesvalamit értek, várj csak, hogy mondjuk, ha valaki kétszáz év múlva visszafordulhatna a multba és látna bennünket, vagy húsz év múlva, mi ketten, ha eszünkbe jut majd, ahogy itt heverésztünk és beszélgettünk — hogy az ő számára és a mi számunkra ez a pillanat, ez a kép, ez a valóság, ez a két ember, ez a tó, ez a vitorla, ez a motorcsónak, ez a tüzelő nap micsoda varázslatos, bűvös, semmi más hangulathoz nem hasonlítható hangulatába folyik össze annak az érzésnek, amit, így hívunk: »a mult«. Mert ez, ami most van, éppen olyan mult a majdan kétszáz, háromszáz, ezer, kétezer év múlva élő emberi

képzelet számára, mint amilyen varázslatos, elbűvölő mult a mi képzeletünk számára Boucher-nak holmi versaillesi pásztorjelenetet ábrázoló festménye, egy régi metszet gótbetűs, bordásszegélyű régi könyvben, ódon ruhák, fegyverek a múzeumban, altwien-porcelán, dohos kézirat barnás töredező papíron, csikorogva nyíló karcsú spinét kopogó billentyűje, régi utazók írása. Sterne »Érzékeny utazásai«, Goethe olaszországi levelei, Beaumarchais naplója a francia forradalomból, Gvadányi útja Pest-Budán, Apor László könyvecskéje Erdély társadalmi életéről, történet dédanyánkról, a családban: — emléktábla a falon, Gül-Baba sírja, vízvezeték maradványai Aquincumban, Traján oszlopa, Colosseum, érmek és pénzek, régi lelet, itt, a tó partján valahol, amit fehérnemez-kalapos kutató tart a kezében tünődve, míg szemei előtt meg-elevenedik a régi ember, talán vásárra siető szolga, aki elejtette ezt a pénzt, kereste darabig, aztán odébbállt s most íme, megtalálták . . . Érzed már? Vajjon, ha itt maradna nyomunk a homokban, ha lefotografálnak bennünket s elteszik a képet, — ha most elővenném jegyzőkönyvemet s leírnám, naívan, hűségesen, egyszerűen azt, amit látok magam körül s azt a néhány eseményt, ami a mai napon történt velem, hogy jöttünk le vonaton, hajón, mit ettünk, kivel beszélünk, mit mondtunk, milyen ruhát vettünk fel, ki érdekelt, mi érdekelt bennünket, mit tudunk, mit akarunk, mire vágyunk, mire emlékszünk, mit várunk a jövőtől: — vajjon, ha látná, olvasná majdan háromezr, ötszáz, ezer év múlva ezt a jegyzetet valaki s eltünődne a régi képen, — *mi volna* hát az a valami, az a vonás, az az árnyalatkülönbség, az a furcsaság, amiről mi most nem tudunk, ami minekünk természetes s amiről ő első pillanatban felismerné *rég mult* idők stílusát, a temetőszagot? Csak a ruhánk, vagy egyéb is? a mozdulatunk, fölényesnek hitt mosolyunk egy-

ügyüisége az ő mosolyához képest, melyben már benne van ötszáz előttünk ismeretlen év ismerete? a vitorla színe, ami idelátszik, — vagy a motorcsónak, ez a primitív, naív közlekedőeszköz, vagy fönt a levegőben a repülőgép, ami most elcsapott, — ez a döcögő, gyermekes, együgyű tákolmány, a repülő ember őskorára emlékeztető régiség, amit múzeumban mutogatott párrjáról ismerne fel? Vagy inkább — azt hiszem, sokkal inkább — a leírás *hangja*, a furcsa, régimódi ékezetek, számára fölösleges, vagy nagyon is szükséztavú jelzők? naív szófecsérlés, nevetséges, nem helyénvaló pátoasz? jámbor tudatlanság? Vajjon *mi volna hát* az, ami miatt elnéző és atyai mosollyal (mert az utód, mivelhogy többet tud, *lélekben* mindig atyja az elődnek) így kiáltana fel: »Ó igen, ezek a drága, régi emberek! . . . Milyen boldogok voltak a maguk tudatlanságában . . . Igen, tudom már, a huszadik század eleje . . . persze, hiszen itt azt állítja, hogy . . . mert abban a korban még nem tudták, amire csak a század közepén jött rá az emberiség, hogy . . .« és a többi és a többi.

— Igen, ez az, amit csak így tudok nevezni: »régén van«. Idők rohanó hullámaiban mindig, mindig a keletkező mult, emlék, valaki számára, aki még nincsen, — kép, valakiről, aki már nem lesz . . . Régi, porhadt századok kísértetei vagyunk mi ketten . . . nem élünk, ne hidd el . . . az eljövendő képzelet futó káprázata vagyunk csak, egy ötletének, egy szeszélyének tetszett bennünket felidézni néhány pillanatra . . . jöjj hát, unókáid ősanja, elmosódó kép, — jerünk, lemegy a nap.

Ezt játszottuk aztán, »régén van«-játékot néhány percig, azon az alkonyon, nevetgélve és csodálkozva, — hogy ez milyen *régi, régi, régi* dolog, ez a tó, ez a rozoga vitorla, ez a régi szerelmes pár — és hogy nekünk milyen szerencsénk van, személyesen

itt vagyunk, a huszonhetedik századból és mindent látunk — a mult élő ízével és élő zamatával együtt, amit nem tud megadni leírás és kultúrhistória. És így jártunk a tóparton, karonfogva, mint egy múzeumban.

Ezt játszottuk akkor néhány percig és nevetünk rajta . . . de néhány perc múlva ő elkomolyodott és bosszúsan vállat vont és dobbantott.

— Hadd el már, unalmas . . . Hát minden csak mult . . . és minden csak jövő . . . hát én már egyszer *most van-t* akarok játszani . . . jelent akarok játszani, mert annyiszor beszéltünk a mult-ról . . . és annyiszor a jövőről . . . de még sohase figyelmeztettél rá, hogy figyeljek . . . *itt van a jelen* . . . No mondd, mikor van az? . . .

A szemébe néztem: a szeme türelmetlenül könyörgött és követelt. Ostobán, meghökkenve mosolyogtam . . .

— Talán . . . mikor . . . megszületted . . . nekem . . . akkor . . . vagy egy pillanattal előbb . . . — nyögtem ki erőlködve.

Elégedetlenül rándult meg a válla, a szeme elborult és másfelé nézett.

— Vagy talán . . . akkor . . . abban a pillanatban . . . mikor majd meghalsz . . . — csúszott ki a számon: azt hittem, mást fogok mondani.

Nem felelt, kitágult szemmel meredt maga elé. Sok évvel később nézett rám még egyszer ugyanezzel a tekintettel: pár perccel azelőtt, hogy lefogták a szemét. Talán közölni akarta velem, hogy ő már megérkezett ahhoz a pillanathoz, a mindig jelenlevő halál pillanatához.

Öreg és fiatal.

A láthatatlan gépmadár zökkent egyet, fordult, lebillent és megállt. Pilótám lemutatott az alattunk elterülő városra.

— Ez az. A házak, partok még sárosak egy kicsit, de ne felejtsük el, hogy az árvíz, mely száz évig feküdt rajta, csak most takarodott el, mindent abban az állapotban hagyva, ahogy a tizenkilencedik század első éveiben volt. De az élet már megindult, — nézze, a postakocsik vidáman közlekednek, a krinolinok is megszáradtak már, pezsdülni kezd az élet, fagyaltot árulnak az utcasarkon és a sétány fái között piros diákok szavalják Berzsenyit.

— Jól van. Tegyen le, ott, a kávé mérés előtt.

Suhogva értünk földet. Kiszálltam, meghagytam pilótámnak, hogy nézzen át Párizsba, vegye meg estére az operajegyet és félóra múlva jöjjön értem, addig majd itt üldögélek, jót fog tenni öreg csontjaimnak. Ősz szakállamat tavaszi szél birizgálta, reszkető kezemmel megdörgöltem könnybe boruló gyenge két szemem. Pincér állt meg előttem.

— No mi kell, öreg?

— Hát . . . izé, hozzon egy fagyaltot.

Míg odajárt, körülnéztem a terraszon. Igen, úgy volt minden, ahogy a régi képekről ismerem, — erre kell, hogy legyen valahol a színház, a bástya, a postakocsi-állomás . . . Csak persze, az a szikrázó,

mindig új, mindig fiatal fényözőn, a Nap, erre nem gondoltam, ez nem lehetett rajta a régi képeken.

Fészkelődni kezdtem, mint aki érzi, hogy figyelik. Megfordultam, a szomszéd asztalhoz közben leült valaki, — nyurga, húszéves suhanc. Az üstöke zilált, dús rendetlenségben omlik homlokára, vállán hármass gallér, kezében mappa, abba firkál valami szénnel, közben átpislog. Ahá, művészféle lehet, festő vagy rajzoló, és úgy látszik, én vagyok a modell.

Az ÖREG (1940-ből). Engem rajzol, fiatal barátom?

Az IFJÚ (1810-ből). Kendet, öregem. Csak maradjon, mindjárt meglesz.

Az ÖREG. Megnézhetem?

Az IFJÚ. Tessék, ha úgy akarja. De úgyse sokat értend belőle.

Az ÖREG (megnézi). No igen . . . Tehetséges munka . . . ha jól emlékszem, Mányoki vagy Kupeczky lehet a mestere . . .

Az IFJÚ (elnező mosollyal). Mindegy az, öregem. Annak, amit én tsinállok, annak, amit mi fiatalok tsinálunk, úgyse Mányoki vagy Kupeczky a mestere (akik, nem mondom, derék mesteremberei a maguk korának), hanem — hanem mi magunk. Mi magunk, a jövő, a Holnap.

Az ÖREG. Aha, pedzem már. Kegyed, ifjú barátom, az új, modern művészet, a forradalmi jövő embere.

Az IFJÚ (legyint). Művészet! Miért éppen a művészet? Nemcsak a művészetről esik itt szó. Egy új, születő világról, melyet mi, húszévesek, néhányan a Holnap emberei, kezdünk már sejteni — s aminek sejtelmét ki merjük mondani, ha megköveznek is bennünket a vének, a maradiak, akik irigyek ránk, nem is értenek bennünket: hogy is értenének meg, hisz ők a múlté, mi pedig a jövőé vagyunk!

Az ÖREG (restelkedve). Hát igen . . . hiszen

nem mondom . . . az bizonyos, hogy a fiatalságnak megvan a maga hivatása . . . de mégis, ha követni nem tudnám, öreg ember létemre, az ifjú génusz lángolását . . . talán mégis megérteném, ha elmondaná nekem, mi az, amit maguk látnak, sejtenek, akarnak, ott a jövőben? Fiatal koromban engem is érdekelt a jövő, a kultúra, a civilizáció fejlődése . . . talán föl tudnám fogni, ha megmagyarázná.

Az IFJÚ (*vállat von*). Alig hiszem. Ne haragudjék, öregem, de ez már a' korral jár, nem érteni a' kort, amelyben élünk. Nézze hát: minden forr, minden mozog, minden ujratsinálódik körülöttünk, kívül, a világban és belül a' szűben.

Az ÖREG. A szívben, azt tetszik gondolni.

Az IFJÚ. Tessék, a maradiság, melly nem akarja elfogadni az új, bátor szavakat! Nem, öregem, mi fiatalok így mondjuk már: szű, nem így, régiesen, hogy: szív! Mert a fiatal szű más mint az öreg szű.

Az ÖREG (*rezignáltan*). Hát az igaz, magam is érzem, hogy gyengülök: és elmarad körülöttem a világ, amihez tartozom. Amíg Moszkvából át-döcögött velem az öreg bricskám, alig hatezer méter magasságban, egy óra is betellett, — nem bírom a gyorsabb iramot — jól mondja a közmondás: öreg legény, fakó légcसार.

Az IFJÚ (*nem nagyon figyelve, lelkesen*). No láttya kend! ez az! a' gyorsaság! én meg tsak akkor érzem magam elementumomban, ha erdőn-mezőn át röpit a' száguldó postakocsi!

Az ÖREG (*irígyen*). Annyira szereti a gyorsaságot, az iramot?

Az IFJÚ (*lelkesen*). Tsak azt! A' gyorsaság az én mindenem! Multkoriban agyonhajszoltam egy' lovat, hogy félnap alatt érjek Pesthről Pomázra! A' mostan következő seculum a gyorsaság, a

Virtus és Bátorságh seculuma leend! én mondom
 kendnek, öregem! (*Látnoki extázisban folytatva.*)
 És hiába agyarogtok, ti elmaradt vének, kerékkötőji
 minden Haladásnak . . . én látom már vatesi szemmel,
 mint Keresztelő János, az Új Poétát, ki nem rozzant
 csészán baktat előre . . . de robogó kotsin . . . hallom,
 hallom, hogy fog zengeni, ha majd feltaláljuk a'
 Gőzszekeket . . . (*Szavalón.*) »Eddig tsak a madár
 repült . . . mast az Ember is repül . . .« (*Felugrik,*
széttárt karokkal deklamál.) »Repülj, hajóm, rajtad
 a' Holnap Hőse!«

Többet már nem hallottam, mert e pillanatban
 szállt le értem pilótám, láthatatlan gépmadarán, a
 terrasz elé — s én nyögve, öreg csontjaimat ropog-
 tatva, beleültem szerény kis járművembe. A gép
 döcögve megindult, — még félperc múlva is láttam,
 ötezer méter magasságból a Holnap emberét, az
 öregeket elsőprő Ifjú Titánt, amint felemelt karokkal
 rajong a kis kávéház terraszán előtt, szárazon repülő
 gőzszekérről és vízen repülő hajóról. Búsan és
 irigyen sóhajtottam, — a következő pillanatban
 elnyelte előlem a felhő, ami fölé emelkedtünk.

Az eskü.

Anyóka, hogy kilépett a hajóból, összehúzta a kabátját és hunyorgott az édes napfényben. A cekkert letette egy padra, hogy kifújja magát, csámcsogott, aztán maga is leült néhány percre. Előtte a korzó rácsa, lent a szikrázó Duna, az eskütéri híd, túl a vár, — balkézről a Vigadó.

De milyen furcsa bolondságok motoszkálnak a fejemben, korholta magát az anyóka. Hát nem is gyerekség, az igaz — harminc éve nem voltam Pesten — az embernek eszibe jut. Ni, milyen szép házak: csak képeken láttam, ez biztosan a Vigadó itten. Jaj, istenem, istenem, mi lett énbőlőlem! Ha nem tudnám, hogy itt vagyok, azt hinném, rossz helyre vitt a gőzös. De mit is vettem ebbe a vén fejembe, hogy nekem itt ki kell szállani, mikor a Málcsi Óbudán vár.

Hát igen, meg akartam nézni, hogy tudok-e még emlékezni rá. Mer' itt volt, itt bizony — a német színház, a rondella — arra odébb a cirkusz, amibe a heccet néztük vagy hatvan évvel ezelőtt. No de mi az, talán a naptól kábul úgy a fejem, mint mikor a bor pezseg. Mert úgy vagyok vele, tudja istenkém, hogy nem tudok emlékezni rá, arra, ami tegnap volt — de ezek a hatvanéves dolgok mind eszembe jutnak, sorba, mióta a hajón ülök. Hát már csak azért is, hogy a doktor uno-

kámnak elmondjam, hadd kacagjon a selyma — no Grossmama, hogy állunk szerelem dolgában? Erigy má' gonosz csont.

Erigy má'! Hát csak nevetne, ha elmondanám, hogy éppen itt — bizony isten, éppen itt, hatvan évvel ezelőtt — és hogy ez nekem ma eszembe jutott — azóta se, éppen ma! Ha elmondom neki, bolond vénasszony — elfúlna a kacagástól — hallod mama? szerelemről álmodott a grósz! No el is mondom, hadd nevéssen a komisz, piros képe az én doktor unokámnak — aztán ha nevet, majd megharagszom — erigy, szégyeld magad — aztán majd ölbe kap, összeecsókol, hogy kibékítsen.

Hát igen, igen, de hogy is mondjam csak? ha rákerül a sor . . . hiszen igaz, lehet, hogy csak álmodtam. De ha álmodtam is, annyi szent, hogy hatvan évvel ezelőtt álmodtam legalább — úgy bizony, és hogy itt volt ezen a szent helyen, arra is esküszök. Nem szoptam az ujjamból — sok minden volt akkor, amiről má' nem tudok — az se jut eszembe, szegény öregemmel hogy kerültünk össze, mikor csókolt meg először — pedig nyolc gyerekünk volt, így van ez, — ez a bolondság pedig megmaradt, pedig hát semmi se lett belőle. Megmaradt és tudom, hogy itt volt.

Itt volt hát. Száz lépés se lehet az egész. De mintha tegnap esett volna meg. A német színházból jöttem, onnan hát — no látod, rossz csont, még azt is tudom, mit adtak: Ármány és Szerelem, azt hát. Azt adták bizony és én Máriával voltam, az öreg sváb lánnyal — aztán elkeveredett valahogy, mikor kijöttünk, én pedig csak magamra maradtam, éjszaka volt. No de most már folyékonyan emlékszem. Hát nem csuda ez, mintha tegnap . . . Rózsaszín krinolin volt rajtam, meg zöld selyemkendő. Ej, be takaros voltam, édes szentem! Hát csak meg-

ijedtem nagyon, még ríttam is. Mári, Mári, — kiáltom, mert hogy kerülök most haza? Pénzem se volt kocsira, — szép história! No, nekilódulok a Dunapartnak, lent a rondellán, hogy talán odament a bolond, a hajóhíd felé — de ríttam nagyon. Hát így volt. Akkor odalépett egy keszeg kis ember — nem igen láttam a sötétben, de olyan suszterféle képe volt, gondoltam is mindjárt, hogy suszter lehet.

— No mi baj, kislány? — mondja. Én nagyon megijedtem, szaporáztam a lépést. — Eltévedt, kislány? — Én meg csak elbőgtem magam, hogy a Mári . . . De hogy olyan kedves, rekedtes hangja volt, meg a szeme szép volt, azért szóbaálltam. Hogy ő majd elkísér, aszongya, megkeressük együtt a Márit. Jaj, istenem, én csak szepegtem, de azért mentünk együtt az úton. Az volt a furcsa, hogy olyan szemérmes volt, de azért nyers is egyben, hát ő kérdezte előbb:

— Hogy hívják, kislány?

— Zsófinak.

— Engem meg Sándornak, — aszongya.

Hát így kerestük a Márit mindenfelé, de azért beszélt — még ilyet se hallottam, két perc alatt úgy beszélt velem, mintha tíz éve ösmerne. Hogy ő is eltévedt, aszongya — hát akkor összevalók vagyunk. Meg hogy tetszett-e a darab? Mondtam, igen. Hogy még soha ilyen kedves, takaros kislányt nem látott, mint én. És hogy milyen gyönyörű dolog, hogy mi összekerültünk — mint két rím, aszongya, úgy kerültünk össze: csillog, meg villog — mert csillagos a szemem, mintha száz csillag volna. Hogy szoktam-e verset olvasni? Mondtam, hogy én csak egy regényt olvastam, a Kuthy Lajostól, mert abba szerelmes voltam, a képe után. Hát erre megkomolyodott, darabig nem is szólt egy szót

se, csak ment mellettem — végül még én szólítottam meg, mondom :

— Hát miért nem szól?

Erre megállt. Úgy látom, mintha tegnap lett volna. Aztán nagyon meleg hangon, de remegett is a hangja, ahogy ott áll, aszongya.

— Zsófikám — adjon egy csókot!

— Bolond maga, nem szégyenli magát?

— Nem én, — aszongya — mert ha valaki van e világon, akit meg kell csókolnia, én vagyok.

— No jöjjön, izé . . . Sándor úr . . . ne álljon ott, mer' én fázom.

— Én pedig innen addig el nem mozdulok, — mondta erre — amíg meg nem csókol engem, mert én vagyok az egész szomorú rabságba esett világ — és a maga csókja, Zsófi, a megváltás, amitől felszabadul.

— No, jöjjön már, — ne bomoljon — nem adok.

— Hát nem csókol meg?

— Hogyne, egy ilyen keszeg kis legényt!

Erre fölemelte a kezét, ég felé emelte, úgy esküdött.

— Én pedig innen nem mozdulok addig, esküszöm, a szerelem istenére, míg meg nem csókol.

— Akkor itt marad száz évig.

— Akkor itt maradok száz évig.

— Akkor kővé válhat.

— Akkor kővé válok.

— No, isten áldja meg, Sándor, — majd hatvan év múlva visszajövök, itt találom-e?

— Itt talál.

Hát nagyon megharagudtam rá, a makacssága miatt, elszaladtam, otthagytam. Egyszer visszafordultam, hát még ott állt a bolond, égre emelt kézzel, mereven.

Mintha tegnap lett volna, úgy látom — égett a fekete szeme . . . mögötte a hajóhíd . . . oldalt a német színház . . . De hol is volt? Tudom, pontosan — itt állt . . . jobbra, vagy száz lépésnyire, mikor megfordultam . . . meg tudnám mutatni pontosan a helyet, ahol állt, ha így megfordulnék . . . Jézus, atyaúristen, szűzmáriám, el ne hagyj!

Anyóka szívéhez kap és majd lefordul a padról.
— Szűz Mária . . . álmodom, ott áll . . .

Száz lépésnyire, a tér közepén, esküre emelt kézzel ott áll az alak. Előtte feketeruhás urak — egy küldöttség, éppen koszorút helyeznek el a szobor talapzatára. Az egyik előlép, felemeli a fejét és szavalni kezd.

Eljöttünk Hozzád, Petőfi Sándor . . .

A szobor esküre emelt kézzel, mereven áll: szembenéz anyókéval.

Találkozás . . .

A pincefal mentén, néhány lépésnyire a sarkon túl, Olivér egy pillanatra megfordult. Mintha valaki elsuhant volna mellette és meglegyintette volna könnyű illatával.

Ez az illat . . . nem a multból csapott feléje?

A szíve elszorult — igen, ő az!

Tétován visszakanyarodott. És néhány lépés távolságra megpillantotta Kunigundát. Kecses, könnyű mozdulattal, alig érintve csápjával a kiszögellő dudorokat, sietett a falon fölfelé.

Ő volt az — ugyanúgy, mint akkor, könnyedén és kecsesen, a pince alatt, a kanyargós, szűk folyosókon . . . De akkor álcák voltak még mind a ketten, gyengék, hajlékonyak és fehérek . . .

Hogy megváltozott Kunigunda — és mégis, mennyire ő volt! Ahogy megfordult és észrevette őt — és elfogulatlanul, mosolyogva rögtön leszaladt a falon.

— Olivér — maga az?

És bátran, a szép nők öntudatlan kacérságával nyujtotta a csápját.

— Kunigunda — még emlékszik rám?

— Ó, maga . . . maga javíthatatlan rajongó! Hát hogyan emlékezném! Hát megismert? Pedig nagyon megváltoztam, úgy-e? Megöregedtem . . . mondja csak ki, csúnya vagyok, úgy-e?

Ez is kacérság volt, hiszen Olivér bámuló szemein előre láthatta a választ.

— Asszonyosabb lett, megtelt, — suttogta Olivér tikkadtn. — A mozdulatai kemények és acélosak, mint a svábbogaré . . . Az egész lényében van valami csótányszerű . . . És a mellett könnyed és kecses, mint egy sajtkukac . . . És a szája . . . a szája . . .

Kunigunda végignyalta rágómirigyeit, hogy feketébb és duzzadtabb legyen: észrevétlenül néhány csepp olajat kent a csápjai alá.

— Maga is megférfiásodott, Olivér, — mondta aztán, mélyen a férfi szemébe nézve — erős és izmos, mint egy lótetű. Emlékszik? Az én nagy, hatalmas gilisztámnak neveztem magát . . . Már akkor . . .

Suttogott, közelebb hajolt, — Olivért elbódította fiatalos, álcás lehellete — mintha a pincefolyosók friss penészillata csapta volna meg, a vére forrni kezdett. Olyan volt ez a nő, mint egy kicsattant, fészlő penészgomba: szeretett volna beleharapni.

— Emlékszel . . . mikor megfogtad kilenc lábamat . . .

— Harminckettőt akartam megfogni . . . de te kacér voltál . . . és huszonhármát visszahúztál magad alá . . . már akkor ilyen karcsúk és formásak voltak . . .

Kunigunda visszahúzta fejét izületei közé, csápjával neheztelően rácsapoott a férfi kinyujtott, remegő hat mellső lábára . . .

— Nem . . . Olivér . . . nem szabad . . . elmúlt . . . — mondta elgyöngülve. — Tudja, hogy én már —

— Tudom.

Olivér keserűen mosolygott.

— Tudom . . . Eladta magát . . .

— Olivér . . . nem szabad . . . ne mondjon ilyet . . . — suttogta a nő — . . . én nem tehettem mást . . . Ne gyűlöljön . . .

A férfi közelebb hajolt: villámokat szórt a tekintete.

— És még hozzá egy . . . egy hitványnak . . .
— sziszegte csápjai közül — egy nyomoréknak . . . akit nem is szerethettél . . . csak a pénze miatt . . . Pfuj . . . mintha valami rút féreg . . . mintha egy rózsza ért volna hozzád . . .

— Ne szidja a férjemet, — mondta Kunigunda dacosan — amiért csak hatvankét lába van, azért lehet becsületes ember.

— Nő . . . csak nő vagy, — sziszegte Olivér.

— Hát maga? Maga nem nősült meg?

Olivér lehajtott a kilenc izületét.

— Igaza van, Kunigunda. Isten vele!

Elváltak.

Olivér még visszafordult egyszer. És habozott — ne szaladjon utána? Aztán eszébe jutott az Élet, — a gondok, — a drágaság . . . eszébe jutott öt gyermeke . . .

— Ábránd, — suttogta és egy könnyet törölt ki gyomrából — felejtsük el. Nyomorult, megalkuvó vagyok, mint a többi; az élet vértanuja.

Mire a sarokig ért, már számolgatott magában:

— Ötször száz . . . az ötszáz . . . kétszázötven pár cipő a gyerekeknek . . . ebben a rettentő drágaságban, — honnan kerítsem elő?

És Olivér, a százlábú, meggörnyedve bandukolt tovább.

Idill.

A nap lenyugvóban: vörös színű fénye felcsillan a tótükrön, — a mozdulatlan levegőben merőleges, vékony csíkokkákban kanyarog fel a füst a kéménytorokból.

Békés, falusi este.

Messziről kutyaugatás, hazatérő birkanyáj béget, a toronyban Angelusra harangoznak.

Fent a kémény tetején, csinos kis nyaralójuk pihéi közt gubbaszt Béluska, lustán pislog az eltűnő napkorong felé. Egyszerre felkapja fejét: anyuka érkezett meg a vacsorával.

Ella, a fiatal menyecske, olyan friss, könnyű, mintha még leány volna: karcsú nyakát a hattyúk megirígyelhetnék. Belibben a fészekbe: az ízletes falatot azonnal odanyújtja fiacskájának. Béluska utánakap, — anyuka ingerkedik kicsit, visszakapja: a piros csőröcske haragosan hápog, kelepel, — aztán zsupsz! eltűnik a béka!

— Na, hogy mulatott az én kicsi fiam?

— Béluska únta magát, — nyafog a kicsike, anyuska lábai elé guggolva. — Kuttyuskák szaladgáltak lent a földön, azokkal szeretett volna játszani.

— Azt nem szabad, Béluska, — tudod, hogy apuka megtiltotta. Kuttyuskák vadak még, meg-ráncigálják Béluskát. Csak apukával szabad, aki elkergeti őket, ha komiszak.

— Apró emberkéek is szaladgáltak, — azokkal se szabad játszani?

— Azokkal se szabad, mert rálépnek a lábára Béluskának. Béluska még nem tud banni állatkákkal. Majd hoz apuka fecskét, verebet, azzal lehet játszani, — de nem szabad megharapni!

Béluska bambán, pislogva figyel.

— Mikor jön meg apuka?

Anyuka körülnéz a láthatáron.

— Ahol jön már, ni!

A levegő örvénylik, kurta szél támad: következő pillanatban apuka lép be. Gyors csók: gyöngéden öleli át anyukát; aztán egyik lábára áll — ez azt jelenti, hogy most már nem megy el hazulról.

Vacsora után mindhárman elhallgatnak, aludni készülnek. Az ég sárga lepedője mögött lassan ki-alszik a fény; világoszöldbe, aztán sötétkébe fordul. Egyszerre feltűnnek a csillagok: a tücskök karmestere fölemelte láthatatlan pálcáját, — piano, pianino, staccatóba kezd a zenekar. Mintha a csillagok is cirpelnének.

Tücsök és csillag . . . a természet nagy szimfóniája.

Csönd puha burája borul a fészek fölé. Egy-más lélekzetvétélét hallják — lesik egymás szívedobogását.

Apuka összevont szemöldökkel, szikáran, keményen áll jobblábán: a napi gondokon tűnődik talán s hogy a holnap minő küzdelmet hoz magával — a végtelen nádas jelenik meg lelke előtt, felfigyel a bánatos kuruttyolásra. Ella asszony, anyuka, odasímul erős oldalához, felnéz rá: egész lénye felolvad, remegve lüktet, halkán piheg az odaadástól.

Béluska pislog — már-már elalszik — lustán, ámulva, tűnődve nézi a csillagokat. Vajjon mik

lehetnek? Gyertyácskák talán, ahogy az öreg Dódi néni mesélte, amit angyalkák gyujtogatnak istenke tiszteletére — apró angyalkák, akiknek szárny helyett kezek lógnak le a vállaikról? És mit jelent az egész végtelen mindenség? És ez a fészek? És mit jelent ő — ő, Béluska, aki látja mindezt?

— Anyuka!...

Riadt, nyugtalan hang.

— Mi az, Béluska? Még nem alszol?

— Anyuka, mondd, hogy születnek a kis gyerekek?

Anyuka a csőre hegyéig elpirul, aztán halkán elkelepeli magát. Odasímul apukához, szégyenlősen néz fel az ő erős, jóságos gólya-társa szemébe.

— Te, kis csacsi, hát nem tudod? Az ember hozza őket... emberbácsi.

Pista, a gyöngykagyló.

Pista, a gyöngykagyló, egy reggel arra az eredményre jutott, hogy őt pedig nem fogják becsapni mindenféle közvetítők: majd ő eladja maga a gyöngyöt, amit termelt.

Határozottan eredeti ötlet volt: kézenfekvő mint Kolumbusz tojása, és új, mint a forradalmi eszmék. Egészen megrészegedett. Hát nem képtelenség, fortyogott felháborodva, hogy itt pusztult el mellette Sanyi, meg Jancsi, meg a Bandi, itt vészték éhen, — a halász meg a kereskedő pedig eladta drága pénzen a gyöngyöt, amit ők termeltek. Igaz, hogy nem érdekből termelték, — mit tudták ők, szegény fejük, hogy az a gyöngy ér valamit — ők meg akartak szabadulni attól a kis piszoktól, ami az oldalukat fúrta, — hát izzadtak és nyálaztak, és mikor megvolt a gyöngy, azt hitték, most majd békén alhatnak, mint más, közönséges kagyló. No persze, de Sanyi és Jancsi és Bandi balekok voltak, — mit tudták ők, mi van odafönt, — micsoda remek élet, pénz és muzsika és tánc és frakk és szép asszonyok, gyöngysorral a nyakukban — és mindebben duskálhat, aki gyöngyöt ad el, míg a szegény kagyló ott döglök a homokban. Nem, — ez nem üzlet, — ez közönséges kizsákmányolás: bolond, aki hagyja.

És Pista, a gyöngykagyló, kikecmergett a sekély

vízből, partraszállt. Őszintén szólva, nem igen volt tájékozott, hogy mit tegyen: hová kell fordulni először. Kérdezősködni nem akart, félt, hogy a halászok és a kereskedők kezére adja magát. Nagy titokban bevánszorgott hát egy közeli kávéházba és átnézte a lapokat. Végre megtalálta, amit keresett. A »Gyöngy« című szaklap volt pontos kimutatásokkal, a gyöngy-árfolyamokról, kereslet és kínálat, szakszerű értekezések, bírálatok, — egy címet is talált, ahol gyöngyöt lehet eladni. Valami Rockefeller volt az illető: itt lakott, az Egyesült-Államokban, jobbra, a huszadik emeleten.

Pista, a gyöngykagyló, alaposan elfáradt, míg feljutott odáig: kagylója lihegve nyildokolt.

Nehezen került a kiváló bankár elé, — nem szívesen fogadták. Rossz előadó volt: köpenye keskeny nyílásán keservesen szűrődött át a hang. Rockefeller gyanakodva nézte a gyöngyöt, amit kigurított elébe.

— Így, első pillanatra nem tudok nyilatkozni, — mondta aztán határozatlanul — ha volna szíves itthagyni, hogy megmutathassam a szakértőnek.

Pista a kagylója tövéig elpirult.

— Szakértőnek? — suttogta zavartan. — Hát nem elég bizonyítéka a gyöngy valódiságának, hogy személyesen nyujtom át? Hiszen láthatta, hogy innen vettem elő, a köpenyegemből.

Rockefeller mosolyogott.

— Ne haragudjék, barátom, gyöngyöt már láttam néhányat életemben, mégse tudom holtbizonyossággal megkülönböztetni az eredetit a hamisítványtól; hogy kívánhatja tőlem, hogy önt valódi gyöngykagylónak ismerjem el, mikor gyöngykagylót soha életemben nem láttam még?

Pista, a gyöngykagyló, sírva fakadt.

— Szóval, azt hiszi, szélhámós vagyok?

— Ne haragudjék, kedves barátom, — ismételte vállvonogatva Rockefeller, a gyöngykagylóról azt tanultam az iskolában, hogy a tenger fenekén fekszik és termeli a gyöngyöt. Ön, ahogy így meg-nézem önt, inkább holmi tönkrement ügynökre emlékeztet.

Pista, a gyöngykagyló, letörölte könnyeit és dacosan emelte fel fedelét.

— Azt akarja hát, hogy visszamenjek a tenger fenekére, elpusztulni nyomorultan, mint a többiek: csak így tudom önnek bebizonyítani, hogy a gyöngy, amit termeltem, megéri azt a pénzt, amit ön a kereskedőnek ad érte, hogy ő élje le helyettem, ő élvezze az életnek örömeit, amik nekem járnak ki? Nem látja, milyen égbekiáltó igaztalanság folyik itt? A közvetítők, halász és kereskedő, kizsákmányolnak bennünket, — a gazdagok kitartják őket, hogy aztán henyélő nők nyakába aggassák a pompás kincset, amit tőlünk raboltak? Mindenki dícséri és magasztalja a gyöngyöt és magasztal bennünket, akiknek köszönhetik — mi pedig szegénységben és nyomorban tengődünk odalent, — mi, akik pompás gyöngyökről álmodozunk, amiket alkothatnánk még, ha boldogok lehetnénk! Uram, — vegye meg tőlem ezt a gyöngyöt, olcsóbban adom, mint a kereskedő.

Rockefeller vállat vont.

— Amit ön mond, kétségkívül nagyon érdekes. Mindenesetre sokkal jutányosabb volna, ha közvetlenül érintkezhetne termelő és fogyasztó, de én üzletember vagyok és nem természettudós. Ahhoz, hogy a gyöngy értékét megállapítsam, gyöngyszakértőre van szükségem, akit megfizetek — a kagyló értékét és eredetiségét csak a tudós ismerheti fel, — én szívesen támogatom a tudományt is, meg a szakértelmet is, de nem támogathatom önt, akinek érdeméről, támogatásra szoruló hivatottságáról csak

a szakértelem és tudomány győzhet meg engem. Ismétlem, én még nem láttam gyöngykagylót.

— És ki győzi meg önt a tudós hivatottságáról? — kiáltott lángoló szemekkel Pista, a gyöngykagyló.

Rockefeller vállat vont.

— Az utókor igazolni fogja önt, ha megérdemli.

Pista, a gyöngykagyló, dühösen elrohant. Még aznap este, egy csapszékben, megismerkedett egy festetthajú lánnyal, akinek egy csókért odaadta a gyöngyöt. Két hónap múlva megszökött egy gyöngykereskedővel — Pista pedig, a gyöngykagyló, szerelmi bánatában a tengerbe vetette magát és megfulladt, mert két hónap alatt nagyon elszokott a víztől.

OSZK

Szent István Széchenyi Könyvtár

Tolvajország.

Tolvajország hosszú éveken át a békés és nyugodt fejlődés korszakát élte. Első, vagy Zseb-metsző János, aki annak idején ezt az országot az őslakó palaik vagy palik nadrágzsebéből kilopta és a világ minden tájáról idetelepítette a vérszerinti fajrokonokat, akiket közös eszméik és (etnológiai és morfológiai alapon) az ujjvégződésük enyvtartalma kovácsolt össze: olyan alkotmányt adott az országnak, amelynek törvényei évszázados tartóssággal biztattak, amennyiben a külellenség vagy belvillongás meg nem lazítja a kereteket.

Tolvajország polgárai a legbékésebb egyetértésben éltek, különösen eleinte. A magántulajdont szigorú törvények védelmezték minden erőszak és rablás ellen s így mindenki bőségesen el volt látva azokkal a javakkal és értékekkel, amiket el lehetett lopni tőle. Persze, a durva, elemi ösztönök, amiket még őskorából örökölt az ember, ki-kitörtek néha, de a fegyelmező és büntető törvények gondoskodtak róla, hogy ezeket elfojtsák: a rendőrség szigorúan őrködött, hogy visszaélések ne történjenek, hogy például, ha valakitől annak rendje és módja szerint elloptak valamit, az illető ne követelhesse, sőt ne is lophassa vissza ugyanattól, tönkretéve a tolvaj fáradásának gyümölcsét, hanem tisztességes, szorgalmas tolvaj módjára lopjon másvalakitől, aki szintén

mástól lopta, nem tőle. Különösen a durvaságot és a veszekedést üldözték: súlyos pénzbírságot kellett lopni annak, sőt be is csukták, aki polgártársát munkájában zavarta, vagy például figyelmeztette az áldozatot, amikor loptak tőle.

Az iskolában kézügyességre, jó modorra, gyors gondolkodásra és a törvények tiszteletére nevelték az ifjúságot. Tudományokra nem igen volt szükség; hiszen azt, amire szüksége volt mindenkinek, készen találta a másiknál. Ha két ember találkozott egymással, barátságosan megtapogatták egymás zsebét, elbeszélgettek, ellopták egymás gondolatát, aztán ment mindenki a dolga után. Az egyik a boltokat nézegette, és ha talált például egy cipőkereskedést, aminek a tulajdonosa éppen a másik boltban tartózkodott, hogy kalapot lopjon magának, gyorsan bement és lopott magának egy pár cipőt. Az élet változatos és mulatságos volt Tolvajországban. Megesett, hogy valaki elment hazulról és mire este hazajött, az ajtajára idegen névjegy volt kissegezve: közben ellopták a lakását, — esetleg, ha a lopás idején véletlenül otthon tartózkodott, a feleségét is, aki ilyenkor kedvesen mosolyogva nyitotta ki az ajtót volt férjének, mely alkalommal kiderült, hogy éppen az imént lopta ki egy kiváló írónak nyitvafelejtett könyvéből azt a meggyőződést, hogy a nőknek joguk van a szívükre hallgatni. Az illető ilyenkor sietett magának másik lakást és másik asszonyt lopni; utóbbit könnyen lehetett, néhány lopott frázissal, amiket kiváló költők loptak össze egymástól.

Sajnos, a határok ellenőrzése nem lévén tökéletes, megtörtént, hogy egy napon idegen elem került az országba. Hogy a hatóságot megtévessze, saját útlevelével jött, amit rendes, lopott útlevelnek néztek és így beengedték. Eleinte ez az ember nem tudott

boldogulni: a lopás kultúrája oly magas fokon állott már az országban, hogy az ő primitív eszközeivel semmire se ment. A lakást, amit ellopott, pár óra múlva ellopták tőle, — állandóan úgy élt szegény, mint a »hol az olló?« játékban az az ember, aki nem tud idejében elfoglalni helyet, mikor szaladgálnak körülötte.

Egy éjszaka aztán magára maradt, nem volt hol lehajtania a fejét. Ekkor kiment a város határába és két óra alatt épített magának homokból egy csinos kis kunyhót. Másnapra minden kiderült; lefogták és átadták a rendőrségnek. Miután a kunyhóról nem lehetett megállapítani, hogy kitől lopta, kénytelenek voltak egy új bűnminősítést kitalálni, — azóta hívják a házépítést destrukciónak.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Színésznő.

Egy volt törzstiszt barátom beszélt, aki végigverekedte a világháborút.

— Békeidőben nem voltam nagy színházlátogató. Az a pár előadás, amit végignéztem, nem hagyott bennem kellemes emléket. A színdarabokról az volt a benyomásom, hogy mind egy szálig túlzott és hamis képet ad az életről, az írónak a fölött való erőlködésében, hogy mindenáron hatást csikarjon ki. Ami pedig a színészek alakítását illeti, mindig kínos és feszengő érzéssel, idegenkedve gyötrődtem végig hasból préselt kitöréseiket, émelygős siránkozásaikat — soha őszintén nem hatottak rám. Főként az úgynevezett *naturalista* alakítások töltöttek el ellenszenvvel, ahol a színész nyomort, szerencsétlenséget, bűnt, öregséget ábrázol. A masztikszot és a verejtékes erőlködést éreztem csak és azt mondtam magamnak, hogy olyan emberek, amilyeneket ezek a színészek ábrázolnak, egyáltalán nincsenek és nem is lehetnek, — mindez kiagyalt trükk, hamisság, hatásvadászat.

A gorlicei áttörés után száguldó iramban egész sereg falun vonultunk keresztül, melyeknek lakossága rendetlenül menekült. A visszamaradt elemek között, leégett házakban, országutakon, erdők között sokat fogdostak össze katonáink, kik valami okból gyanúsak lévén, vizsgálatot és rostálást tettek szükségessé.

A vizsgálóbizottságban én is bent voltam — a gyanúsakat kihallgattuk; aki ellen nem volt panasz, elengedtük, a többit hadbírótság elé utaltuk.

Egy este töpörödött, félvak öregasszonyt vezettek elénk. A katona, aki behozta, félórával azelőtt találta egy leégett ház konyhájában. A hamu között kotorászott, — meglátva a katonát, valamit kötőjébe rejtett, vonakodván megmutatni, mi az.

A vénasszony holmi zagyva orosz tájszólással karattyolt és sopánkodott: egyikünk se értette. Végre tolmács került elő, aki nagynehezen kihámozta a szegény, bolondos öreg vallomásából, ami bennünket érdekelt.

Kiderült, hogy ez az öregasszony abban a házban lakott az offenzíva előtt, amelynek a konyhájában megtalálták. Férje háromnegyed éve eltűnt, úgy látszik, az oroszok hurcolták el. Két fia volt, az egyik elesett a Kárpátokban, a másik is katona, nem tudja hova lett. Egyedül maradt, a kertjében, amit maga művelt. Egy napon tűzeső esett az égből, lángbaborult a falu, és a menekülő, jajgató tömeg magával ragadta őt is az országútra. Harmadnap eszébe jutott, hogy két fia képét otthagya a kalyibában, — visszafordult, betért a leégett faluba, kikereste az ő kunyhóját és a romok közt sírva keresgélte, ami az övé volt. Az a dolog, amit még most is görcsösen szorongatott köténye ráncai közt, egy marék hamu volt, amit a leégett asztalfiókban talált.

Ahogy az egész dolgot, rettenetes életének tragédiáját, piros szemekkel hunyorgatva, kapkodó lélekzettel előadta, ahogy hülyén meredt rá kötényére, amit erővel szétrántottunk és meglátva a marék hamut, elsírta magát: váratlanul és hirtelen fogta marokra a szívemet valami ismeretlen görcs. Az emberi nyomorúság és boldogtalanság képe egy-

szerre, mint a villám fényében, oly erős körvonalakban döbrentett meg, — éreztem, hogy *jelképet* látok magam előtt.

Egyben az a homályos emlékem volt, hogy ezt a jelképet már láttam valahol, de akkor, valami oknál fogva nem hatott rám.

Meghatottságomat restelve, kimentem a szobából, a csillagos ég alatt tűnődtem és eszembe jutott, hogy egy naturalista orosz író színdarabjában láttam én ezt az öregasszonyt először. Valamelyik jónevű, de nekem ellenszenves orosz színésznő alakította és akkor túlzottnak, hamisnak, erőltetettnek, csinálmánynak éreztem a figurát.

Egészen megrendültem, hogy erre rájöttem, — először éreztem az igazságát annak, amit művészekről hallottam valamikor, hogy mi közönséges emberek, a *valóságot* is akkor veszünk csak észre, akkor látjuk meg igazán, ha a művész ráirányítja, ábrázolásán keresztül, a figyelmünket: hogy szépet és rútat, örömet és bánatot, jót és rosszat nélküle nem tudnánk megkülönböztetni. Most meghatva és bűnbánóan kértem bocsánatot attól a színésznőtől és az egész naturalista színművészettől, — íme, nekik volt igazuk, *ilyen* nyomor, *ilyen* szenvedés igazán van — íme, *ez* az élet, amit nem vettem volna észre, ha *tükröképet* nem láttam volna valamikor, — íme, *valóság* ez, amiről azt hittem, csak a rossz színészek fantáziájában él.

Barátom elhallgatott.

— Ez úgy is van, — bólintottam okosan. Gúnyosan nézett rám, vállat vont.

— Pardon, — de még nem fejeztem be. Másnap reggel tisztársaim mesélték, hogy a tegnapi öregasszonyt átküldték a hadbíróshoz. A motozás alkalmával részletes tervrajzokat találtak nála, hadállásainkról. Falhoz szorítva, bevallotta, hogy a

lublini vándorszínház művésznője, kémszolgálatot teljesít az oroszoknak, — ebben a minőségben maszkírozta magát vénasszonynak. Egyébként ugyanaz volt, úgy látszik, akitől valamikor már láttam ezt a szerepet.

Nem tudom, mi lett vele. Remélem, felakasztották. Megérdemelte, nagyon rossz színész volt, — olyan, mint a többi.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az első koldulás.

A tizedik »patron« is csütörtököt mondott és Kovács hidegen, üres szívvel állapította meg, hogy az utolsó volt, nincs tovább: tíz-tizenöt napig nem is lesz újabb, addig pedig egyszerűen éhenhal, olyan egyszerűen és természetesen és világosan, mint ahogy a száraz levél leesik a fáról, vagy ahogy egy csepp víz felszikkad és eltűnik a kövön a nélkül, hogy történne valami, hogy valaki ezt megakadályozná, a nélkül, hogy ezen valaki csodálkoznék vagy kétségbeesne, — ugyan mikor csodálkozott ő, hogy a legyek elhullanak ősszel? vagy hogy este a Zagyva, ahol laktak, puffadt dögöket sodor magával vagy csillogóhasú halak vetődnek fel élettelenül? Soha nem próbálta megakadályozni, hogy mindez megtörténjen, — hogyan várhatná, hogy most lelkek sieszenek elő segítségére, füvek és virágok és emberek és legyek lelke, mik valaha élő testben kuporogtak riadtan, remegve; testben, ami aztán kifordult és lerohadt róluk, mert nem volt, aki táplálta — s most dideregve gomolyognak megint a sötét ürességben.

Így volt ez, mert a tizedik »patron« se sült el. Ő hívta »patron«-oknak ezeket a kigondolásokat vagy tippeket vagy lehetőségeket, amikkel pénzhez lehetne jutni, amiket reggelenként összeszámolt, felsorakoztatott, érték szerint rendezett, kínos, fejfájós agymun-

kával nyilvántartott, hogy vissza ne süllyedjenek a feledésbe. Reggel át kellett húzni hármat: Veisz bácsit, a szabadalmi irodát, a Koltay céget. Aztán kiderült, hogy a szerkesztőség se jó, X. Y. és Z. V. elutazott, mi is volt még? Gerber nem emlékezett semmire — a parancsnokságot pedig áthelyezték. És most végre az utolsó, ami után semmi nem következik — az igazgató, aki egyszerűen nem fogadta.

Kész. Lejött a korzóra, gyors és elfoglalt léptekkel, mint akinek sürgős dolga van. Néhány perc múlva csodálkozva kellett elismernie magáról, hogy nem is érzi magát rosszul. Örült, hogy nincs több »patron«, eldobhatja az egész szorongó, kínos gondot. A csukott-szájú és hidegszemű közönyt, a Duna szürkén ömlő unalmában és a házak csodálkozó cirádái közt, átcsapott rá, ringatta, elzsibbasztotta. Annyira nem törődött vele senki, annyira nem érdekelt senkit, hogy ő is elvesztette érdeklődését önmaga iránt, és ez jó volt, mint mikor hirtelen elhatározással szakítunk egy régi és terhes és nyűgös rokonnal, akit el kellett tartani. Felismerte az élet nagyszerű politikáját abban a bölcs intézkedésben, hogy az ember nem érez részvétet önmaga iránt, nem félti magát azzal a görcsös, fájdalmas kinnal, ahogy mást, szülőt, gyermeket, feleséget félt. Majdnem mosolygott, hogy eddig ezt nem vette észre. Az okoskodó tudomány önfenntartási ösztönről karattyol folyton, mint valamiről, ami a legerősebb —, de ki hallott már halódó állatot oly kétségbeesetten vergődni, harcolni halállal, mint ahogy a tyúk védi kis csibéit? Sírni se látott még haldoklót, hacsak nem azokért, akiket itt kellett hagynia.

Így volt ez. Nem volt részvéte önmaga iránt, elhagyta magát is, kit isten, ember és természet elhagyott, búcsúszó nélkül, hidegen, szinte megvetéssel. Úgy, olyannak látta magát, mint amilyennek az idegen világ: idegennek, üresnek, érdektelennek, — tá-

tongó, ernyedő gubónak, amiből kiszállott a lepke, magtalan gyümölcsnek, szemétre való lomnak. A kis éhség, szomjúság, ami még pislákolott ebben a sötétben, nem világította be útját, beteg és rühes volt az is, mint az egész ember, nem adott erőt, hogy tépjen és marcangoljon maga körül, raboljon, ha kell a kutyaszorítóban. Képek derengtek fel, az élete. Iskola, egyetemi évek, nyavalygós szerelem — férfi és nő, önfeláldozása, amiről kiderült a végén, hogy rajongó csók, kifordult szemek és könnyekig olvadó imádat álarca alatt a legszárazabb, kiszámítottabb élet-halál harc volt egymás ellen, győzelemért és hatalomért a másik felett, céltalanul, csak a hatalom kedvéért —, hogy ők, akik egymás tökéletességéről fecsegték egymásnak, mindketten azt várták, hogy a másik tönkremegy és egyszerűen felfordul szerelmében, ezzel bizonyítva be, hogy milyen hatalom rejlik abban, aki azt a szerelmet támasztotta. Szeretni — mi más, mint jót akarni a másinak?

De ki meri mondani, hogy a szerelmesek jót akarnak egymásnak — egyik kezükkel ölelve, másikkal kést szorongatva a redők közt, hogy szíven döfjék a »hűtelen«-t: azt, aki *másnak* is örülni akar, nemcsak neki. És így tovább — eszeveszett, rémült és rémítő, nyílt és burkolt verekedés a hatalomért, amit nem biztosít, ha *nekem* van valamim — csak az, ha *neked nincs*. Ezt a szót, hogy »enyém«, hamarabb tanulja meg a gyerek, mint azt, hogy »én« — és így tovább, tovább. Aztán a háború — kis hatalom és nagy hatalom és mi volt még? Szavaknak és eszméknek tébolyító rohama — ó, hogy estek el mellőle előbb lélekben, aztán testben, — és a forradalmak örülete — szabad és nem szabad viaskodása — meghalni valamiért, amiért élni se érdemes — büntetve lenni egyik oldalon azért, amiért a másik oldalon jutalmaznak. Minden gondolatát, elhatározá-

sát, hitét, amit tettekre akart váltani, megmérték és felbecsülték — és ahány mérleg, annyiféle ítélete a törvénynek: egyik túlkicsinek találta, a másik túl-nagynak, egyik kövérséggel vádolta, másik soványsággal, egyiknek könnyű volt, másiknak nehéz — míg félig örülten meg nem értette, végre, hogy a mérleg mindig éppen úgy lélek volt, mint az, amit mértek vele: az ő lelke; hogy a törvény, mely ítelt fölötte, éppen úgy ítéletre szorult, mert hiszen nem felülről származott, hanem ott született meg, az övéhez hasonló emberi emlék vajadásából.

Szinte nevetséges volt, olyan egyszerű volt. Megállt. Mire számíthat még, mit várhat tőlük, miféle megértést, könnyörületet, becsülést, segítséget? És mit várhat felülről, miféle mannát, ami lehull elébe a felhőből, hogy megmentse — miféle csodát? Hiszen a kék eget, a csillagos végtelent, az egész mindenséget, ahonnan jönnie kellene a csodának, nem a valóságból ismeri, csak abból a kis golyóból, mely szemének kocsonyáján lebeg — csak romlandó agyából, mely íme, torzít és elhomályosul, mihelyt nem lök belé elég vért a korgó gyomor. Vagy értelmem létezését tagadom meg, vagy a világét, mindkettő nem lehet valóság. De értelem van, mert fáj — mi más hát a világ, mint ennek a fájdalomnak sajgó lidércnyomása? Emberi értelmek teremtték a világot —, hogy várhat hát csodát tőle, mikor az értelem nem hisz csodában — nem hisz, nem is alkot?

Legyünk tehát értelmesek, így szólt magához és elcsöndesedett. Annyi vagyok, mint bármelyik ezek közül — láttam őket elhullani és nem csodálkoztam: el kell hát hullani nekem is. Egy kép villant fel előtte, a természetrajz-könyvből, amit harmadikban tanultak. Valamely emlős ábrája, már nem is tudta, melyiké, talán a vidra volt, vagy a hód.

Vidáman ugrált holmi vízi növényen. És alatta a szöveg: húsa ízletes, csontjaiból enyvét főznek.

Húsa ízletes, csontjaiból enyvét főznek. Ez járt a fejében, és most már csikorgó fogakkal, összeszorult ököllel káromkodott magában. Nesztek, mondta, itt vagyok, mit akartok még tőlem? Egy csomó rongy, mindenféle anyag, használatok fel valamire, én már nem használhatom. Még egy kis akadály van, egy értékrontó kis tulajdonsága ennek a hús- és csonttömegnek: hogy él, rugdalózik, ellenáll — de már nem tart sokáig ez se. Akkor aztán egyétek meg, ha másra úgyse volt jó. A hajamból fonjatok kötele, csontjaimból főzzetek enyvét. Használatok fel valami ipari célra, kár elrohadni hagyni ebben a drága világban.

Megállt. Egy kávéház nyílt terrasza volt a hely, oldalt korlát, a korlát mellett asztalok. Az egyik asztalnál, éppen előtte, magas férfi ült, kövérkés, szőke asszony mellett: sört uzsonnáztak és szalámit ettek hozzá. A férfi azt magyarázta, hogy Marienbad jobb, de ha Földvára mennének, annak az az előnye, hogy egész nyáron Sándorékkal lehetne együtt lenni és Karolin néni . . .

Az utolsó szavakat már nem hallotta. Valami jó, csendesen homályosuló, duruzsoló érzés volt, gyerekkorából származó, elalvás előtti kábulat. Csak annyit hallott még, mintha valaki hangosan mondaná mellette: »nekik van és neked nincs«. És végtelen hála érzése, a felnőttek iránt, apuka és anyuka iránt, akik adnak; a sok jó, dolgozó, verekedő, küszködő, építő és romboló felnőtt ember iránt, akik házakat építettek, hidakat vertek, pénzt gyűjtöttek, hordókat gurítottak, komoly, mély hangon beszéltek, tárgyaltak, intézkedtek, kezdtek és befejeztek — míg ő aludt és álmodott! És most, hogy itt, a kávéház korlátjának szélén, mintha ágyacskájának

széle volna, felébredt a valóságra, szörnyű álma után s riadtan néz körül — ó, milyen jók és felnőttek és érettek — ó, hogy ő nem tudott jó és irgalmas lenni!

A hála meleg könnye kicsordult a szeméből, már akkor, mikor kinyújtotta a kezét — biztos volt benne, hogy kap valamit. És már előre mondta forrón és rebegve:

— Isten fizesse meg . . .

És szívéhez szorítva a pénzt mosolyogva nézte, ahogy tovább ballagott. A magas férfi utána nézett és szórakozottan jegyezte meg, hogy ilyen erős emberek miért nem mennek inkább dolgozni.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Szemét.

— Kérem a szemetet!

Amíg a kettesből a cseléd előcsoszogott, átment a hármashoz, oda is bekiáltott:

— Kérem a szemetet!

A negyediken poroltak. A másodikról vörös, kövér szakácsné ordított valamit a házmesterné felé, aki átment az udvaron.

— Benne van az ujságba, nagysád! Hárommillió jutalmat kap a megtaláló!

A házmesterné felnézett.

— Micsoda?

— Hát a gyémántbrossér! Benne vagyunk az ujságba, a ház is! A méltóságos asszony hárommilliót ígér a megtalálónak!

A házmesterné legyintett.

— Aha, majd éppen... Bolond lesz visszadni... ha igaz, hogy százmilliót ér.

Vállat vont, tenyerét szeme elé tartotta.

— Szlinkáné!

— Gyüvök, csak lehördöm a szemetet!

Karikák ugráltak a szeme előtt. Gyötrődve erőlködött, hogy most, talán most sikerül... most majd rájön, most eszébe jut valami. Mert annyit megértett, hogy ezek a dolgok összefüggenek. Tegnap reggel óta, mióta a csillogó csodát meglátta a szemétben, kikapta belőle és eldugta a hátsólépcsőn,

a kályhacsőbe, — tegnap reggel óta minden össze-
függ, minden jelent valamit, minden őreá vonatkozik,
azt előre érezte. Valami történni akar, valami készül,
ővele akar lenni valami, de nem tud, mert ahhoz
neki gondolkodni kellene, erőlködnie, ott, ott, a fejé-
ben, másképp nem lesz meg... Olyanféle érzés
volt, mint mikor szült a klinikán és a doktor úr
biztatta, hogy erőlködjék... Szédült, káprázott a
szeme, elviselhetetlen állapot volt ez tegnap reggel
óta. És most, hogy a vörös szakácsné lekiabált és
hárommillióról beszélt, és hogy aki visszaadja...
egy pillanatra mintha megtörtént volna, ragyogó
világosság lett. De aztán minden összekuszálódott,
megint a félelmes, ismeretlen kábulat lett úrrá rajta
a házmesterné válaszáától... Persze, majd bolond
lesz visszaadni az illető! Az »illető« az is ő volt
most és ő nem akar bolond lenni, mert a bolondot
becsukják.

Hárommillió... százmillió...

Hiszen ha értené, ha tudná... ha rászólna
valaki, biztatná, megmondaná, hová... De csak
ketten vannak, ő, meg a csillogó csoda, a kályha-
csőben. És most majd ismeretlen arcok jönnek és
mit jelentenek majd, — mit akarnak tőle... ütni,
vagy adni?

Másnap alig vánszorgott már: a nagysád szidta,
mert nem készült el a lépcsővel. Nem, itt nem
lehet... és a kölyök, a sarokban... Harmadnap
nem bírta tovább. Este kivette a csőből, az árnyék-
székbe húzódott, a legnagyobb követ, középről,
kitörte, bedugta a papucsába...

Hétkor még csukva volt az ékszerész. Arra
szaladt, tejér'... Félnyolcra megint odafutott. Nyolcra
nyitva találta.

Kaufmann úr álmosan, csodálkozva nézett rá.
— Hogy mit...? Ki küldte...?

— A tizenhetesből a doktorné . . . ahol két éve voltam . . . hogy eladná aszongya . . . ez az . . .

Furcsa, hogy Kaufmann úr már egy csöppet se álmos. Hátramegy, visszajön. De egész élénken beszél, szinte közönyösen, csak éppen nem néz rá.

— Aztán mit kér érte az a izé . . . az a doktorné . . .

— Hát aszongya, százötvenezer koronát hozzak . . .

Kaufmann úr nem felel. Szent isten, úgy látszik, sokat kért.

— Lehet, hogy rosszul értettem . . .

Kaufmann úr most se néz rá, de egyre élénkebb lesz.

— Várjon, fiam . . . mingyár hozom a pénzt . . . várjon, megveszem . . .

És már ki is rohan . . . ki az ajtón . . . De milyen furcsa . . . Talán jó volna . . . Tétovázva indul az ajtó felé. Késő — már jönnek vissza. Kaufmann úr meg egy rendőr.

— Ez az az asszony, biztos úr.

— Ismeri?

— A viciné, a szomszéd házból . . . véletlenül megismertem.

A rendőr könyvecskét vesz elő.

— Hogy híják?

— Szlinka Andrásné, kezit csókolom.

A bolt előtt megáll néhány ember. Egyre többen lesznek. Valaki bejön, egy karszalagos, a biztossal suttognak. Nézi, nem érti őket.

— Kezit csókolom . . .

Hogy ő már menne. A rendőr nevet.

— Csak várjunk . . . Maga jön be velem.

Mennyi ember . . . mennyi arc . . . és milyen kíváncsiak . . . A biztos úr a karját fogja . . . És

nini, Kaufmann úr is jön, útközben kapkodja a felöltőjét, úgy siet. No, mi lesz ebből?

Milyen nagy sárga ház... még sohase járt erre felé. Micsoda nagy város ez. És mennyi lépcső... És ide is vezetik, oda is. De milyen sötét van itt... Az ám... Ez már világosabb. Aranygalléros úr beszél hozzá.

— Odamenjen, Szlinkáné...

Leül a hosszú padra. A füle zúg, szíve ver. Bólogat, valami ájulásféle fáradtság, üresség tölti el... Az ablak zümmög... az ablak piszkos... le kéne törölni... le kéne törölni, nedves ronggyal... ronggyal...

— Hé... Szlinkáné!... nézd, a disznó, elaludt.

Álmosan néz körül... Nini... az aranygalléros... a hosszú pad... és a biztos úr is... és ez a bundás nagysága... hisz ez a méltóságos asszony a házból! meg a Kaufmann úr...

Lassan, kábultan feláll.

— Ez az, méltóságos asszony?

— Igen, a vicéné, a házból... Hallatlan! Százötvenért akarta eladni?!

— Jól van. Üljön le, Szlinkáné!

Az aranygalléros kimegy. A méltóságos asszony ottmarad, Kaufmann úr is, a rendőr is. Kicsit messzebb állnak, suttognak, hozzá nem szól senki. A vicéné a házból... Fejen üti a szó, egyszerre magához tér. Hát persze... csak hogy vége van a lidércnyomásnak... csak hogy magához tért. A zavaros álom... pirosfedelű ház... kicsi kert, a napfényben... a kölyök, bársonyzekében... micsoda buta zaggyvaságot álmódott...

A vicéné, a házból...

Egészen felébredt. Nagy nyugtalanság fogta el — hiszen már legalább tíz óra! És ő itt tölti az

idejét! az urakat bámulja, füleli, hiszen úgyse ért egy szót se az egészből, hiába erőlködik. Gyerünk Szlinkáné!

Felállt, ridegen, ellenségesen, határozottan.

— Hát, kérem, — én menek.

A rendőr feléje fordult. Rámeredt.

— Mit akar?

— Én menek . . . Nekem ki kell hordani a szemetet. Énnekem nincs időm.

És megindult az ajtó felé. A következő pillanatban csak két szikra villant a szeme előtt — nem is hallotta a pofon csattanását. A méltóságos asszony dallamosan felsikoltott.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

A Becsületes Ember.

— Csakhogy . . .

— Ne szakítson félbe, — folytatta emelt hangon a Becsületes Ember, őszinte, nyílt, egyenes tekintetével elfogni igyekeztén az Éhes Ember zavart, kapkodó, lesütött pillantását — ne szakítson félbe, kérem. Én nagyon jól tudom, mit akar mondani nekem, csak nem meri megmondani, mert fél, mert nem mer a szemembe nézni, mert ön nem őszinte, nem tud őszinte lenni — nekem kell őszintének lennem ön helyett. Megmondom hát ön helyett, amit ön akar: önnek pénzre van szüksége.

— De hiszen éppen azzal kezdtem magam is . . .

— Ne szóljon közbe, — folytatta még emeltebb hangon a Becsületes Ember — nagyon jól tudom, hogy ön mivel kezdte. Azzal kezdte, még mielőtt idejött, hogy engem gondolatban megsértett, hogy becstelen embernek tartott, uzsorás gazembernek, aki kihasználja az ön szorult helyzetét és nyereszkedni akar rajta.

Az Éhes Ember megrémült.

— Az istenért, — erről szó sincsen . . . — már hogy tettem volna én ilyet?

— Ha szó sincsen róla, miért mondta nekem, hogy az a három gyümölcsfa a kertjében, amit el akar adni nekem, tulajdonképpen sokkal többet ér, mint amennyit ön kér érte, mert a terméséből ötszörösen kitelik a kölcsön összege?

— Hogy ezt miért mondtam? Mert igaz, tessék megkérdezni akármilyen szakértőt. Különben maga is megítélheti...

— Szóval, ötször annyit ér, mint amennyiért el akarja adni nekem. Szóval, ön fölteszi rólam, hogy tolvaj vagyok és uzsorás — hogy nem vagyok becsületes ember. Ön, szóval, azért jött hozzám, mert feltette rólam, hogy én uzsorás vagyok, aki mások szorult helyzetét kihasználja.

— Dehogy kérem, jaj dehogy... — dadogott elgyengülve és roskadozó lábakkal az Éhes Ember... — nekem ilyesmi eszembe se jutott. Én Mayer úr jellemére, őszintén szólva, nem is gondoltam — én csak azt gondoltam, hogy Mayer úr gyümölcsnagyereskedő... és tekintve, hogy izé... nekem van ez a három gyümölcsfám... és hogy izé, tekintve, hogy csak ősszel lesz rajta termés, mivel azt nem lehet úgyszólván siettetni... ámbár... de azonban mindazonáltal nekem izé, hogyismondjamcsak, mostan kellene... egy kicsit kellene... hát gondoltam, hogy eladom... De isten bizony, nem gondoltam én másra...

A Becsületes Ember szigorú, de szánakozó pillantással bólogatott.

— Vagyis: a jellememre nem gondolt. Ezt maga is bevallja. Mindabból, amit előadott nekem, ez a lényeges, — hogy ön nem gondolt a jellememre. Ez azért van, mert önnek, kedves barátom, bocsásson meg nyíltságomért, nincs jelleme, — mert ön maga után ítél, amikor nem tudja elképzelni, hogy ezek közt a gazember, uzsorás, kiszípolozó, kizsákmányoló nagykereskedők közt akadhat esetleg egy kivétel, egy becsületes ember, egy tisztességes kereskedő, aki nem kap az alkalmon, még a kínálkozó nagyobb nyereség kilátásában sem, ha valaki a saját érdeke ellen rá akarja venni, hogy uzsoraüzletet csináljon.

— De, kérem, az istenért . . . én nem mondtam, hogy uzsora . . . én csak azt mondtam . . .

— Ne szóljon közbe! . . . — kiáltott a Becsületes Ember most már kérlelhetetlen szigorral. — Ön, ha gyenge jellem is, de van annyi jószándék önben, hogy megérdemelje tőlem ezt a leckét. Meg fogja tanulni, példát fogok adni önnek róla, hogy igenis *van* becsületes nagykereskedő, aki semmi áron nem megy bele becsstelenségbe, kizsákmányolásba. Én nem veszem meg öntől azokat a gyümölcsfákat, hanem meghagyom önnek, mert önnek igaza van, — az a termés ötször annyit ér, mint amennyiért én most megvehetném — és én azt akarom, hogy az ön munkájának gyümölcsét ön élvezze egykor . . . én azt akarom, hogy egykor ön üljön az érett, duzzadó gyümölcsök alatt, vidáman és elégedetten, kedves családjá körében, az őszi verőfényben — és hogy akkor, ezekben a boldog napokban eszébe jusson, hogy akadt egy becsületes ember, aki önt ebben a nehéz órában kézenfogta és megmutatta az igazi utat — az önmagunkban és másokban bízó tisztességes, kitartó, becsületes, önmagunk s a társadalom számára, törvényes és jogos keretek közt feltételezett értékes munkát, — mely egy szebb, boldogabb, tökéletesebb jövőendő biztos támasza és talpköve!

A Becsületes Ember megtörölte homlokát. Az Éhes Ember felelni akart, de már nem tudott, egy könnyet törölt ki a szeméből, összeesett és éhenhalt, mivel egy kicsit éhes volt.

Férfibecsület.

*»Megbotránkoztatásnak lennie kell
— de jaj annak, aki megbotránkoztat.«
(Biblia.)*

Ezután már minden gyorsan, szinte percek alatt zajlott le, mint egy jól sikerült kísérlet, amit gondosan és szabatosan készítettek elő a laboratóriumban: a hideg tudós forró becsvágyával, hogy megismerje a Törvényt.

Pál megnézte az óráját, meggyújtotta a kislámpát, eloltotta a nagyot, a virágot az asztal közepére tette. Aztán odament a telefonhoz.

— ... ötvenhat ... igen ... Géza? ... te vagy az? ... itt Pál ... kérlek, azonnal gyere a lakásomra. Ne kérdezz semmit, azonnal gyere a lakásomra. Öt perc alatt itt kell lenned.

Leült, mosolyogni próbált és kicsit csodálkozott, hogy nem tud.

Géza öt perc alatt ott volt.

— Szervusz.

— Szervusz.

Köhögött, aztán melegen és nyugodtan a szemébe nézett a másik férfinak, — hangja derűjében részvét is volt azért, annyi, amennyi kellett hozzá, hogy barátja vállára tehesse a kezét.

— Hát, kérlek. Férfibecsületről, férfiszolidaritásról beszéltem neked, a barátságról, ami erőt

ád a kísértésben, erősebb a hiúságnál. Kétkednél. Most talán nem fogsz kétkedni. Ide figyelj, szedd össze magad. A feleséged pár perc múlva itt lesz a lakásomon.

Várt, hogy a másik magához térhessen. Még széket is tolt alája. Csak aztán folytatta:

— Évek óta mondom neked, hogy ez az aszszony nem való hozzád. Azt is tudtam, hogy ezt előbb-utóbb kénytelen leszel belátni — meg akartalak kímélni tőle, hogy viharos és botrányos katasztrófa kényszerítsen erre a belátásra, ami kifelé is árt neked — elszántam hát magam, hogy a műtétet, amit nem lehet elkerülni, magam hajtom végre, tisztán és gyorsan, mint az orvosok, fertőtleníve, tiszta kötszerekkel. Mindent így készítettem elő, ahogy látni fogod. A feleségednek nagyon keveset kellett udvarolni, ahogy azt mindjárt gondoltam. Egy hete vettem munkába és mára már ideérkezett. Nos, mi az, — miért nem szólsz? Rosszul vagy?

Rekedt, tompa hang.

— Nem. Köszönöm. Csak izé... mit kell nekem most...?

— Bemész ide a másik szobába és vársz. És ha jónak látod, kijössz, amikor én jelt adok. Bennem megbízhatsz: ilyen nyugodt és hű leszek hozzád, mint ebben a pillanatban. Gyere — majd bevezetlek. Így. Ide ülj, az ajtó közelébe.

Óvatosan becsukta az ajtót. Mire a szoba közepére ért, csöngettek. Éppen idejében.

És minden ment, mint a karikacsapás.

— Pali...

— Isten hozta, Olga. Várjon — lesegítem a kabátját.

— Pontos voltam?

— Igen. Én is.

— Maga is? Hogy érti ezt?

— Semmi — majd kiderül. Ide . . . ez a szobám. Üljön le.

— A díványra — szabad?

— Szabad.

— Milyen kedves a szobája . . . Mint egy kis fészek.

— Igen.

— Szeret?

— Igen!

— Jó . . . de miért kiabál úgy? Ezt csak ilyen hangosan lehet mondani? . . . Ezt halkan kell mondani . . . egészen közel . . . a fülemhez . . . nem is a fülemhez . . . a szájamhoz . . .

— Igen ! ! ! . . .

— Mi az? ! Miért ordít egyre hangosabban? Ejnye, de furcsa . . . Mi ez . . . ki van itt? . . . Kinek ordít maga . . .

Mire kirántotta, a férj már ott állt az ajtóban. A kő, mielőtt lezuhant, néhány pillanatig ott lebegett a fejük fölött, a kísérelti mű-tákolmány szélén, a holtponton. Jó félperccig tartott, míg lefordult.

— Géza . . . de hát akkor . . . hahaha! Szóval — maguk összebeszéltek? Jó vicc! . . .

Csönd.

— Nono. Azért ne csináljon ilyen rettenetes képet . . . nem szégyenlitek magatokat . . . ilyen ostoba viccet . . . velem! . . . Na! . . . hát nem nevetsz?

— Takarodj! Nem akarlak látni többé!

Sikoly, láрма, dühroham, könnyek, átkozódás, fenyegetőzés. Aztán miután az asszony elrohant, megint csönd lett. Pál támogatta barátját lefelé a lépcsőn, mert nehezen járt. A kapuban odatámasz-

totta a falhoz, mint valami tárgyat: ő maga kocsiért futott. Ruganyosan tért vissza, élénken, tele buzgalommal. És folyton beszélt.

— Jól van már no, semmi baj. Most szépen hazaviszlek, lefekszel. Aztán majd én mindent elintézek. El fog múlni az egész rossz álom. Még ma beadod a válópert — könnyű a dolgod — hűtlen elhagyás . . . No mi az, hát beszélj . . . Ülj ide a kocsiba . . . De hát miért nem beszélsz? De furcsa vagy! Elhiszem, hogy fáj, de *hozzám* azért beszélhetsz. No! a barátodhoz? . . . aki *ezt* tette érted! hogy meggyógyítson! . . . hogy visszaadjon önmagadnak! . . . Hát mi az? . . . miért akarsz kiszállni? hová mész? Nem akarsz hazamenni? . . .

- De igen. Hazamegyek,
- Hát miért szállsz akkor ki?
- Mert gyalog akarok menni.
- Menjünk gyalog?
- Gyalog megyek.
- Mész? Hát nem velem?
- Gyalog megyek.
- Nem akarsz velem menni?
- Nem.

Szünet. Pál lassan elvörösödik.

- Azt hiszed — komédiáztam? Csaltam?
- Nem.
- Nem hiszed el, hogy *így* rendeztem az egészet, miattad, érted?
- De igen.
- Kétkedsz a jóhiszeműségemben?
- Nem.
- Rosszat tettem veled?
- Nem.
- Nem jó, hogy kinyílt a szemed, hogy szabad vagy, hogy az önmagadé vagy, hogy meg-

ismerted az igazi hűséget, hogy volt egy igaz barátod?

— De jó.

— Nem érzed magad jobbnak, büszkébbnek, erősebbnek — megváltottnak?

— De igen.

— Hát akkor mit akarsz tőlem? Nem érzel hálát?

— De igen.

— Hát mit tegyek?

— Takarodj innen — nem akarlak látni többé.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A szerzetes.

Késő délután értem ki a klastromba: kocsira nem volt pénzem, a villamos-végállomástól gyalog mentem. Lyukas cipőmbé befolyt a sár, derekamat szorította a rosszul szabott ruha. Kimerült voltam és elcsigázott, de megérte a fáradságot, hogy szemtől-szembe láthassam Őt, a Szerzetest, akiről annyit ábrándoztam. Jámbor legendákból tudtam csak róla, hogy huszonötéves koráig világi életet élt; ekkor csalódás érte, megcsömörlött a hiúságok és léha örömek Szodomájától s azóta csendes monostor falai közt rejtegeti remeteségét.

Ott ült a csendes klastrom előtt, őszi napfényben, egyszerű márványpadon, árnyékos almafák alatt. Ölbetett kezekkel, szelíden, szomorú arccal merengett: előtte, kőasztalkán, uzsonnájának maradványai, erdei méz, friss vaj, aludttej, piros szőlő, körte — amit az egyszerű természet nyújt annak, aki lemondott a raffinált élet ínycsiklandó, érzéki gyönyöreiről: cikóriáról és zsemlyéről. Ez egyszerű maradványokat szemlélte, tűnődve a teremtés bölcseségén.

Szelíd mosollyal hallgatta meg, ahogy eldadogtam, hogy kívülről jövök, a gyönyöröket hajhászó, gonosz kéjekben tobzódó nagyvilágból; annak a mosolya volt ez, aki ismeri az életet, de lemondott róla. Elmondtam szorongó kételyeimet önmagamról: hogy bűnösnek és gyengének érzem magam a

kísértésekkel szemben — marcangoló vágyak ostromoznak, érzékeim nem hagynak nyugodni, nem tudok hinni és akarni. Lángoló szavakban ecseteltem a világi élet örömeit, annál is inkább, mert beszéd közben folyton az uzsonnamaradványokon volt a szemem: aznap ugyanis, hogyismondjam, ... szóval, előző este elvesztettem, kártyán tobzódva, utolsó ezresemet, amihez hozzá akartam nyerni még kettőt, hogy ebédelhessek ... vagyis, egy kicsit éhes voltam, és szerettem volna, ha a szerzetes megkínál. De ő többet akart adni nekem, mint ami csak a testet elégíti ki, a lelket sorvadni hagyja: körte helyett, ami csak egy órára elég, egész életre szóló bölcseséget.

— Mindnyájan bűnösök vagyunk, — mondotta szelíden — s akit a gondviselés nem ragadott ki elég korán a mocsárból, egész életét ott tölti a bűnben. Ám ha érzékeny és alázatos szívvel észreveszed minden vágynak és mohóságnak hívságát: a magadbaszállás módot ad rá, hogy megmenekülj a kísértések poklából. Ám ehhez az kell, hogy megpróbáltatás érjen, keserű csalódás, kiábrándulás és meghasonlás önmagaddal, ami megráz és lesujt, hogy aztán felemeljen ismét a Megismerés és Lemondás. Tekints reám, gyermekem. Huszonötéves koromig úgy éltem, mint ti, odakint: szerencsére, a végzet érzékeny és gyengéd lélekkel áldott meg, mely nem bírta el a csalódást — ennek köszönhetem, hogy most békén, megnyugodva viselem el a remeteség magányát.

— Mester, — rebegettem áhitattal — tudom, hallottam valamit erről ... erről az esetről ... És azért jöttem, hogy megkérjem, — ha nem vagyok méltatlan rá — mondja el nekem, tudjam meg, amin annyit törtem a fejem: mi volt az a csalódás, amiről csak suttognak az emberek, aminek következtében klastromba vonult, örök remeteséget fogadva?

A szerzetes egy pillanatra elkomorult, maga elé nézett. Mintha a régi, régi emlék, a nagy-nagy fájdalom egy pillanatra feltámadt volna.

— Ne kérdezd . . . nem szívesen gondolok rá! . . . — suttogta.

— De mégis . . . hadd tudjam . . . hadd tanuljak belőle . . . talán elkerülhetem . . . miben csalódott?

— Nos hát, tudd meg! — mondta erős hangon és felállt. — A dolog úgy történt, hogy vonatra ültem, hogy apámat meglátogassam, akitől pénzt akartam kérni. Az első állomáson egy kocsí jött szembe, amiben egy hölgyismerősöm ült. Intettem neki és ő is intett — a következő pillanatban azonban, mintha meggondolta volna magát, a kocsival együtt elkezdett futni, ellenkező irányban és eltűnt a szemeim elől. Rettenetesen fájt ez a dolog; éreztem, hogy nem akar látni, nem akar beszélni velem többé. Elhatároztam, hogy szakítok vele . . . Nem látogattam meg többé . . .

A szerzetes hangja elcsuklott.

— Nos és? — rebegtem megindulva.

— Nos: egy perc múlva rájöttem, hogy mi történt. Nem ő hagyott el — az *én vonatom* indult meg és én ezt nem vettem észre. Azt hittem, a kocsí hagyott ott bennünket — pedig a kocsí egy helyben állt . . .

Szemei elé kapta mind a két tenyerét.

— De hiszen ez egy egyszerű optikai csalódás! — kiáltottam csodálkozva.

— De nekem elég volt! — kiáltott a szerzetes. — Nem mondtam, hogy érzékeny lélekkel születtem? Nem bírtam a csalódást, — kolostorba vonultam és most itt vagyok!

A szerzetes képtelen volt legyőzni megindulását: felállt és bement vacsorázni.

Barack.

Hamvashéjú, illatos, bőlevelű barack . . . rózsaszínű barack, sárgába hajló árnyalattal a hajlatokban . . . harapnál-e belé? Kristálytartón, csipkepapír közt, duzzadó barack, kényes barack, kibuggyant gyémántcseppel gödröcskéjében . . . bontanád-e ki óvatos kézzel, szűrcsölnéd-e levét, illatos, édes, hűvös nedveit, gyengén belémarva húsába?

Éhezel-e rá — szomjazol-e rá? Ha éhezel . . . szomjazol . . . ne mondd!

Ne mondd, oda se nézz, fordulj el, menj el onnan, eszedbe ne jusson, boldogtalan számár! Nem neked díszeleg szivárványszínekben a kristálytartón — fordulj el, sóvárgószemű, nagy, feketeszemű Ifjúság, nem neked, gyengeínyű rajongó, tiszta Szomjúság, — kiszáradt torkod ne nyeldekeljen — erigy vissza az iskolapadra, vissza a műhelybe, vissza az irodába, gyárba, kaszárnyába, — dolgozz, felejtsd el, kapard a földet aranyért, törd kérgesre tenyered és szíved, rabolj és lopj, krajcáronként gyűjtsd össze forintod, s ha eltikkadsz, pálinkát önts lihegő szádba, hogy elfeledje a gyengéd ízeket . . . Erigy, dolgozz, küzdj, harcolj, verekedj — légy férfi!

S majd ha pálinka és dohány kimarta ínyedet s markod durva és kemény lett a sártól, amiben turkáltál . . . és szíved keserű a vértől, amit a kezed

ontott, és szemed sárga és kiégett, mint az arany, amivel farkasszemet néztél, míg elszaladtak ifjú éveid, hogy meghódítsd és térdrekényszerítsd... akkor, ha megölted a szomjúságot, állj meg fűtő-részve a kirakat előtt, gyujts rá a szivarra, köpd ki leharapott végét, — de még akkor se fordulj be az ajtón! Ha tudsz sandán, oldalvást nézni, hogy meg ne lássák tekinteted, látni fogod majd, hogy illeg. mosolyog, kelleti, kínálja magát — észre ne vedd! Ha nem veszed észre, megindul magától — kibomlik csipkéi közül, lefordul a kristálytartóról, kigurul az ajtón, — indulj meg, hátra ne nézz, a sarkad nyomában gurul már, lábad alá akar kerülni! Itt van, a tiéd, nem vár semmit tőled, — nem is a szádnak, a lábadnak kínálja magát, hogy taposd a sárba, ontsd ki a vérét — de hát minek, minek, minek? Minek? ne kérdezd! Tetszel neki — tetszik neki, hogy olyan durva az öklöd... barack-lélke borzong a gondolatra, hogy ütni is tudsz talán... és milyen férfias dolog, hogy keskenyrehervadt szád dohánytól, szesztől bűzös... és a szemed, hideg és acélos szemed milyen gúnyos, milyen hideg, milyen fölényes...

Nem kell neked? Ettél és ittál már, köszönöd alásan, nem vagy éhes és szomjas? Máson töröd a fejed, — rabolni szeretnél, — nem kell a szomjat oltó zsongító langyosság, édesség? Akkor tessék, akkor ingyen van, mennyit akarsz? Barackok gurulnak körülötted, lihegve — odakoppannak eléd — istenem! hiszen mi az értéke egy baracknak? egyetlen magból fa nő belőle s a fán mennyi száz! ugyan ki tudná elfogyasztani? lekvárt kell főzni belőle, ha nem akarod, hogy disznók mosléka legyen.

De jaj, ha tétován utána nyülsz! Hogyan, ön barackot szeretne enni? Elhiszem azt, — de az idén drága nagyon! Tudja-e, hogy gondozták ezt

a barackot, vigyáztak rá, óvták a szélről, míg ilyen lett? És a kristálytartó, a csipkepapír — mit gondolsz, e nélkül nem is barack a barack, — e nélkül észre se vette volna talán, — hja, barátom, ezt meg kell fizetni!

Meg kell fizetni — no mennyibe kerül, a terem-tésit? Az attól függ — mennyire kell önnek? Ha éppen csak mulatságból jutott eszébe, desszertnek, ebédutánra — ha el tud lenni nélküle, no, akkor egy-két csepp vér, egy kis velő, egy kis lihegés — a mellényzsebéből kifizetheti. De vigyázzon, ha kiderül, hogy a szomszéd szeretné oltani — ohó! miért ne? de azt nem így szokták nálunk! Ketté azzal a gerinccel — hol a kastélyod? hol a zsákod? van még valaki, akinek többje van nálad — menj el és öld meg! és hozd el tarisznyádban levágott fejét — akkor majd tovább beszélünk!

Vagy úgy . . . hiszen te nemcsak hogy szomszéd vagy éppen . . . hiszen te a sivatagból érkezel, elpedve, földön vonszolva magad . . . hiszen fekete a nyelved és a szemed kifordul . . . itt estél össze és egy perc múlva véged, ha pár csepp nedvesség nem érinti ajkad . . . pfuj, gyalázatos féreg! nincs az a pénz, nincs az a vagyon — nincs az a hold és nap az égen — semmiér', semennyiér' — mit gondolsz? Én tisztességes barack vagyok!

Beatrice.

— Mama! Mama! Luigi leesett a körtefáról!

— Madonna mia! Megbolondulok veletek!

Bice lecsapja a réztálat, amibe borsót szemelgetett. Rohan ki a kertbe. A körtefa alatt bömböl a gyerek — szerencsére csak a térdét horzsolta fel.

— Madonna mia! Agyoncsaplak, ördögfióka! Nincs egy pillanat nyugtom tőletek? Nem megmondtam, hogy föl ne mászatok? Hát én ezt nem bírom ki!

De már szalad a kúthoz, hozni a vizes gyolcsot; lihegnie kell, kicsit elhízott az utóbbi időben. És egyre jajgat közben.

— Nem bírom — hogy minek kellett nekünk ebbe az istenverte fészekbe jönni, — megmondtam apátoknak, maradjunk Firenzébe! Meleg van, meleg van, bánom én, bent ülök a hűvös szobában — semmi dolgom. Jobban kimelegszem itt veletek félóra alatt télen, mint otthon kánikulában.

Luigi szepeg. Cesare vigyorogva hunyorgat, a kislány a kút kávéján üldögél, oda se ügyel anyja óbégatására: apró ezüstitűkőr a kezében, abba illeti orrocskáját, haját igazgatja.

— Teszed le azt a tükröt! Kihajítlak vele!

Bice letérdel, törli a gyerek térdét.

— És milyen maszatos vagy, átkozott kölyök! Hol a csudába mászkál ilyenkor Márta, — nem tud

ügyelni rátok, mindenre nekem legyen gondom? Na, mondhatom, éppen elég volt! Csak jöjjön haza apátok, megmondom neki. De annak csak az üzleten az esze.

— Meg a kocsmán!

Anselmus mester, a szomszéd házból, kényelmesen könyököl a kerítésen, onnan nézte eddig, ravasz pofával, hogy az asszonyka szaladgál, zsörtölődik, leguggol.

— Messer Anselmus! Nem tudtam, hogy hallgatózik!

— Nem hallgatózom, csak nézlek, Madonna!

— Menjen már, úgy haragszom!

De azért enyhébb a hangja. A haját is megigazítja, feláll.

— Igazad is van! Ha nálam ilyen asszony volna a háznál, otthon ülnék egész nap, mint a vargák. Az meg a dolga végeztével se igyekszik hozzád: ott ül az osteriában . . .

— A kereskedőkkel van dolga!

— Ha még! De nem a, — katonák meg diákok, mindenféle népek: ott csapkodják az asztalt, politizálnak. Hogy a guelfek így, a ghibelinek úgy . . .

— Hagyja, elég baj ez nekem. — Megveszekszem ettől a sok gyerektől.

Hallgatnak.

— Madonna, — lekísérlek a tóig, ha elébe akarsz menni. Szép, hűvös az idő.

A vastagszájú Anselmus elfogulatlanságot mímelve, okosan és udvariasan hunyorog. Bice kicsit elmosolyodik.

— Jó, — majd ha végeztem a borsóval.

És egyet ránt a derekán, ahogy beperdül.

Alkonyodik, mikor lassan, apró léptekkel leérnek a tóig. Anselmus azt ajánlja, üljenek le egy kicsit.

Bice végigheveredik a pázsiton, két karjára könyököl, a vizet nézi. Anselmus egyre ravaszabbul hunyorog. Zavarában füvet rág, beszél is valamit. Nem nagyon figyel rá.

— Milyen furcsa felhő! Egész szabályos! Mint valami óriási lépcső az égen! . . . — kiált fel hirtelen.

Anselmus riadtan hallgat el.

— Hiszen nem is látod az eget, — szól azután együgyűn és nyel egyet, mert a torka kiszáradt.

— Dehogynem . . . itt a vízben. Óriási lépcső . . . a tetején kapu . . . mint valami szörnyű nagy templom kapuja . . . és a kapu közepén a nap, ahogy bukik lefelé . . .

Egyszerre csak elhallgat, előredől kíváncsian.

— Mit csinálsz, Madonna!

— Semmit . . . Csak nézem magam.

Mert ezt már nem tudja elmondani. Ahogy a felhőt nézte a vízben, a tükörképbe belekerült az ő arca is . . . éppen a kapu közepébe, a lenyugvó nap elé . . . a felhőlépcső tetejére . . . mintha ott állna, jönne lefelé . . .

De milyen furcsa, milyen szép . . . Hátul a Nap . . . tetején a hófehér dombnak mennyei kapu . . . a mennyei kapuból millió meg millió fokú lépcsőzet fölött mintha ő lebegne ott . . . jönne lefelé . . . hosszú, fehér uszályban . . . feje körül a szétterült fény glóriája . . . és kétoldalt két fehér alak . . . és két oldalán a lépcsőnek millió meg millió fehér bárányszerű felhő . . . fehér galamb . . . fehér szárnyak . . . És ő lassan emeli két pillangó kezét . . .

De hol is érezte ezt, ugyanezt, ugyanígy?! . . . Mintha egyszer már érezte volna ezt! És mintha látta volna magát akkor is — pedig jól tudja, akkor nem volt tükör előtte . . . se tó . . .

Ahá! eszébe jutott már. Sok évvel ezelőtt . . . lány volt még . . . egy vasárnap délelőtt jött ki a templomból fehér ruhában . . . kilépett egyedül a dóm kapuján, megindult a lépcsőn lefelé . . . és akkor, igen, most már emlékszik . . . lent, a lépcső alján állt egy diákféle . . . hosszú, szikár alak, csontos, rajongó arccal . . . és nézte őt, kővéváltan, megdermedve . . . És ő még zavarba jött . . . úgy tett, mintha nem venné észre . . . de hallotta, hogy valaki lent az utcán — nyilván barátja — rákiált a diákra:

— Alighieri! . . . megbolondultál? Gyökeret vert a lábad? Gyere, mert elkésünk!

De nem fordult arra, lejött a lépcsőn és méltóságteljesen elment, pedig kíváncsi volt, ott áll-e még a diák, akit Alighierinek nevezett a barátja.

Bice behúnyja a szemét, hirtelen a hátára fordul. És húnynya tartja, mosolyog, pedig sejti, hogy Anselmus vastag szája ügyetlenül, gyáván közeledik a szájához.

Rádió.

Harmadik napja dühöngött a tenger és a hajótörött abbahagyta az evezést, eldobva a csonka vasdarabot, amit a gőzös korlátjából tört le és a kezében maradt, mikor a vízbe zuhant.

Eldobta a vasdarabot, úgyis hiába, és beigazította Párizst, az Opera Comique előadását, háromszázhuszonhárom hullámhosszra.

A deszkadarabon kívül ugyanis, amire felkapaszkodott, amikor örvénylő habok közt az utolsó árboc is eltűnt a víz alatt, maradt még valamije: egy rádiókészülék antennástul. Tudja isten, hogy került a kezébe. Ott uszkált, vízhatlan dobozban a a romok közt, amik után kétségbeesetten kapkodott az első órákban. Egy doboz kétszersült is volt a közelben és, őszintén szólva, jobb szerette volna azt kihalászni a rádiókészülék helyett. De a kétszersültet elvitte egy ágaskodó hullám, nem érte utól — a következő hullám azonban egyenesen feldobta a deszkaszálra ezt a készüléket. És miközben fuldokolva kereste az egyensúlyt, hogy valamiképpen lovagolva megülje a deszkát, egyszerre csak megszólalt mellette Jadlowker érces baritonja. A Toscából énekelt, nagyon meghatóan, a nagy áriát, hogy aszongya »Meg kell ma halnom, bárhogy

vágyom élni, tratata, ratata...» A hajótörött csodálkozva fordult meg, aztán okosan bólintott — persze, Prága volt bekapcsolva és még emlékezett rá, olvasta előző reggel, hogy Jadlowker Prágában énekel.

Az első napokban kicsit zavarta a dolog. Rettenetesen hideg volt, a jéghegyből, ami összezúzta a hajót, törmelékek váltak le és lehűtötték a vizet. A szél is megfordult és visszafelé vitte — sejtelve se volt, hol lehet, csak annyi, hogy valahol az Óceán közepén és hogy nincs remény. Ingéből zászlót csinált, de aztán erről is lemondott és visszacsavarta inkább a deszkára. Egy cápa csapott el mellette, hátára fordulva, csattogó fogakkal, de riadtan hőkölt vissza — Reinhardt professzor tartott előadást, Drezdában, az új színpadrendezés esztétikájáról és a hangerősítő jól működött. Iszkolt a cápa, nem is látta többé. Ekkor mosolyogva fordult a rádió felé, megveregette a vállát és ettől fogva az utolsó perzig jóban voltak.

Különösen most, hogy a vasdarabot is eldobta, mint fölösleges erőfeszítés forrását és ketten maradtak: ő meg a rádió.

Jó bajtársnak bizonyult, legalább is nem unalmas partnernek. Reggel dermedt álmából a newyorki jazzband erőteljes akkordjaival ébresztette fel: ebből tudta meg egyszersmind, hogy fölösleges hiábavaló illúziókkal izgatnia magát. Amerikában most este van, Berlinben hajnal, part nem is lehet a közelben. Átadhatja magát a zavartalan művészi élvezetnek.

Dél előtt spanyolul tanult egy kitűnő filológustól, aki Barcelónában adott ilyentájan nyelvleckéket a rádióba. Délben érdeklődéssel hallgatta meg a londoni tőzsdejelentést, összehasonlítva a berlinivel, ami félóra múlva következett. Ebéd után Oszkár

bácsi mesélt Budapesten a jó kis Aladárról és a haszontalan Alajosról. Három óra felé egy párizsi szállodakirály adta elő emlékiratait a szakácsművészet birodalmából — recepteket közölt, eredeti szabadalmait előételekhez és pástétomokhoz. Aztán tánc-zene Milánóban.

Egy propaganda-előadás Moszkvából, a szociális termelés előnyeiről különösen lekötötte a figyelmét. Megállapította, hogy Moissi remekül szavalja még mindig az Erlköniget, különösen a borzalmas részleteket domborítja jól, viszont Mistinguette határozottan hanyatlik. Kárörömmel vette tudomásul, hogy Shaw Bernát nem hajlandó több rádiódarabot írni, de a weimári harangjáték kitűnően érvényesül, valamint a madárcsicsergés is az epsomi mezőkön. Papírforma szerint kiszámította, hogy az auteuili versenyen okvetlenül Dear me fut be a nagy díjra és hogy a nyugateurópai szaktekintélyek szerint az idén frakkhoz csak kötött nyakkendőt lehet hordani. Briand kompromisszumos tervezetével nem tudott teljesen egyetérteni, viszont örömmel ismerte el, hogy Lloyd George jóslata a nemzetközi konferenciáról majdnem százszázalékig bevált. A bubi-frizúráról osztotta Romain Roland nézetét, ám a spiritiszták hidegen hagyták, — valamint némi túlzást gyanított Bicsérdy állítása mögött, aki Mezdezdannal együtt hirdette szerte a világban, hogy boldogságot csak a hitvány érzéki örömöktől megszabadult magányos lélek ismerheti meg, egyedül lebegve a Szeretet Óceánján.

Közvetlen békés, csendes elmúlása előtt még volt egy személyes nagy öröme is. Bécsben egy Kutykai Nusi nevű énekesnőt jelentettek be következő számnak: az illetőt, mielőtt hajóra szállt, ő képezte és taníttatta ki. Néhány kuplét énekelt a rádióba és a hajótörött boldogan konstataulta, hogy

önzetlensége nem veszett kárba — Kutykai kisasszony pompás humorú és nagyon kedves előadónak bizonyult — egészen valószínűnek látszott, hogy például ezzel az »Ó, kisasszony« kezdetű dallal felveheti a versenyt a legjobb párizsi chansonettekkel is.

Elmosolyodott és kilehelte lelkét. A rádió egy római tanár előadását közvetítette éppen a megváltó technika diadalmas fejlődéséről.

OSZK

Nemzeti Színház Könyvtár

Beszélgetés egy jó emberrel.

— Következik a Szék legfelsőbb Ítéletének harmadik pontja — átadlak a Főpribéknek! Főpribék, teljesítsd kötelességed!

A Mester magasra emelte karjait — a fekete csuklya bő ujjai visszahullottak, szemefehérje pillanatra megvillant a hegyes, fekete álarc mögött — aztán szinte hangtalanul, hátrafelé húzódva, eltűnt a pince bolthajtása alatt. Magunkra maradtunk; a vasajtó becsapódott.

A Főpribék, nyiltarcú, kicsit merengő tekintetű, izmos férfi, levetette ujjasát — szép, barna bőre, hatalmas tenyere üdén hatottak a sok suhogó, fekete lebernyeg után, melyekből csak két szem volt szabadon: annyi emberformájú Dogma és Törvény és Ítélet közt végre valami kis valóság. Leültem a pince kőkockáira és néztem, ahogy készülődik.

A csigákat vizsgálgatta és a köteleket, hogy elég erősek-e. Aztán összeillesztette a spanyol csizma elmésen kigondolt szerkezetének faalkatrészeit. A mozgó, szöges deszka alatt megpörgette a mán-gorló-rudakat, — megpiszkálta a parazsat a serpenyőben, meglódította a kerék lendítőjét is, igazított rajta, hogy ne csikorogjon annyira. Zenei fül, gondoltam magamban.

De sokáig tartott ez a készülődés — a szürke pincefalak zsibbasztóan nehezedtek szempilláimra —

féltem, hogy elalszom. Oly rég nem beszéltem már senkivel! talán ez volt az oka, hogy mikor véletlenül rám tekintett, halványan rámosolyogtam. Még egy előzékeny mozdulatot is tettem, mintegy kérdezve, jöhetek-e már. De a tekintete szórakozottan siklott el fölöttem — nagyon lekötötte a munka, a különféle szorítók és nyársak rendezése, előkészítése.

Később, mikor intésére végignyúltam a szöges deszkán s ő bokámat és csuklómat szíjazta le, mégis megpróbáltam, hogy beszélgetésre bírjam. *Elviselhetetlen gondolat volt a számomra, hogy az egész jó két-három órára terjedő procedúrát némán, szótlannul töltsük egymás mellett*; hiszen csak ketten leszünk, bizalmas együttesben, egymással elfoglalva — nem, nem, azt már nem kívánhattam magamtól, hogy két-három órát éljek együtt egy élőlénnel a nélkül, hogy megismerném, hogy beszélne vele — nem, ehhez nem volt elég erőm.

Az arcát vizsgáltam: figyelmesen, összehúzott szemmel igyekezett a derekam alá nézni, vajjon a szögek benyomultak-e — aztán óvatosan forgatni kezdte a mángorló-rudakat. A torkomat köszörültem.

— Jól működik! — kezdtem udvariasan.

Bólintott.

— Vigyázni kell, hogy a vér ne szivárogon a tengelycsapágyba — mihelyt lucskos lesz, beledagad.

Recsegő, de nem kellemetlen volt a hangja. Toscaiai dialektus, gondoltam rögtön.

— Vigyázni kell! — mondtam.

— Azért törölgetem, itt oldalt, ezzel a ronggyal, la.

Most hallgattunk. Fürgén sürgött-forgott körülöttem — leszedte a szíjakat, zsámolyt tett alá,

felpeckelte a derekamat, megrögzítette a nyakam. Aztán két dobozformájú, facsavarokkal és vaspántokkal összeállított, komplikált valamit emelt fel.

— Az ujszorítók? — kérdeztem kíváncsi érdeklődést színlelve.

— Az a.

Ügyes fogással rakta fel két, egymásrahelyezett hüvelykemre. Négy csavarintás után szakértő szemmel hajolt fölém, bólintott, látva, hogy a körömágyak megnyíltak. Az a fájdalmas érzésem volt, hogy jobban érdekli a szerszám, mint amit beszélek. Vagy talán éppen nagyon is únja már a mesterségét, a külső világra gondol?

— Szép idő lehet ma, — jegyeztem meg ostobán.

— Szép. Nálunk ilyenkor már szüretelnek.

— Családos ember?

— Két gyermekem van.

Elrévedeztem.

— Nekem is volt családom... — mondtam aztán.

Leszedte a fakeretet, leeresztette a csigát, a spanyol-csizmákat gurította oda lazán. Most magától kezdett beszélni.

— Tetszik tudni, maradhattam volna otthon. Vincellér... De hát a városi élet, meg a népek, hogy így-úgy, hivatal, az mégis több. A katonaságnál megszerettek, meg hát a vallás... A Főmagister úrnak megtetszett, hogy olyan ájtatos voltam... Kicsit tessék kinyujtani, térdben... Így. — Mégis, a szentegyházhoz tartozik az ember...

— Persze, persze.

— Egy kis italra mindig tellik. Meg a böcsület... Nem packáznak velem a vámszedők. Jövő évre, ha Szent Antal megsegít, idehozatom a fiamat.

Meghatottan forgatta a vasrudat a parázsban.

Valamit kérdezni akartam, de intett, hogy be kell tennie a szájspecket. Utána, óvatosan, a hátamon próbálta ki a vörösen izzó, szikrázó vasrudat.

— Csunya szaga van, ha pörkölődik, — nevette rám, a szeme szögletéből. — Van, aki nem bírja.

Kérdően forgattam feléje a szemem.

— Van. Balázs, a cimborám, mindent jól csinált, erős, marha ember, úgy hajtotta a Nagy Kereket, hogy csakúgy zúgott. Egy kézzel fordította ki vállban az elítélt karját... De az első pörkölésnél rosszul lett, elejtette a rudat. Át is tették a csapathoz. Természet dolga.

Bólintottam.

— Pedig derék ember volt... Jól megvoltunk féleven át. De hát... a szíve nem bírta...

Kivette a pecket, megzörgette a csigát, a kötelet leeresztette. A vasgolyó nehezen koppant a földön, ahogy bokámra erősítette. Átcsavarta a kötelet csuklómon, keresztül dobta a gerendán, lassan húzni kezdte. A két karom kifordult, lábujjhegyre emelkedtem, aztán elhagytam a földet... Mintha repülnék...

— Jó ember volt...

— Szerette?

— Hát igen... Megvoltunk.

— Mert maga is jó ember, biztosan.

— Tetszik gondolni? lehet! Rossz szót nem szóltam soha senkinek... nem szidtam apját-anyját, nem okoltam semmiért...

— Úgy van jól, barátom... Na, isten áldja meg, azt hiszem, most mégis el fogok ájulni...

— Én is azt hiszem... Ilyenkor szoktak... Isten áldja meg, tekintetes úr, gondoljon rám, ha imádkozik!

A többire nem emlékszem.

A gyémánt.

Lihegtem, erőlködtem: valami tompa kábulat ült rajtam — végre megmozdult a kemény szikla, mint ahogy az összeszorított fog kettéválik a szájszélektől, vagy méginkább a kagyló, mikor elpattan a szívós izomszalag belsejében. A kerek, kemény tárgy kiszabadult, rengett — még egy rándítás és kiemeltem és fölemeltem.

Ez volt a gyémánt. Akkora, mint a fejem. Hozzádörzsöltem a kvarcsziklához, hogy meggyőződjem, nem tévedtem-e? Nem — a kvarc szétmorzsolódott és levált. Leültem, sipítva tört utat tudómba az első korty levegő.

De lucskos voltam még a piszoktól és a vértől, pihenni, feküdni kellett, várni, míg jártányi erőt szedek. Később mocorogni próbáltam. Négykézláb vonszolódtam a kifosztott szikla körül. Felálltam, visszaestem. Talán már el is tudtam volna indulni, de a gyémánt...

Hát akkor várunk, míg bírom. Sokszor telt meg és fogyott el a hold — tornáztam, erőlködtem, fejlesztettem az izmaimat. Perzselt fű, görcsös gyökér, ami a szikla körül termett, darabig futotta ebédre — mégis, a gyomrom volt az oka, hogy időnek előtte kényszerültem az útra, jól tudva már akkor, hogy még gyöngö a lábam.

A gyomrom — átkozott gyomor! még akkor csak ő...

— Mit beszél kérem? . . . mondta a kereskedő mosolyogva és közelebb hajolt szájamhoz, mert még mindig lihegtem az úttól. — Hogy ez . . .

— Hát nézze meg, győződjön meg róla . . . hát próbálja ki, na . . . — makacskodtam, máris elkeseredve.

És nyujtogattam. De ő nem volt hajlandó a kezébe venni. Szelíden, de határozottan tolta visszafelé.

— Na ne bolondozzon, fiam. A világ legnagyobb gyémántját Londonban őrzik. Úgy hívják, hogy Koh-i-noor. Tudja mekkora? Mint egy tyúktojás.

— Hiszen éppen azért . . . Hát tehetek én róla . . . Ez meg ekkora . . .

— Na kérem, nekem nincs időm. Vigye innen, vagy tegye le. Esetleg a kertbe, üveggolyó helyett, átveszem. Akar ebédelni?

— Nem, köszönöm.

Később, később már akartam volna . . . de visszamenni ugyanoda?! . . . Nem, mégse — legalább így nem! Valami ürügy mégis csak kell — igen, a *fémjelzés*, hogy mondhassam: — Lásza kérem, hát nem bánom, vigye, odaadom, csak azért, mert nem bírom cipelni . . . odaadom . . . egy ebédért . . . akármiért . . . de legalább *tudja*, hogy mit kapott . . .

*

Az ötvös sokáig forgatta. Lámpákat gyújtott, fel- meg letolta szemüvegét, apró briliánsokat szedett elő a fiókból, mérceikélte, hasonlított. Megint csak a Koh-i-noor-ról kezdett mekegni valamit.

— Hagyjon már azzal az átkozott Koh-i-noorral, — kiáltottam indulatosan — meg ezekkel a forgácsokkal is . . . Mit akar velük? . . . Csak *így*

tud értékelni, ha hasonlít . . . és ha soha nem látott volna gyémántot — akkor nem ismerné fel?! . . . Hát miről ismerte föl az *elsőt*, amit látott?

Rámnézett a szemüvege fölött s finoman mosolygott.

— Az *elsőt*?! . . . Az régen volt . . . Az apámtól örököltem . . . Ön kissé türelmetlen.

— Lehet. Szóval?

— Ha óhajtja, véleményezek a szaklapban. A törése furcsa. Égetni kellene félévig, hogy az analízisre alkalmas anyag kiváljon. Határozottat csak harminc-negyven év múlva lehet mondani, akkor derül ki, hogy a szemcsék változatlanul megtartották-e helyüket a kereszt tengely hosszában . . . Más volna az eset csiszolt kristálynál, ott hamarabb meg lehet tudni . . .

— Dehát a keménység . . .

— Jaj kérem, az lehet más is . . . Egy vékony réteg gyémántpor, belül közönséges földpát . . . Ha megengedné, hogy szétmorzsoljam az egészet . . .

— Nem, köszönöm. Adja ide.

A bolt előtt sokáig sétáltam. Nem, csakazértse. Inkább . . . Az ám, csak volna valami egyebem is! Néhány arany szemcse . . . vagy az a kék kristály, ametiszt . . . Vagy akár üveg . . . vagy olyan kis briliánsok, amit az ötvösnél láttam . . . Hm, mi lenne, ha széttörném?! . . . De nem értek a csiszoláshoz.

*

Késő este szántam rá magam, beléptem a zálogházba.

— Kérem . . . ezt az izé . . . tárgyat . . . inkább elhelyezni . . . majd érte jövök . . . adhat, amennyit akar, mindegy . . . csak egy félórára, úgyis . . . úgyis érte jövök. . . .

— Mi az, kérem, hogy *tárgy*? Tessék megnevezni.

Meghökkentem.

— Hát... izé... olyan izé... súlyzó... nehezék... levélnyomó... asztaldísz...

— Anyaga?

Kinyitottam a számat, megint becsuktam. Elülről kezdem?!...

— Gyé... gyékény... izé...

Ingerült lettem:

— Nem mindegy az?

— Nem bizony. Nekünk lajstromozni kell.

— Akkor adja ide.

*

A város végén, még a vámon innen, sokáig ácsorogtam, nézelődtem. Rikácsolva toltak félre a bőrkupecek, egy tengelyrúd mellbevágott, nekiestem a mézeskalácsos sáturnak. Valaki szidott. Éreztem, nem bírom tovább, kivert a veríték. Még vártam azért, csak szürkületkor osontam be az ócskáshoz.

— Vesz üveget?

Oldalt sandított. Aztán megkopogtatta.

— Nagyon zavaros. És túlkemény... hogy olvasszák be?... Reze van?... Kazánkővel is jó, lepucoljuk...

— Nincs. Hát akkor hadd tegyem le... fáradt vagyok... szeretnék aludni...

— Letenni?!... Á, úgyis tele van a bolt.

*

A temetőkapunál, miután óvatosan körülnéztem, lassan lehajoltam, odagurítottam a falhoz. Aztán, előbb néhány közömbös lépés, zsebredugott kezekkel — usgyi, futni kezdtem.

Hiába — az őr már kiáltott!

— Hé!... Itthagytál valamit, gazember!...
Viszed innen?... Majd én takarítok utánatok!...

*

A leány illegett, majd megpukkadt a ki-kitörő nevetéstől.

— Haggyon má, ne bolondozzon... hásze nem tud, ha akar se... mi az a vacak? Hásze nem tud mozogni tüle...

— Semmi... Máriaüveg... kell?

— Kell a fenének... Hová akasszam?

*

Később, a hosszú ájulás egy derengő pillanatában, véletlenül oldaltfordulva, cipónak vagy anyamellnek nézhettem, belé akartam harapni. Letört a fogam. Csunyán káromkodtam.

— Nem értem, hiszen csak ólomüveg — motyogtam még és újból elvesztettem eszméletemet.

Aztán...

Arra emlékeztem még, hogy valaki utánam hajította, mert menekültem előle... nagyot koppant a vállamon... Aztán... úgy látszik... magától... mert ember már nem volt... át akartam... ugrani... valami szakadékot... és közben... még a levegőben... rámugrott... és együtt gurultunk... és én löttem... és acsarkodtam... és próbáltam a kövekhez csapni... hogy szétzúzzam... de keményebb volt...

Aztán... valami víz... a tenger... hullámok... úszni próbáltam... hörögtem... emelni... a mellem... de a nyakamról... lógott lefelé... nem tudom... hogyan... kapaszkodott... húzott... aztán... én... már nem voltam... csak ő volt... óceán... fenekén... ahonnan nem... kerültünk... elő... soha többé... soha többé...

Borbála.

I.

A döntő válságot, a keresztút feltámadásának egyetlen, csodálatos óráját életének huszonnyolcadik évében, egy őszi est éjbehajló boruja alatt élte át Müller Borbála, a császárné legszebb udvarhölgye.

Egész délután nem mozdult ki szobájából, fejfájás ürügye alatt. A főtéren boszorkányt égettek, nem volt kedve megnézni. Összetépett levelek foszlányai szemetelték be heverője brokát szőnyegét — micsoda rongyok! Kilenc udvaronc szerelmi ömlengése — el se olvasta, pedig a hercegé is köztük volt, sőt talán... de nem, nem kellett neki ezen a különös délutánon — hiszen kívülről tudta a hasonlatokat. Csodálkozott, hogy tegnap még dobogott a szíve, mikor a platánok alatt lopva elkanyarodott a kút felé, ahol az a fekete fiú várta — hogy aztán dermedten, ájultan, akadozva lobogjon szét izzó ereibe, mikor behúnyt szemmel átadta magát a vad csókoknak... Milyen furcsa volt most az, hogy így tudott remegni, lángolni megint... megint! sokadszor! annyiadszor! mintha először történne!... pedig hiszen mindig így volt... mindegyikkel... mindegyik úgy tett, mintha valami mást hozna... valami megváltót, felszabadítót... ami után nem kell vágyakozni többé semmire...

Nem kell vágyakozni többé . . . ? Hiszen akkor talán ez volt mégis, ez a tegnapi — mert most, utána, olyan halottnak érzett magában minden szerelmet, mintha boszorkánnyá vált volna maga is, se férfi, se nő, valami istentelen szörnyeteg. Nem érzett szerelemvágyat és úgy tűnt, nem is fog érezni soha többé, — csak az volt különös, hogy a megváltó szerelmest, aki ezt a halálos kielégülést nyújtotta, a fekete fiút se óhajtotta látni többé. Nem gonoszásból, kacérságból, vagy bosszúból — egyszerűen nem kellett, maga is csodálkozott rajta. Még próbálta is erőltetni a képzeletében, hogy szeresse, óhajtsa — hiába! az egész mámorborult éjszakából, ahogy mesterségesen maga elé idézgette részleteit, egyetlen kép maradt meg állhatatosan: a lombok közül kóválygó felhők közül búsan, ezüstösen, csöndesen kibukkanó, megint eltűnő Hold szelíden világló korongja.

A Hold, igen! ez az egész, ami megmaradt belőle, a szívében — a szívében, és a valóságban is: lám, most is ott gurul lassan, hangtalanul, felhők közt hömpölyögve, az ablak cifra vertvasrácsai mögött. Borbála az ablakra könyökölt és kinézett és szembenézett vele.

Ez volt hát, ez, ez a csendes, változatlan korong. Milyen szelíd, milyen változatlan hűvös és nyugodt . . . Csodálkozva eszmélt rá, hogy íme, nem a vonagló, vérpiros csókok emléke maradt meg, amiknek annyi-szor volt lámpása, hanem azé, az Égi Lámpásé, amiről suttogó lovagjai már-már elhitették vele, hogy semmi egyéb célja nincs is, mint hogy az ő vörös-barna haját ezüsfátyolba burkolja, vagy szőnyeget terítsen bársonytopánkái elé. Ám most, először életében, felbukkant értelmében a kétség: vajjon a rejtelmes égitest teremtetett-e az ő szépítésére — avagy egyebet is jelent, amihez képest ő maga semmi, szállingó

porszem az éjben? Lám, az ő lobogó haja eltűnt a szoba növekvő homályában, *az* pedig ott egyre fényesebb, keményebb, biztosabb, rejtelmesebb. Borzongás futott végig a hátán.

De mit is jelent hát mindez — ez a szörnyű, szörnyű harang odakünt csillagszikrákkal teleszórva? És mi ez a Nagy Golyó, szédületesen messze — és mekkora lehet, ha innen is jókorának látszik — hiszen lám, a császári gloriette, ott túl a hegyen, pirinyóvá zsugorodott össze, pedig félóra járás az egész. Irtóztató sziklatömb szabadon lebegve a Térben — vajjon ki tartja pórázon, hogy le nem zuhan? És mögötte mi van? És messzebb — a csillagok — valaki beszélte, hogy százmilliószor nagyobbak a Holdnál is, de ezermilliószor messzebb vannak. És azután — azután mi van?... A képzeletét elküldheti, pillanat alatt, a hátuk mögé, túl a csillagtáboron, hogy visszaparancsolja megint — de mi ez?!... a képzelete nem engedelmeskedik... makacsul rohan tovább... nem tud megállni... visszafordulni se akar... és rohan... és el akar szakadni... Mi van azon túl?... fal?... vagy *semmi?*... és a *semmin* túl?... és ha semmi van, *meddig* tart ez a semmi?... milyen széles?...

Elsápadt, úgy érezte, valami megpattan benne, a képzelete ficáncol, el akarja tépni a vékony zsinórt, ami az ő agyához köti, hogy tovább rohanjon — de tudta, hogy abban a pillanatban, mikor ez megtörténik, az ő eszmélete elsötétül és megáll — hogy megőrül, vagy meghal abban a pillanatban. Behúnyta a szemét, hogy ne kelljen gondolkodnia.

Aztán félelem fogta el, valami tehetetlen, kapkodó szédület — ijedt gyermekes vágy, hogy valakibe kapaszkodjék, valakihez segítségül kiáltson, valaki kézenfogja őt, mert elvész az ürességben. És ugyanakkor, végtelenül kicsinek és semminek tudva magát,

mégis a felszabadulás isteni gyönyöre szorongatta a torkát, a megtisztulás könnyeivel — sohasem érezte még ezt a boldog tisztaságot, szelídséget, megadást. Segítő kéz, igen, segítő lélek — de kié? És ahogy a széttépett levelekre esett tekintete, most már határozott undorral rázta meg fejét — egyik se, egyik se, ezek közül! Milyen ostobák, lelketlenek!... De hát akkor... hol van Ő... a tiszta, szelíd Fény... a biztos, okos Szem... a fehér, biztos Kéz... aki békét teremthetne az ő felzaklatott lelkében?

És egyszerre elhallgatott, kitágult szemmel. Váratlanul, mintha felidézett Szellem jelenne meg, egy emberarc, túl a képek tarka sokaságán. Ismerős volt, és mégis percekig gondolkodnia kellett, honnan ismeri. Selymes, szelíd szakáll, kék szemek, magas, borús homlok, halvány kéz, amely tűnődve simogatja azt a homlokot. Hol látta... Ki ő? Ahá! igen! tudja már!... ez a mágus... nagy alkimista... ez a horoszkópcsináló... egyszer-kétszer, udvari ebéden látta, az asztal végén... a császár csillagjósja... halotta, hogy a toronyban lakik, odafönt, és nem jár le soha... hogy is hívják?... Valami József... vagy János... Kettler... vagy Keppler...

Ő az, igen!... Soha nem törődött vele... talán azért, mert az egyetlen volt, aki rá se nézett, ha véletlenül elment előtte — visszahúzódott, mikor suhogó szoknyájával végigsúrolta, de nem emelte fel tekintetét. Egy pajkos megjegyzés jutott eszébe, amit akkor észre se vett — valamelyik kisasszony mókázott a tudós rovására, hogy még nem látott asszonyt meztelenül... csak a csillagokat bujja messzelátójával.

Borbála úgy érezte magát, mint aki hűvös patak-ból lép ki, üdén, tisztán, szabadon — mintha a Tejút szelíd patakjában fürdette volna meg lelkét, lemosva minden szenvedését. És látta a Csillagászt,

fent, magasan a kastély fölött, a torony kupolája mélyén, a Nagy Szemet, ama csillagvizsgáló csodagépet, amiről futtában hallott egyszer, a végtelen felé irányítva. Most halkan, csendesen a Hold felé fordul... és a nagy korong kitágul... sziklás hegylánc bontakozik ki... elíziumi mezők, kék fényben fürödve... átlátszó-testű szeráfok libegnek...

Fölällt, nem bírta tovább. Látnia kell őt, azonnal — beszélnie kell vele... el kell mondania Neki, csak Neki, mi történt az ő lelkében... hogy íme, aláztossá lett, mert elveszett az Isten végtelen világában és úgy érzi, megsemmisül, ha biztató kéz fel nem emeli... Oda kell térdelnie elé, a Gondolkodó Szív és Figyelő Szem trónusához — csendesen és szerényen, nem zavarva őt munkájában. Csak annyit kér tőle, hogy engedje őt ülni egy percig zsámolya szélén, míg a csillagvilág titkait kutatja... s míg szeme a teleszkópba mered, egyik kezével simogassa meg az ő haját és mondja meg neki, mi az a Fényes Korong ott az égen... és engedje meg, hogy egyszer, egyetlenegyszer megnézhesse ő is az elíziumi mezőket, a bűvös szemen át — aztán béke lesz a szívében és olyan lesz az ő tekintete is, mint a szűzeké, akiket a kolostorban látott s akik közé oly hevesen vágyakozott most, hogy már-már érezte fején Krisztus fátyolát.

Később sokszor próbálta erőltetni, de soha nem jutott eszébe, hogy jutott fel ezen az éjszakán a csillagásztoronyba. Annyi biztos, hogy egyedül ment, az ajtók, úgy látszik, nyitva voltak. Az apró, gót ablakokon beszüremplő holdfényben tapogatta ki a szűk csigalépcső kanyargó fokait. Úgy érezte, már nem lehet messze, nagyon fáradt volt, soha nem hitte volna, hogy ilyen magas az a torony. De mintha valahol ajtó nyílt volna. És még három lépcsőt vándorogott és még mindig csak kanyarodó... és még

négyet... és már látta a kupolacsarnok tetejét a legfelső ajtó nyílásán... és ekkor előtte állt a csillagász.

Lefelé jött, egy perccel előbb indulhatott el. Mindketten megálltak, kővé dermedve. A csillagász szólalt meg először. A hangja remegett.

— Nem... nem lehet... Borbála... Müller Borbála...

— Én vagyok az, Magister. Ennyire csodálkozik?

De a Magister csak remegett és dadogott, alig lehetett érteni.

— Igen... Mert csoda... csoda... Mert akkor... megmondom... hogy én... hogy én... most akartam... hogy hozzád... hogy én is... feléd... hogy le akartam menni... madonna... az ablakod elé... hogy nem bírom... megőrülök... nem értem... mi történt... velem... soha még ez... nem történt... ma éjszaka... a Holdat néztem... ezredszer... a Holdat... a messzelátón... és a Hold helyén... téged láttalak... folytonosan téged... a te mezítelen vállad... mezítelen kebled... brokátok felhői... felhők suhogó brokátjai közt... nem bírom... tébolyult vagyok... az ablakod elé akartam... leskelődni... bocsáss meg... nem bírom...

II.

(»Ember tragédiája« Kepler jelenet.)

— »János, reggelre ne feledd a pénzt.«

Privisinszki.

Ilyesféle a neve, de nem egészen bizonyos azért, hogy pontosan ez: ilyesféleképpen hangzik, de az ember nem jegyzi meg magának soha betű szerint: hol itt, hol ott téved egy betűt, mikor tajtékzó dühvel, vagy sósavas gúnnyal, vagy ájuldozó kétségbeeséssel kiejti, odavágja, belesziszegi, odahörgi a szeretett nő képébe, fülébe, görcsös markolás, vagy csípés kíséretében, amíg a halálravált kedves ijedt csitítással vagy a végletekig kínzott áldozat elszánt dühével már nem tud mást mondani:

— Nem Privisinszki ... Psirivinszki ... mondtam már ... legalább jegyezd meg a nevét, ha már megölsz vele!

Hát Psirivinszki.

Lehetetlen nevet választott magának, mintha már a névválasztásnál gondja lett volna rá, hogy ne lehessen pontosan megjegyezni a nevét, hogy ne lehessen rátalálni, felkutatni, lak- és címjegyzékben kikeresni, utánajárni, kutyakorbáccsal, revolverrel, ólmosbottal, kesztyűvel végigvágni a pofáján, mint ahogy nem lehet felderíteni hollétét, kilétét arckép, leírás, jellemzés, körülírás nyomán. Mert ő tulajdonképpen szürke és jelentéktelen, az a furcsa, az az érthetetlen, bősztű, arcpirító, fogcsikorító, hogy még csak nem is valami büszke, napbarnított dsidáskapitány, török herceg, vagy átutazó toreádor, vagy afféle,

akivel síkra lehetne szállni, nem, Prisivinszki rendesen cégvezető volt, míg élt, valami megjegyezhetetlen című hajózási vállalatnál, *abban az időben*, csendes, diszkrét ember, keveset beszélő, szerény, udvarias.

Legalább így képzeled el, mert látni nem láttad soha és nem is fogod látni, csak a felcsukló harag, a zokogásba fúló, megcsúfolt férfiönérvet vérpáráján keresztül ködlik fel elképzelt arca, komolyan, makacsul, hallgatagon — ama mennyországnak induló és pokolraébredő éjszakán, mikor a meghódított kedves, a nászággy révébe kalauzolt menyasszony, a tiszta kék égről lehozott, öledbe hulló csillag, a vadon mélyén lelt bimbó egyszerre csatornaronggyá válik kezeid közt, hogy aztán órákhosszat tartó kínvaltatás és gyötrődés után, hajnal felé halálra fáradva, kiégett, üresen maga elé meredő, vörös szemekkel, ólomszínű arccal, bénán fityegő szájjal kimondja a nevét, ülve az ágy szélén, mint valami ravatal mellett.

— Hát Psirivinszki... így hívták... mit érsz vele, hogy most *tudod*?... nem láttam azóta... nem esküszöm többet... tessék, mit akarsz még?!... cégvezető volt... nem tudom, hogy történt... nem tudom, hová lett... és most hagyj aludni... vagy ölj meg...

Prisivinszki...

Ő az, aki elkábítja a hivatalnoklányokat, aztán eltűnik, nem látni többé, elképzelni se lehet, a kínzott nő leírása jelentéktelen körvonalakat ad, nesze semmi, fogd meg jól. Ő az, aki nem óhajt szerepelni utóbb a nő életében, nem jelentkezik a férjnél, szeretőnél, kitartónál, hogy visszakövetelje tulajdonát, jogait vitassa. Ha gyanakszol rá, hogy még él valahol, akár még valamit, legfeljebb titokzatos üzenetekre, hátadmögötti felbukkanásokra gyanakodhatsz, mert a szemed elé nem kerül. Szerény és önfeláldozó, halk és ábrándos: neki nem kell semmi, csak az *emlék*. Magányos tengerparton ül valahol, kőszikla szélén,

egyedül: furulyázik és a te feleségedre gondol, akire cseppet se féltékeny: nincs is oka rá, hiszen először az övé volt. De ha fellobban benned a szilaj gyengdség és meg akarod csókolni a kedvesedet, az ő ismeretlen profilja közetek libben, bánatosan és szelíden mosolyogva, kis szemrehányással, de harag nélkül, megértően. Bólogat és megtört szívvel elsuhan megint, csak te látod, elkeseredő szájjal s az asszony csodálkozva kérdi: »na mi az, nem csókol meg?« aztán ő is elkomorodik, meglátva tekintettedben Prisivisinszkit.

Mert nem bánt senkit Psikivisnizski, nem óhajt semmit, más az ambíciója, nem harcol, nem tűnik fel, nem hallod senkitől többé megemlíteni őt, miután az egyetlen, akitől nem szabadott volna tudni róla, megemlítette neked. Nem is él, nem olvassz róla az újságban, nem látod a nevét cégtáblán, jelenvoltak névsorában. Neki nem is kell más, csak ti ketten és főként te, te magad, hogy éjjel és nappal, hol elfojtva, agyad hátterébe kényszerítve, hol élesen, élesebben a nyári napfénynél, amibe belenézel, hogy elhessegeds, ott sütkérezzen a képzeletedben. Ott érzi csak jól magát, sehol másutt, mint azok a pondrók, amiket a begubózott bábba petézték, hogy lepke helyett az ő lárvájuk bujjon ki majd a gubóból.

Mert pondró ide, pondró oda, mégis csak az övé volt először, az övé voltak, mindannyian, a szűzek, ez a pondró foglalta el először kelyhét ama egyetlen virágnak, amiért egy életen át harcoltál, kőfalakat döntögetve, hogy íszakíthasd, — őt találod meg a kehelyben, mikor szomjasan fölébehajolsz. Őt Psisivisinszkit, a Szűzek Elcsábítóját, az Elsőt, akit soha nem sikerül megelőzni, aki csak egyszer, egyetlenyszer ölelte meg azt, akit te egy életre kaptál, hogy soha ki ne bontakozz öleléséből, egyetlenegyszer, de *mindig előtted*, mielőtt beérkeztél volna.

Mert ő a megelevenedett, inkarnálódott *Jus Primae Noctis*, ő az örökké lekéssett vonat, ami már kifutott a pályaudvarból, bárhoggy siettél, hogy elébevágyj, éppen most ment el, csak a füstjét látod még kóvályogni az elhagyott sínek fölött, ő az, a szerencsétlen véletlen, ami nem történt volna meg, ha *te egy perccel előbb érkezel*. De soha nem érkezel egy perccel előbb és Psirivinszki éppen azért teljhatalmú, versenytárs nélkül uralkodó Salamon királya és Harun Al Rasidja és török basája az érintetlen hajadonoknak és szerelemrevágyó asszonyi szíveknek évtizedek, évszázadok, évezredek óta. Privisinszki az, ő az az ismeretlen, a Mult, a Folt, akiről senki se tud és mindenki tud mégis, mert nincs más hivatása, vágya, akarata, szerepe a világon, mint hogy megkeserítse, bepizskítsa, halálos kór csiráját hintse és ápolgassa az örökéletűnek, halhatatlannak induló szerelmi boldogság italába.

Évszázadok...? Évezredek...!

E pillanatban, hogy gondolok rá megint, úgy érzem, Psirivinszkij még ennél is régibb. Csak véletlen, csak az ő szerénységén és igénytelenségén múlt, hogy nem szerepel az Ember Születésének történetében, hogy Mózes nem őt említi meg, mielőtt Ádám történetébe fog. Nagyon gyanús nekem az a perpatvar, ősszüléink között, aminek következtében kiköltöztek az Édenkertből. Volt ott valaki *Ádám előtt*, akit a nevezetes alma-ügy éjszakáján könnyhullatva vallott be Éva, egy jelentéktelen valaki, egy izé, egy Psivi... Privi... nevű, aki, mielőtt Ádám megérkezett volna, szerényen és sietve félreállt, eltűnt, átadva helyét, nem ambicionálva, hogy az Emberiség Ősapja legyen.

Mózes csak azért nem említette meg, mert pontos ember létére restelte, hogy nem emlékszik betű szerint a nevére,

Röntgenország.

Költőietlen, száraz, tudákos szó — mégsem tudok hirtelenében más jelzőt találni annak a csudálatos meseországnak a meghatározására, ahol álmomban jártam a minap.

Úgy volt az álom, mint egy rendes utazás — vasúton érkeztem meg, útlevéllal, vízummal, ahogy illik. Az első furcsaság a vámvizsgálatnál lepett meg — bejött egy anyaszült meztelen ember a szakaszba, fején szolgálati sapkával. Meghökkenve néztem körül, de utitársaim nem csodálkoztak. A vámtiszt udvariasan meghajolt, gyors pillantással végigfuttatta tekintetét a padsorokon. Aztán egyenesen hozzám lépett.

— Az a cigarettatárca vám alá esik, — mondta udvariasan.

— Melyik cigarettatárca? — csodálkoztam.

— A mellényének a belső zsebében, jobbról.

Ijedten kaptam oda, aztán gyanakodva megint körülnéztem: ugyan ki árulhatott be?

— Tessék a revolvert is kivenni a hátsó nadrágzsebéből, — folytatta a vámtiszt — az itt marad, fegyvert nem lehet bevinni az országba.

Engedelmeskedtem, elhűlve, megszégyenülve. Egyik utitársam, látva zavaromat, megsajnált és ajánlkozott, hogy bekalauszol a városba, látja, mennyire újonc vagyok itt. Ő már többször járt Röntgenországban, kiismeri magát.

Jó is volt, hogy volt valaki, akibe belekapaszkodhattam — az első pillanatokban okvetlenül orrabuktam volna ámulatomban. Az utcákon, tekintettel a nyári hőségre, meztelen férfiak és nők siettek — csak néhány fázósabb öreg burkolódzott könnyű burnuszba. Eleinte szemérmesen kapkodtam a fejem, de látván, hogy senki sem szégyenli magát miattam, megnyugtattam magam, hogy afféle vademberek közé kerültem, mint a bushmanek vagy újzélandiák: fölösleges minden illedelmes pirulás, a meztelenség ez alacsony fokon álló civilizáció vidékén ép oly természetes dolog, mint nálunk a szmoking vagy báli belépő.

Biztonságom azonban nem sokáig tartott. Vezetőm, úgy látszik, ismerősével találkozott — szakállas, szelíd tekintetű úrral, aki barátságosan szorongatta vezetőm kezét, aztán hirtelen felém fordult.

— Bradula egyetemi orvostanár vagyok, — mutatkozott be. — Nagyon örülök, hogy megismerhettem.

— Van szerencsém, — dadogtam.

— Régen ismerik egymást? — tette hozzá a tanár úr elfogulatlanul. Aztán barátom néhány elszuttogott felvilágosító szava után nyájasan folytatta, csevegő hangon: — Ah úgy, idegen? Remélem, jól fogja magát érezni nálunk. Éghajlatunk remek, s tekintettel uraságodnak balról kissé belapult jobb tüdőszárnyára, még gyógyhelynek is tekinthető. Egyébként igazán nem szorul ránk, mint örömmel látom, — ha valakinek ilyen pompás színben van a veséje, Grönlandban is kibírja. Csak vizet ne igyék sokat — erősen rádiumos a vízünk: kár volna ezért a szép, nagy májért, ha meglobosodna. A vakbelét ki vette ki? Pompás munka!

A világ forgott velem.

— Hütl Hümér... — dadogtam.

— Csókolom az agytáját, nagyságos asszonyom,
— csapott el mellettem egy magas, szőke, cvik-
keres úr, az utca túlsó oldala felé integetve.

— Jónapot, Feri! — mosolygott vissza nap-
ernyője alól egy kedves, gödrösarcú asszonyka. —
Merre jár? Miért nem volt ott tegnap a bridge-
partinál? Mi az, mi van a bárzsinggyűrűjével, miért
olyan piros? Már megint ittak?

— Ó dehogy, nagyságos asszonyom! Szolidán
lefeküdtünk! ...

— A szemembe füllent? ... Hiszen a reggeli
kiflijét már majdnem megemésztette és még mindig
látni rajta a pezsgőfoltokat! ...

Ez az utolsó mondat volt az, amitől most
végre világosság gyúlt bennem — mintegy villám-
csapásra, egyszerre megértettem, micsoda kü-
lönös és csodálatos országba kerültem. Most már
nyilvánvaló volt, hogy az emberek meztelensége itt
korántsem alacsony kultúra, még kevésbbé szemér-
metlenség jele — egyszerűen fölösleges a ruha
ebben az országban, mert az emberek itt teljesen
keresztüllátnak egymáson úgyis, mint az üvegen,
vagy még inkább valami finom, vörös folyadékkal
telt palackon, amiben, mint különböző színű, át-
látszó tárgyak, lebegnek legbelsőbb szerveink,
csontvázunk, vesénk, beleink, szívünk.

Csaknem ugyanakkor, hogy erre ráeszméltem,
határtalan lelkesedés és öröm töltött el. Mit, Röntgen-
ország, gondoltam magamban — ez az Igazság
országa, a Valóság Megismerésének országa, ahol
a tisztánlátó bölcsesség lakik! ahol leromlottak a
hazug külszín festett kulisszái s valódi mivoltában
áll embertársa előtt az Ember — a Tiszta Ész, a
kanti *Kategorikus Imperativus* világa ez, mely le-
rázza magáról a hitvány mázat, amit ostoba illú-
ziók kancsal tekintete hazudott rá a mi nyomorult

életünkre. Itt nem csaphatja be csinált mosollyal, piszkos festékekkel, megtévesztő látszattal egyik ember a másikat — itt nincs szükség *szépítő hazugságra* — mert minden szépség szürkévé és jelentéktelenné válik minden szépségek kútforrása és célja: az Igazság vakító napfénye mellett!

Itt ismerik az igazságot — itt megtudhatom végre magam is, amire tudatraébredésem óta gyöt-rődve törekszem — kihez forduljak, hová menjek? mert rögtön azonnal meg kell tudnom, elég soká vártam rá!

A könyvtár! villant eszembe, — Röntgenország könyvtára — minden Bölcsesség kútforrása — azonnal odamegyek.

Vezetőm kalauzolása mellett néhány perc múlva bent ültem a hatalmas épület olvasótermében. Türelmetlenül csaptam fel a katalógust — mindegy, akárki könyve, akármiről, csak tanulhatok belőle.

Találomra egy Abradabra nevű költő leg-hatalmasabb művét kértem ki — a katalógus szerint Röntgenország legnagyobb büszkeségének könyvét, akit kortársai és az utókor Goethe és Dante fölé helyeztek.

A gyönyörűen kiállított kötet versekkel volt tele. Annál jobb, gondoltam, itt végre megkapom azt a próféta i kinyilatkoztatást, amit a költőtől vár szom-jasan szívünk és értelmünk — a költőtől, akinek nem kell Arany János tanácsa, hogy »költő, hazudj!« mert nem a látszatot, hanem a lényeket látja.

A kinyitott könyv jobboldalán formás kis vers kötötte le figyelmemet. Egy Lélia nevű hölgyről szólt a vers, akihez a költő, mint a végén kiderül, csókért rimánkodik — s hogy kérését támogassa, leírja a nőt és azokat a testi bájakat, amik a költő szívét, mint ahogy írja, »megzavarták és eibűvölték«. »Mert szebb a te májad a feslő rózsabimbónál« —

írja a költő — »és vastagbeled halványsárga kanyarulataért odaadnám az egész világot... Ó, ha én egyszer epehólyagod türkizkövét feltűzhetném — ó ha én rózsaszínű mandulád érinthetném — ó ha rekeszizmodra hajthatnám fejem — mert minden asszonyok között a te hasnyálmirigyed nedves csillogása csillog az én vágyam éjszakájában, mint odafönt az Alcyone, ha felkel a Hold.«

Földhözcsaptam a könyvet és undorral felébredtem.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A rajongó.

Egy kicsit el is sápadt, zavartan dadogott és lesütötte a szemét, mikor először találkoztunk.

— Bocsásson meg, — mondta furcsa, félszeg mosollyal, oldalt nézve — önnek ez csak egy futó véletlen, epizód, ez a pillanat — nem is értheti meg, hogy nekem mit jelent.

Először nem értettem, aztán elpirultam, látván, hogy csakugyan egy kicsit el is sápadt. Ő észre vette ezt és rögtön elfogulatlanabb lett. Kényelmetlen öngúnnyal nevetett.

— Ó istenem, hát tekintsen egy ismeretlen rajongójának, amilyen biztosan sok van. Ön persze nem tudhat rólam, de én nagyon sokat gondoltam önre... Amiket hallottam önről, amiket mondott... a tanításai... mindent pontosan feljegyeztem, *mindent*, szóról-szóra... Különösen mostanában, az életemnek egy bizonyos szakaszában... ami elég érdekes volt... de ami önt természetesen nem érdekelheti...

Megint nevetett. Én is zavarba jöttem és hogy ezt leleplezzem, túlzott hévvel biztosítottam őt, hogy nagyon is érdekel, ő is, meg ami történt vele.

Akkor még többen jöttek, beszélgettem a barátaimmal, ő közben figyelmesen és szerényen hallgatott. Nem is tudom, hogy történt, hogy a végén magunkra maradtunk. Elkísért egy darabig. Ezúttal,

jól emlékszem, nem beszélt arról, amit később futólag megemlített, hogy közben érezte, csupa ostobaság, amit mond, de hiába erőlködik, semmi méltó szó nem jut az eszébe, a torka el van szorulva.

A történetére, a tragédiájára azonban nem tért rá később se, ezt soha nem tudtam meg.

Az ürügy, amivel meglátogatott, nagyon is átlátszóan csak ürügy volt. El is ejtette hamar. Óvatosan és kerülgetve, de ostoba érzékenységgemet láthatóan lenézve, rólam kezdett beszélni. Vitába szállt régi gondolataimmal, amikre már nem is emlékeztem, olyan hévvel, mintha abban a percben mondtam volna ki azokat. Gyenge tiltakozásomra gúnyosan és konokul hallgatott: ebben a hallgatásban vád volt, hogy komédiázom neki, affektálok, talán lenézem őt, vagy azt hiszem, nem érthet meg.

Egyre gyakrabban találkoztam vele. Elfogultsága eltűnt, vidáman és sokat fecsegett, gyakran vágott a szavamba, mintegy megvédve magamat önmagam előtt, hogy olyat ne találjak mondani, ami méltatlan volna hozzám. Folytonosan figyelt, minden mozdulatomra, hangsúlyomra és meg kell adni, nagyon jól megismerte a jellememet, rövid idő alatt. Szokásaimat, modoromat, öntudatlan furcsaságaimat frappánsan találó módon tudta jellemezni: ezekkel meg is nevettegetett néhányszor.

Tudta, hogy mindig valami feszengő rosszérzés van bennem, ha együtt vagyunk. Ezért kárpótlásul jóságos, csaknem atyai modort vett fel velem szemben: én pedig igyekeztem magamat megnyugtatni, hogy az érdeklődés, a figyelem, ha nem is esik jól mindig, szeretet jele, és komizás volna tőlem, ha nem tűrném.

De a barátaimat nem szerette. Eleinte hallgatással, később nyíltan is tudtomra adta, hogy ártanak nekem, eltérítenek az utamról, célomtól, hivatá-

somtól. Az utamban és célomban és hivatásomban ugyanis rendületlenül hitt és hitt a küzdelemben, lelki tusákban, amiket önmagammal harcolnom kell, hogy célokat elérjem.

A barátaimnak szégyeltem elmondani ezt a furcsa viszonyt. Nem is értették őt, egyik se tudta kicsoda, mindig csodálkoztak, mikor váratlanul megjelent mellettem. Egyik közülök kerekén a szemembe mondta, hogy nevetséges vagyok a hiúságommal, ahogy tenyésztem magam körül ezt az unalmas kullancsot, mert jólesik a rajongása, tátott szájjal való bámulata. Nemsokára nem lehet majd közeledni hozzám miatta. Megpróbáltam megvédeni őt és magamat, meggyőződés nélkül. Ő tudta ezt is és most már halálosan gyűlölte a barátaimat.

— Szervusz! — kiáltott rám gúnyosan a sétatéren — (nem emlékszem, mikor tegeződtünk össze) — nem zavarlak, látom jól mulattok.

Ebben az időben már menekültem előre.

Néhányszor letagadtam magam, vagy megszöktem hazulról. Lelkiismeretfurdalásom volt, tudtam, hogy rosszul megy neki.

Este megvárt, a lépcsőházban. Sokaig várt, az utcán havazott.

— Beszélnem kell veled. Meg kell mondanom, hogy rettenetes életet élsz, fel vagyok háborodva. A vesztedbe rohansz, elzüllesz, elpusztulsz. Mi lesz velem, ha elvesztem a hitemet benned — az egyetlen hitet, amivel hinni tudtam emberben.

Megpróbáltam megnyugtatni, védekeztem, hogy talán rosszul ítéli meg a helyzetet. A lépcsőházban homályos volt, lassan mentünk fölfelé, ő lihegve beszélt.

Fölről egy barátom jött, hozzám csengetett be éppen. Vidáman fecsegni kezdett. Ő elhallgatott egy percre, aztán váratlanul és érthetetlenül

felvette a barátom könnyű, csevegő, tréfás hangját, feléje fordulva.

— Á, alászolgája. Nem ismer, nem ismer, látom, nem is fontos — ennek a nagy gyerekek az árnyékában látott egyszer. Éppen szidjuk egymást, de azért nincs semmi baj, mi?

Kínos érzéssel álldogáltunk, ketten, a barátommal. Ő észrevette, a nélkül, hogy elhallgatott volna.

— Na, de nekem úgy sincs időm, véletlenül találkoztunk, a szomszéd házban van dolgom. Isten vele, ne zavartassák magukat, — szervusz, pajtás. Vigyázzon rá kérem, nagyon morcos hangulatban van, kijött belőle a moralista. Szervusz!

Könnyedén, lehelletszerűen, de félreismerhetetlen mozdulattal megveregette a vállam és lerohant a lépcsőn.

A többi olyan volt, mint egy rossz álom.

Barátommal hallgatagon, de megkönnyebbülten megindultunk fölfelé. Éreztem, hogy mondani akar valamit, rosszalóan rázza a fejét. Am mielőtt megszólalhatott volna, a második emelet táján, szaladó léptek hangzottak fel alattunk.

Ő jött vissza. Lihegve megállt, mikor utólért bennünket.

— Nem találtam otthon az ipsét! Gondoltam, talán még utólérlek benneteket.

Nem tudtam szólni. A barátom néhány lépcsőfokkal feljebb állt.

A vállamra ütött.

— Na, mit nézel? Nézzék csak, a moralistát!... Talán még haragszol is, amiért egy kicsit össze-szidtalak az ostoba embergyűlöleted miatt! — — Nézze csak ee... izé úr... bocsánat, elfelejtettem a nevét... hogy a lelkére vette a mafla!... Hát mondja csak, nincs igazam, ha szidom... az ember nem hagyhatja úgy el magát... micsoda nyim-nyám

alak vagy... Nézze csak... hogy fel van dülva... a nyakkendője is félrecsúszott... ha én nem vigyáznék rá...

Rángatni kezdte a nyakkendőt.

— Hogy nézel ki?!... Szabad így kinézni egy közéleti embernek?!... Pfuj!

Leköppött. A nyála nyakamat érte, felöltöm galérián csúszott végig.

Halálsápadt lehettem, nehezen, idegenül, kínlódva jöttek fel belőlem az idegen szavak, a torkom összeszorult.

— Kérem... takarodjék innen... arcátlan fráter...

Még láttam kinyílt szájában a vigyorgó, ritkás fogakat. Egy lépést hátrált, előreugrott, ököllel, teljes erőből arcomba csapott és lerohant a sötét lépcsőház felé, mint aki a mélységbe zuhan.

Hisztéria.

A fehér ajtó hangtalanul libbent ketté: őszentsége előre felállt, szárazan, komoran, mellén keresztbetette karjait. A kamarás hangja kissé rekedt volt, amint jelentette:

— Bonaparte.

És jött e termekben szokatlan gyors, türelmetlen léptekkel, a vörös szőnyegen. Az öregembernek először ezek a léptek tűntek fel, később is, úgy látszik, ezeknek a hatása zavarta — nem volt meg bennük a férfiláb mozdulatának az a tömör, egyenletes üteme, amiről messziről felismerni a nemet — itt nem a láb vitte a testet, hanem inkább, mintha egy elszabadult, nyugtalan repdeső fej vonszolna maga után szabadon libegő végtagokat — fokozta az illúziót a fehér mellény mögött feszülő csinos embonpoint-hez képest feltűnően kicsi lábfej.

De nyilvánvaló volt első pillanattól, hogy az egész beszélgetés szokatlan lesz, hogy legfeljebb percekig tarthat csak a szabályos, tárgyhoz mért eszmecsere külső látszata. Őszentsége jól tudta ezt, attól a pillanattól, hogy ez a kis kreol belépett, számított rá, percnyi pontossággal, — az első heves szónál keskeny ajka kis mosolyra is húzódott, az előrelátott bizonyosság komikumától. A másik észrevette ezt a mosolyt és paprikavörös lett tőle. És már dobbantott.

— Eh ben, sanctissime . . . mindketten tudjuk, hogy nem erről van szó! . . .

— Mi nem tudunk, fenség, legfeljebb hiszünk . . .

De lesütötte a szemét, megérezte a káromkodás kitörni készülő viharát.

— A patvarba . . . hát mit gondoltak tulajdonképpen?! . . . Könyörögni jöttem én? . . . Cifraság, vagy nem cifraság . . . ha nem Franciaországról volna szó és nem arról, hogy *most* kell, *most* rögtön, nem egy év múlva, vagy két év múlva — utánam hajigálnátok még, hogy legyek szíves elfogadni!

— A *rangot*, fenség, szívesen, ahogy isten parancsolta . . . de a császári korona nemcsak rangjelzés — egy isten kegyelméből való kiválasztott család ékszere az, embléma és dekórum . . .

— Ékszer? . . . Embléma? . . . Isten kegyelméből? . . . És kinek a kegyelméből hagytam itt koldus alamizsnának, mikor térdenállva könyörögtek, hogy vigyek el mindent, a koronát, a vánkost, a takarót, — csak az életeteket ne bántsam? — Eh ne cicázzunk a szavakkal, sanctissime . . . vagy megkapom tőletek — vagy . . . vagy attól . . . akitől tetszik . . . Akad, aki feltegye . . .

Őszentsége sápadtan, de szótlanul hallgatta a furcsa kitörést, ami ezután következett. Lesütött pillája alól nézte a kis kreolt, ahogy ugrál, toporzékol, kihúzza magát, összegörnyed, mellére csap, fejéhez kap. És közben, a rövid pillanatban, míg az lélekzetet vett, volt ideje, hogy halkan, de tagoltan közbesziszegje a szóáradatba, a fogai közül:

— Comediantes . . .

Bonaparte rekedten, élesen felnevetett a szóra. Szíven találták. Pillanatig tartott a habozása, körül nézett, villámgyorsan, tudta, hogy most cselekednie kell, különben komédia marad valóban, hogy itt ugrált, ágált, kiabált. Egy másodperc alatt felmérte

a terepet, a számításba vehető tárgyakat, a távolságot, — aztán két lépéssel a kandallóig hátrált, hátranyúlt — a következő percben repült a nehéz váza, a szembelevő tükör közepébe; nagy robaj, csörömpölés. A pápa szeme alig észrevehetően rebent meg. Karjai keresztben maradtak, lassan, komoran állt fel, megbiccentette a fejét.

— Fenség . . .

— Sanctissime . . .

Ernyi volt — és mégis, már a lépcsőn, lefelémenet, ahogy lelkében végigszáguldott a lehetőségek során, Bonaparte tudta, hogy egy hónapon belül felteszi fejére a császári koronát.

A kocsiban, ahogy végigrobogott a kerten, már mosolygott magában, a szívverése lecsillapodott, tűnődött, emésztette magában a most lefolyt nehéz félóra részleteit. Minden mozdulatára, minden szavára, minden szó hangsúlyára külön emlékezett. Majdnem elnevette magát, ahogy a vázához ért — rettenetes volt, hallatlan volt, képtelen ostobaság volt — és mégis, akárhogy forgatta magában, *lehetetlen volt az egész jelenetet e nélkül elképzelni*, következményeivel együtt — és bármily különös volt, zavar vagy szégyenkezés helyett a jólvégzett feladatnak a határozott érzése maradt vissza az egészből, *mintha a császári koronát éppen ennek az örűtségnek, ennek a vázahajigálásnak köszönhetné.*

De ugyanakkor, ezzel az önelégült gondolattal egyidőben különös emlék-kettőzés kancsal nyugtalan-sága zavarta meg az örömet. Igen . . . így tett, meg így . . . ezt kiabálta, meg azt . . . így emelte a hangját, meg így . . . így meg úgy kapta fel a vázát . . . és mégis, *ez nem ő volt*, aki mindezt csinálta . . . nem őbelőle jött ez, spontán . . . ő ezt látta, vagy hallotta, vagy olvasta, vagy álmodta valahol . . . ugyanígy . . . ahogy most eljátszotta . . .

az emlék előírása szerint ... igaza volt az öregnek ... komédiázott... még hozzá *minta* után..., de ugyan mi lehetett a minta?!... Hol látta ő ezt a jelenetet?...

Behúnyt szemmel erőlködött, hogy eszébe jusson. Hm... talán Tacitusban olvasta ... Caesar?!... nem, nem az ő stílusa ... Nagy Sándor?!... Á, ugyan... Vagy valami műdarab?... Képzelt király? Csak nem Talma valamelyik alakítása?... Mégis... hogy is volt... ez a mozdulat, ahogy odavágta a pápának: »hogya megkaphatná mástól...«, ahogy ehhez a száját biggyesztette ... oldalt nézett, kicsit gúnyosan ... ez ... ez ... igen ... ez ...«

Lassan fölemelte a kezét, a szeme kitágult — és ott, egyedül, a kocsi mélyében, elsápadt, aztán vér öntötte el az arcát, olyan. vörös lett mint a rák.

Eszébe jutott.

Ő az ágy szélén ül. Fiatalember, első konzul. Öltözködni akar. És szemben vele, a tükörnél, ott áll Josephine. Alig egy hónapja házasság. Úgy van, hogy este kimennek Versailles-ba. És Josephine valamit beszél. Ahá, igen. Hogy az izé... a kalap. Hogy neki *az* a kalap kell, estére. De miért éppen az? Mert neki úgy tetszik. De hogy lehet ilyen ostobaság miatt dühbe jönni?... Most csakazértse... Igen?!... Csakazértse?... Hát majd meglátjuk!... Meglátjuk?... Érdekes... és biggyesztí a száját... Beauharnais soha nem szólt bele ilyesmibe... Mit?!... Beauharnais?!... Ne közeledj, mert... Hát jó, nem. Megkapom?!... Nem!... És a következő percben Josephine hátralép... és a váza... repül... a tükörbe... és Josephine... kirohan... És ő dühöng... fetreng... a párnát harapja... az ágyon... és estére... Josephine... abban a kalapban... amit kívánt...

A leendő császár egyedül, a kocsiban, hangosan felkiált és dühösen kiszólt, hogy álljanak meg egy percre.

Kristálypalack.

— Ott arra a hegyre, — mondotta az ifjú, mosolyogva és nyugodtan behúnyt szemekkel — oda megyek, nem érti? Magas? Ó, hogyne, tudom. Az utat is ismerem, már jártak rajta, néhányan, kevesen. A legtöbb visszafordult, néhányan megrekedtek — mondják, az erdőben csontvázak hevernek. Nem értem, hogy történhetett. De a tetejéről gyönyörű kilátás nyílik... tudja, magasról, messze — azt látni akarom! Addig akár ki se nyissam a szemem — csak odafönt.

És miért is ne?

Egy kis séta az egész, napestig bejárható. Nincs benne semmi emberfölötti, csak *akarni kell*. Többen leírták a terepet, koreográfusok lerajzolták a kanyargós serpentin-utat. Semmi az egész. Csak akarni kell, elhatározni, hogy ezen az úton megyek, — az út egyenes, innen is látható, — nincs rajta semmi akadály. Szinte érthetetlen, hogy mégis olyan kevesen jutottak fel eddig — sőt, úgy látszik, a leg-tetején még senki se volt: csak a közelében talán kettő, vagy csak egy — az beszélte el, milyen az közlőről; sőt olyasfélére is célzott, hogy holmi doboz, vagy kristálytartó van ott, világító, kék folyadékkal telve; azt már nem tudta megmondani, mi lehet az, csak annyit, hogy valami csodálatos lehet, mert elég volt messziről megpillantani és csaknem elájult, valami szédítő és képtelen boldogságtól.

Addig akár ki se nyissam a szemem, — ráérek odafönt, ahonnan *egyszerre* látni mindent, amit ide-lent csak külön-külön, részletekben figyelhetek . . .

De ki kellett nyitnia már az elején, mert a szétterülő hegyláb cserjéi között sokféle apró ösvény bujdokolt s nem lehetett tudni, melyik az igazi, egyvonalba vezető. S amikor kinyitotta, más ifjakat is látott keresgélni a közelben. Gyanakodva nézte őket, de aztán kiderült, hogy egyjáratban vannak vele: a legtöbbször kezében térkép volt, útmutató, azt nézegették. Voltak köztük vaksiak, egészen beledugták fejüket a könyvbe, mások úgy belemelegedtek a térkép tanulmányozásába, hogy leültek hozzá, könyökükre támasztott fejjel. Egész csomókban ültek ezek és voltak köztük vének, szakállasok, akik már rég elfelejtették, mire való a térkép, mire kellett annak idején — ezek egymással veszekedtek, hogy melyik térkép különb gyártmány, szebb munka, értékesebb mű!

Sokan voltak és kénytelen volt darabig velük tartani. Néhánnyal összebarátkozott közülök. A gyengébbet segítette — az erősebbe belekapaszkodott: mindkettőbe kifáradt kicsit és leült pihenni.

Most újból elmosolyodott, mert hiszen nyilvánvaló, hogy azok összetévesztették az utat az út céljával. Azoknak, akiket támogatni próbált, el is mondotta gyanúját — jót nevettek rajta; volt, aki hasát fogta nevében, le kellett hogy üljön az út szélére. Leült ezekkel és sokáig bolondoztak. Virágok nyíltak a bokor alatt, ingerlő illatuk idecsapott. Valaki hegedűt vett elő; a harangvirág csilingelését próbálta utánózni. Harsogó nevetés volt a jutalom, a társaság tapsolt, koccintottak.

Később, még egyszer, nyugtalanság fogta el. Ez akkor volt, mikor a kristálypalack szétolvadt a kezében. Mert mulatozás közben előfordult, hogy

útitársainak megemlítette a kék folyadékot: az ösvény porába le is rajzolta az edény alakját, ahogy ő elgondolta: egyszer ki is faragta nekik valami átlátszó és kemény anyagból és sokáig mutogatta, — egyszer aztán csurogni kezdett a palack és kislílt a tenyeréből és eltűnt: kiderült, hogy az az anyag jég volt, dermedt pára, semmi. Ekkor nagyon elkomolyodott, felugrott és otthagya a nevettében pukkadózó társaságot és előresietett.

Most hát erre, mondotta magában eltökélten. Füttyörészni kezdett örömeiben, mert ugyanakkor még egyszer kisütött a Nap a hegy mögött: lent volt már az ég alján a Nap, de még volt annyi ereje, hogy áttörje a felhők csíkos szövevényét. És beragyogta az utat: tisztán látszott, ahogy kanyarodik a magasba.

De a kanyarodónál valami barlangféle odú volt: száját cserjék takarták el, langyos levegő csapott kifelé. És ebből a barlangból egy gúnyos, kötekedő, de ingerlő hang süvített ki váratlanul.

— Hé! Ki füttyörész itt?

És utána vihogás.

Az ifjú abbahagyta a füttyörészést, csodálkozva hegyezte fülét. Aztán vállat vont és odébb akart állni. És akkor újra hallotta élesen, viháncolva, de most már mintha többen kiáltották volna, asszonyi hangok.

— Hé! Füttyüljön csak még egyszer! Nagyon szép volt! Bravó!

És vihogott köröskörül a bokor, a szikkadt, szörcsögő föld, az erdő. Vörös szemek parazsa gyulladt ki emitt és amott mögötte, jobbról és balról, — de mikor odafordult, eltűnt, kialudt.

— A kristálypalackos úr! — süvített egy rikácsoló hang és utána hörgő röhögés vihara támadt: rengett bele a hegyoldal, mint egy nevettében fuldokló asztnás tüdő. — Hát nem ismeritek?

Dacosan megállt. Aztán ő is elnevette magát.

— De jó kedvetek van! — mondta csodálkozva. — Csak tudnám, min nevettek!

— Valeszka! Hé! Add ide a palackot! — ordított egy mély férfihang a barlangból. Itt van az az úr, a palackot keresi!

— Nem adom!... Csakazértse!... Gyűjön be érte, — azt hiszi, nekem csakúgy fütyyenteni kell és már odaadom?!... Fütyüljön idebent a híres!...

Az utolsó szavak sipító nevetésbe fűltak. Furcsa arccal a barlang felé kancsalított.

— Hm... mondotta magában félhangosan... Valami cseppkőbarlang bejárata lehet... Lefelé vezet a hegy belsejébe... Csak nem... ezek talán nem...

Ekkor már majdnem sötét volt.

— Csak talán nem lopták el ezek?

A vér elöntötte arcát.

Még egyszer, utoljára, megemberelte magát.

— Eh, — ostobaság! Hiszen ezt... erről... sehol szó se volt... És micsoda durva, aljas hang... És micsoda név... Valeszka...

— Cseppkőbarlang!!... Talán csatorna... A csatorna szava... de hogy is kerülhetett volna hozzájuk?!... Ezek ugratnak... soha nem jártak ezek odafönt azon a vidéken... Előre... előre csak... mindjárt fönt leszünk...

És megindult, tántorogva — a barlang irányában.

Vizek zuhogtak, a nevetés befelé fordult, hahogva halt el. Csillag ütközött ki, a sziklák pereme megelevenedett, seprők súrolták a földet, ugrálva a boszorkák fonnyadt combjai közt. És messze, a tengeren törött deszkaszálat dobált a hab.

A jövőbelátó gép.

— Hogy miből áll? — kérdezte a tudós csendesen mosolyogva, miután becsukta az ajtót — igazán nem nagy dolog az egész. Amint látja, nincsen itt semmi különös: egy közönséges filmvetítógép, megállítható szerkezettel, — néhány filmtekercs: ezekben sincs semmi különös, egyszerű felvételek, mindennapi eseményekről. Egy ember megy az utcán, valaki vízbe ugrik. Gyermekek ugrálnak a sétatéren. Tégla esik le a házról. Néhány perces történetek megrögzítése: saját felvételeim.

— Hogy hát akkor miben áll mégis a csoda? Az *eljárásban*, uram, a *megfontolásban*, — vagy mondjuk még általánosabban: a *filozófiában*. Egy filozófiai, sőt metafizikai ötlet a találmányom alapja, — tudnia kell, hogy a filozófiában is éppen úgy, ötleteken múlik egy új korszak, új szemléleti mód, mint a tudományban, vagy akár a művészetben. Technikai értelemben nem talál itt semmi csodálatosat — és mégis, ha meg tudja érteni azt az egyszerű gondolatot, amire a *jövőbelátó gép* eszméjét alapítottam, el fogja ismerni, hogy ennél vakmerőbb céllal nem eszközöltak össze még szerkezetet, mint az enyémet. Azt a kis furcsaságot talán már észre vette, hogy a filmtetekercsek *fordítva* vannak beletéve a dobozba — a vége az elején, olyan módon, hogy levetítéskor azt a bizonyos *visszafelé forgatott* je-

lenést kapjuk, amivel komikai hatás elérésére többször próbálkoztak már. Ellenállhatatlanul komikusan hat ugyanis, ha azt látjuk, hogy valaki kiemelkedik a vízből és hátrafelé felugrik a trambulínra — vagy például úgy ebédel valaki, hogy a szájából kikanzalazza a tányérra a levest, kiszedegeti a húst, ami aztán egy darabba áll össze.

— Ezen mindenki nevetett eddig, — de senki nem gondolkodott a különös hatás pszichológiáján. Egy filozófusnak kellett jönni, aki megértse a dolog lényegét és rájöjjön hihetetlen jelentőségére.

— Nem akarom önt untatni felfedezésem kialakulásának történetével. Az *időről* szóló metafizikai spekulációk eddig ismert eredményei közül bizonyára tud azokról, amikről általános műveltségű embernek tudnia kell: a magam részéről csak *Bergson* időelméletére emlékeztetem, mint olyanra, ami nekem legnagyobb segítségemre volt felfedezésemben, arra az elvre, mely szerint az *élet*, az *evolúció* története abban különbözik a *mechanikai*, *élettelen* történetétől, hogy *időben nem fordítható meg*, mint amaz — hogy tehát az élettörténetek kauzalitása egészen más valami, mint a mechanikus történeteké, — hogy mult és jövő az életjelenségek világában, *kategorikusan* más, egymással fel nem cserélhető forma.

— Ezt kellett nagyon erősen megértenem és átéreznem előbb, hogy aztán, egyszer, a moziban ülve kipattanjon belőlem annak a döbbenetes kísérletnek az ötlete, ami látszólag ellentétben van a fent vázolt bergsoni elvvel, — de csak mint kísérlet, mert eredményében a bergsoni elvet igazolja.

— Maga a gondolkísérlet egyszerűbb a leg-egyszerűbbnél. Annak az öntudatlan folyamatnak az elemzésével kezdődik, amivel a történeteknek egy bizonyos egymásutánját, mozgógéppel lerögzíthető

horderejű valami lesz. Az lesz belőle, hogy a gépiesen működő következtetés, ha szabadjára engedjük, most nem *a* időpont történését fogja megállapítani, hanem *visszahelyezve* megint *x* pont történését állapítja meg — mégpedig ez az *x* pont, *a valóságban a jövőben* van: amit tehát megállapítunk, az a *jövőre fog vonatkozni*, — *cb* történésből éppen úgy *belelátunk a jövőbe*, mint ahogy *bc* történésből *a multba láttunk bele*. Az ablakból visszafelé haladó emberről következtetni fogjuk, *hogy ki fog ugrani az ablakon*, — mint ahogy a kalapban belépő emberről következtettük, hogy az utcáról jött fel.

— Ime nézze... látja ezt a felvételt? Tegnap csináltam a parkban... egyik társamról... Ugyanakkor *visszafelé* beállítottam és megállapítottam már tegnap, *egy órával előbb*, hogy az illető *egy óra múlva...*

Soha nem tudtam meg, mit állapított meg előre, mert az ápoló bejött és visszavezette tudósomat a cellájába.

Filozófia.

— Na, — mondta az Okos Ember, ahogy körülnézett a világban. — Az bizonyos, hogy rettentő boldogtalan, szerencsétlen, nyomorult micsoda ez itten: a legtöbb ember éhes és kétségbeesett, félrecsúszott és panaszkodó, — még annak a legjobb, aki nem tudja, milyen bajban van, mit veszített: mert aki tudja, az egyszerűen főbelövi magát. És ha egy kicsit gondolkodom, nem értem az egészet. Hiszen külön-külön mindenkinek módjában volt csupa olyan dolgot cselekedni, ami jóra vezet, amiből haszna lehetett volna — miért kellett éppen ennek a púpos, nyavalyás Mayernak az a sok pénz, amit maga szerzett, még hozzá nem is nagy munkával, egyszerűen csak azzal, hogy *nem mondott le róla*, — miért nem szegény Pistáé lett, aki tehetséges, kedves, jómegjelenésű, akit mindenki szeret és aki megdöglik. Miért, miért? Én azt hiszem, egyszerűen azért, mert az emberek buták. Mert nemcsak azt nem tudják, hogy *hogyan* kell csinálni, hanem azt se tudják, *mit* kell csinálni. Célbavesznek valamit, — ha elhibázták, maflán bámulnak utána, — szidják a gonosz véletlent, a balszerencsét, a Végzetet, és elhatározzák, hogy őket üldözi a sors, kár mozdulni, legjobb, ha beletörődnek és elpusztulnak. Ha meg eltalálják és boldogan fölemelik az elejtett vadat, — kisül, hogy amit fácánpecsenyének képzeltek

messziről, varju volt, vagy valami madárijesztő: nem érte meg a puskaport.

Az Okos Ember okosan mosolygott magában, vállat vont. Hát persze, mert ostobák. Nem tudják, hogy azt a puskaport szárazon kell tartani, vigyázni rá, megvárni, míg *biztos* zsákmány kínálkozik terütekre — akkor aztán jól megnézni, mielőtt neki-megyek. Milyen egyszerű az egész! Csak el kell határozni, hogy mindig azt csinálom, ami az én érdekeimmal, céloommal, boldogulásommal összefügg — előmozdítja azt, amire vágyom. Veszélyekről, végzetes tragédiákról, előreláthatatlan csapásokról panaszkodik minden póruljárt számár. Micsoda ostobaság! Mindegyikről, ha sorra veszem az életét, ki tudom mutatni, hogy a bajt előreláthatta, kikerülhette volna. Hiszen a veszedelem ordít, kiabál, riasztja magától az embert — a veszedelemnek rikító színe van, mint a mérges virágnak, átható bűze van, mint a rothadó hullának — csak nyitva kell tartani szemet, fület, orrot, hogy észrevegyem. Ennyi az egész.

Ennyi hát. Milyen egyszerű, úgy-e. Én most itt megyek például ebben a szép, lombos fasorban. Ott a fasor végén van egy szép kioszk, odamegyek és meguzsonnázom. Itt van egy mellékutca, úgy-e, piszkos, ronda — nyilván tolvajok és csalók laknak benne, betegség, fertőzés, ártalom. Hát nem ordítóan nyilvánvaló, hogy *arrafelé* kell mennem, a kioszk felé és nem szabad befordulnom ebbe az utcába?

Megállt az utcasarkon, nevetett. Na, úgy-e, az csak tiszta sor. Szabadon választhatok jó és rossz között. Tehát a jót választom.

Megindult, mosolyogva. Két lépés mulva megállt.

Tudniillik a szabad választás, — morfondírozott tovább — hiszen éppen ez az. Aki nem hisz

benne, az gyöngé, aki hisz benne, az erős. Én hiszek benne, tehát erős vagyok. Csak az a kérdés, hogy azért választok-e szabadon, mert erős vagyok, vagy azért vagyok-e erős, mert szabadon választok. Hogy nem a gyöngeségem választatja-e velem a jobbat vagy rosszabbat — no de hiszen ez mindegy. Azt mondják, a boldogság kis kunyhóban is megfér és sokszor szűk neki a palota. A boldogságnak ugyanis mindegy, hogy hol van — mert a boldogságban az kell, hogy erősnek érezzem magam, magamat aki szabadon választhat. Én tudniillik bemehetnék abba az utcába is, ha akarnék — de éppen az van benne, hogy nem akarok. Ha nem tudnám biztosan, hogy bemehetek, ha akarok, akkor persze most kínosan érezném magam — olyanféleképpen, mint akit becsuktak. Fényes kertbe csuktak be, édenkertbe — mindegy, be vagyok csukva és azt nem lehet elviselni — hiszen éppen az előbb állapítottam meg, hogy a boldogulás egyetlen lehetősége a szabad választás, — egyszóval a szabadság, — e nélkül éppen úgy póruljárom, mint a többi, aki nem tudott ellenállni a perverzus csábításnak, amivel a veszedelem húz magához. Az ám, csak hogy én biztos vagyok benne, hogy én bemehetnék, ha akarnék, abba az utcába...

Tovább ment, megállt.

— Azaz, hogy... csakugyan biztos vagyok ebben?... Hiszen akkor...

Vállatvont, tovább ment.

— Nevetséges! Ezen nem is lehet töprengeni. Okos ember nem töri a fejét hiábavalóságokon. Uzsonnázni akarok, tehát nyugodtan megyek tovább, a kiosk felé. Egy-kettő — indulj!

Megfordult és határozott, egyenes léptekkel bement a piszkos és sötét utcába, ahol öt perc múlva leütötték.

Az inkarnátor.

6826. december 24-én.

A pódium közepén álló szelén-szekrény tolóajtaja lecsapódott, — Sylvia V., aki negyvenöt másodperccel ezelőtt, a Földgolyó túlsó felén, Floridában lépett be a szelén-szekrény kiegészítő másába, a leadóba, s most ott állott előttük, mosolyogva, — hunyorgó szemekkel nézett körül a V. teremben. A higanylámpák kék fénye vakítóan emelte ki körvonalait.

A két ellenőrző Rádusz hozzálépett, megtapogatták és meggyőződtek róla, hogy eleven, hús és vér valóság.

Két percig halálos csend volt. Azután a kongresszus tagjai felálltak és némán, homlokukra tett mutatóujjal tisztelegtek a mindenütt Jelenvaló Emberisten előtt. Ennyi volt az egész szertartás.

Ennyi volt — aztán *Karbon 22* nyugodtan folytatta és befejezte előadását.

— Ezzel tehát, eszmetársaim, megoldottuk és lezártuk az ember közlekedésének problémáját, teljes egészében. Megállapítom, pontos számítások alapján, hogy ősi természetünkből származó ezirányú vágyaink és akarataink és azoknak teljesülési lehetősége között az anyagvetítőgép megoldásával, számbavehető különbség nincs többé. A kategórikus parancs teljesítését, melyet tízezer évvel ezelőtt a »hipp, hopp,

ott legyenek, ahol akarom»-féle tündérmesék fejeztek ki burkoltan, az ember ötezer év munkája után most vallhatja befejezettnek, szószerint és valóságosan. Azért mondok ötezer évet, mert a papírkorszakbeli repülőgép, telefon, rádió és mozgóképvetítés e parancs teljesítésének első fázisául tekinthető, — részletekben, az embert összetevő jelenségek és tünemények közvetlen áttétele tetszésszerű térbe, az időegység alatt, már akkor megkezdődött. A rádióval, telehorral és telekino-vetítőgéppel hangunkat, külsőnk képét, szándékunkat és mozdulatainkat el tudtuk vetíteni pillanat alatt oda, ahova akartuk, de egészen a mai napig, ahhoz, hogy valóságban teljes és mindent összefoglaló testi mivoltunkban eljussunk egyik helyről a másikra, közlekedési eszközök segítségét kellett igénybevenni, és ezek az eszközök, maguk is anyagból lévén, csak bizonyos időhatárok között győzheték le a távolság ellenállását. Addig, amíg csak erőket, illetve erők tüneményeit kellett áttenni más helyre, a megoldás könnyen ment, egyszerűen azt csinálták már őrseink is, hogy a hang és fény és mozgás jelenségeit a helyszínen felbontották elemeikre, ezeket az elemeket fénnel vagy villamossággal elvitették a kívánt helyre és ott az elemekből rekonstruálták megint, megfelelő eszközökkel, az eredeti hang- és fény- és mozgásjelenségeket. Nagyjában ezen az elven alapul minden jelenségek közvetítési találmány: a rádió, mozgókép, telehor és a többi. Felbontás és összerakás — analízis és szintézis — ez egyrészt minden megismerés, másrészt minden alkotás alapja. Ezen az alapon kellett tehát tovább fejlődni és a fejlődés meg is történt.

— Megtörtént akkor, mikor kiderült a huszadik század elején, hogy az anyag végső elemzésben egyik megnyilvánulási formája csak az erőnek, — annak az eredőerőnek, mely hol villamosság, hol

hő, hol fény tünete közt jelentkezik, — s melynek bizonyos rezgésszám melletti jelentkezési formáját nevezzük ma anyagnak. Mikor nyilvánvalóvá lett, hogy az anyag összetevő egysége, amit valaha atomnak és molekulának és ionnak és elektronnak neveztek, tulajdonképpen nem anyag, hanem erőközpont, ugyanaz, ami a fény, a hő és a villamosság: végeredményben nem *objektum*, hanem *kvalitás*, nem test, hanem tulajdonság. És itt valamit meg kell jegyezni. Hogy e felfedezés gyakorlati jelentőségét már ötezer évvel ezelőtt sejtették, mikor az anyagvetítógépről senki sem álmodott még, annak bizonyosságául szolgál az a megkövesedett papírlap, amit a kozmopoliszi múzeumban őriznek és amelyről kiderült, hogy 1926. decemberében készült, s alkatrésze volt egy akkoriban Közép-Európa környékén divatos, úgynevezett napilapnak — ezen a maradványon olvashatatlan aláírással naív, de meglepő képzelődés olvasható, ungár nyelven, az Inkarnátor lehetőségéről. Az együgyű, de tagadhatatlanul zseniális szerző ebben a mesealakban megírt spekulációban — értekezésnek nem nevezhetjük gyermekes formájánál fogva — már azt fejtegeti, hogy amennyiben az anyag épp olyan erőforma csak, mint a többi, nincs semmi elvi lehetetlenség benne, hogy éppen úgy vetítsük egyik helyről a másikra, mint a hőt, a fényt, vagy a villamosságot. Az eljárás módja lényegben ugyanaz lenne, mint más erőknél: analízis és szintézis, felbontás és összerakás. Megfelelő készülékkel bármely anyagot erőelemeire bonthatok fel, az erőelemeket aztán átvetítem akárhová, ahol megfelelő felfogókészülék összeszedi őket. Ha ez a felfogókészülék ugyanolyan sorrendben és módon sűríti ezeket össze anyaggá, mint ahogy a leadókészülék felbontotta erővé — kell hogy a felvétel helyén ugyanazzá a testté *inkarnálódjék* az

elektromossággá felbontott és továbbított, akár szerves, akár szervetlen, akár halott, akár eleven ásványi vagy állati vagy emberi test. Gyakorlatban annyit jelent ez, hogy a leadókészülékbe belépve eltűnök, elillanok, semmivé válok, de néhány pillanat múlva ott, ahol lenni akarok, Ausztráliában, vagy akár az északi sarkon, megelevenedve, feltámadva, testet öltve, kilépek a felfogókészülék szekrényéből.

Karbon 22 pillanatra elhallgatott, azután emelt hangon fejezte be.

— Eszmetársaim — nem azt akarom mondani, hogy a fentemlített papírkorbeli lelet írójának ködös képzelődése és az előttünk most lezajlott tökéletesen sikerült kísérlet között okozati összefüggés lehet. De ebben a felemelő pillanatban, mikor Sylvia V₉ kisasszony, aki félórával ezelőtt a floridai anyagvetítő állomáson belépett a leadószekrénybe, ott eltűnt, elillant, semmivé vált — s néhány pillanat múltán, szemeink előtt megelevenedve, feltámadva, testetöltve kilépett a szelén-szekrényből — ebben a pillanatban úgy érzem, hogy a sok ezer év óta porladó ismeretlen ujságíró, ki tudomásunk szerint először álmodta meg azt a lehetőséget, ami ma valóra vált, s akit barbár kortársai bizonyára kinevettek és humoristának csúfoltak — ez az ismeretlen ujságíró megérdemli, hogy a kongresszus berekesztése előtt, újjfeltevással áldozzunk emlékének.

A kongresszus tagjai felálltak és mutatóujjukat némán homlokukra illesztették. Sylvia V₉ kisasszony mosolyogva húnymta le a szemét és megpróbálta elképzelni, milyen lehettem.

Rettenetes.

Csak én tudom, csak én.

Rettenetes, hogy senkinek, soha nem szabad megtudni, — legkevésbé neki, Amandának, ki isten és ember előtt hűséges kísérőm volt huszonötéves házasságunk ösvényén s meg van győződve róla, hogy ez a házasság annak a csodálatos délutánnak csodálatos következménye volt, amit így szokott megjelölni: *»mikor mi megtaláltuk egymást«*.

Csak én tudom.

Csak én tudom ezt a délutánt.

Ottlétem második órájának első felében történt. Pontosan emlékszem minden percre. Egyedül voltunk Amandával a félhomályos szalónban — abban az időben gyakran maradtunk már így egyedül, a nélkül, hogy ennek jelentőségét bevallottuk volna önmagunk előtt — talán csak ő sejtett valamit, ha a szívébe nézett.

Könyvekről beszéltünk, — jól emlékszem, kellemes zsongással figyeltem tulajdon hangomat, ahogy félig érzelmesen, félig elmésen csevegtem, szép, mély hangom volt abban az időben és tudtam, hogy ő szereti hallgatni. Még azt is tudom, hogy Karenina Anna példáját hoztam fel éppen, egy elmélet igazolásául, amit a szerelemről hevenyésztem előtte, zseniális körvonalakban. Vronszkij Anna iránti szerelmének elemezése közben váratlanul, mintegy vil-

lámcsapás hatása alatt, döbbsentem rá a *változásra, ami bensőmben végbement*. Éreztem, hogy elsápadok. Egyidejűen látomásszerű képben villant fel előttem az *előszoba, amin keresztül jöttem*, — gyötörődve próbáltam elképzelni különféle rejtelmes folyosókat, amiken észrevétlenül suhanok át, kísértet módjára, eltűnők, meg visszatérek, a nélkül, hogy bárki ráeszmélne: hogyan.

Mondat közepén lehettem, mert Amanda meg-hökkenve nézett rám. Egy percig hallgatott ő is, aztán halkán, különösen szelíden, kicsit fájdalmasan kérdezte:

— Miért hagyta abba?...

Erőlködve, tétován mosolyogtam.

— Nem tudom... Talán ostobaság is, amit beszélek...

— Hogy Vronszkijnak ez a szava is csak azt jelképezi, hogy a szerelem születésének pillanata titokzatosabb és mélyebb pillanat a valódi, testi születésnél?...

— Igen... Ez, így, talán ostobaság, de...

Nem voltam képes folytatni. Ő azonban most már, *legnagyobb meglepetésemre*, nem csodálkozott a dadogásomon. Soká hallgatott, aztán nagyon egyszerűen és komolyan ennyit mondott csak:

— Nem ostobaság.

Nem, hát nem lehetett... Nem bírom tovább... Hirtelen elhatározással fölálltam.

— Amy (így hívtam már akkor), nekem men-nem kell... máris sokáig zavartam...

Tágrameresztett szemmel nézett rám, komolyan, áthatóan. Megpróbáltam elfordulni, nem értettem őt.

— Miért sápadt el? — kérdezte végre.

— Én?... Dehogy...

— Üljön le.

Aztán ijedt habozásom látva, erélyesebben:

— Üljön le. Nem engedem el így, ilyen felindultan.

Ránéztem és csodálkozva láttam, hogy ő is elhalványult és különös, jóságos mosollyal néz rám. Mi az, talán csak nem...

De nem volt időm befejezni a gondolatomat, a következő pillanatban ott ült mellettem a díványon, amelyre szelíden lekényszerített. És megfogta mind a két kezem és nem eresztette el.

— Így... És most idenézzen... a szemembe...
— mondta és a szája vonaglott.

Valamit dadogtam. Lehetetlen, villant át rajtam a görcsös rémület, egy percre se maradhatok. Rémes! De viszont... Nem, inkább a halál. Rettenetes lehetett az arcom.

— Ervin... térjen magához... csacsi... el tudna menni, így -?... a nélkül hogy előbb... választ kapna...

Mit mondhattam? A hajam az égnek meredt, hideg veríték lepte el a homlokomat.

Kinyitotta a száját, becsukta megint, aztán közelhajolva suttogva kérdezte:

— Hát miért nem szólt?... Honnan tudhattam?... Ha az előbb véletlenül nem néztem volna oda, mikor elsápadt... annál a mondatnál...

Jézus Mária, mi lesz ebből!

Sürgött.

— Miért nem szólt?

Muszáj beszélni... akármit...

— Hogy szólhattam volna...

— Nem volt bátorsága?

— Nem.

— Édes...

Egymásra meredtünk, és sápadtan, verejtékező homlokkal, ő szívére tett kézzel, félig behúnyt szemmel, mintha álmában mosolyogna. Felugrottam. Visszatartott. Be kellett fejezni.

Egészen behúnyta a szemét, úgy suttogetta, sebesen, lázasan:

— Nem... nem volt ostobaság... úgy van, ahogy mondtad... ahogy *nekem* mondtad... ahogy kitört belőled... és átcsapott rám... rám is... Csacsi... mitől féltél úgy?... hiszen én... hiszen én is... Csókolj meg...

Húzott a szájához. Meg *kellett* csókolni. Halkan felsikoltott, aztán felugrott. Kitárta a karjait.

— Mama! Mama! — kiáltott.

Rémületem tetőpontjára hágott.

— Az istenért... — suttogettam — engedjen el... nem bírom el... vagyis ne előttem...

A mama lépteit hallottam. Itt volt a pillanat, mikor úgy rohanhatok el, mintha a drámai helyzet felindulásában történne.

Az előszobában még hallottam, ahogy félig sírva, félig nevetve borul a karjába a mamának.

— Mama... mama... az Ervin felesége leszek... már meg is csókol...

Mit bántam én! Kivágtam az ajtót, hármakat ugorva rohantam le a lépcsőn... Odakünt már esteledett, csillagok ütköztek ki a hamvas tavaszi égen... Egy pillanatig tájékozódtam, hol vagyok, — aztán nyílegyenesen iramodtam el a kerten túl felém mosolygó rejtelmes, csendes, árnyas liget biztató és megértő karjai felé...

Természet.

A művész megállt a szikla szélén, szemben a robajló zuhataggal. Távolban, a sötétlő fenyőerdők széle világosba halványult, ott, ahol a gleccser indul, — bukó nap vérében izzott a havas. A hegycsúcs fölött, meredeken, kiütközött az esti csillag.

És a művész kitárta a karját, magához ölelve a világot.

— Elhoztam neked fájdalmamat, égbemeredő erdő, erdőre boruló ég, — így szólt a művész, — elhoztam neked, kitárom eléd, öleld magadhoz, gyógyítsd meg, ringasd el, — fogadj kebledre, tárd fel előttem szépségedet! Az emberek városából jövök, szívem megcsömörlött tőlük, feléd árad a lelkem, Szépség, Tisztaság, Erő! Mert meghurcolt engem vérben és sárban a csőcselék, — mert utálatos lett nekem az emberi sokaság, lihegő rabszolgája testnek, kéjnek, — hatalomnak és erőszaknak. Mammon szobra körül járja haláltáncát, s elpusztítja, ki nem táncol közöttük. Nem kell nekem hazug barátja és céda asszonya se Babilonnak, — nem kellenek cifra tornyai többé, lihegő csókja se kell a szemérmetlen szerelemnek. Eljöttem hozzád, vissza hozzád, újra hozzád, először hozzád, utolszor hozzád, rejtelmes völgy, büszke bérc, szelíd harangja végtelen boltozatnak, — biztató csillag, boltozat kupoláján! Ó, Természet — Szépség Forrása, balzsama szívemnek,

anyaföld! ringasd el tévedt gyermeked, üdítsd fel, töltsd meg lelkének serlegét színültig szemérmes szépséged italával!

Csak te — csak te, haragoszöld, kék ködökben villódzó halom — lágy emelkedésed mintha pihegő anyamell volna; hogy ráhajtsam fejem — csak te, haragosan horkoló zuhatag — büszke, havas csúcs, távoli nap vörös szégyenkezése, megbékélt izzása a messzi bolygónak — ti, csak ti értitek meg az én lelkemet, együtt és külön, ti fejezitek ki, amit érzek!... Nem hagylak itt benneteket soha — szebbek vagytok szememnek és szívemnek a világ legszebb asszonyánál!... Ime, eljött a fenséges pillanat — az isteni ihletés pillanata, melyben megláttalak Téged, fenséges természet, mikor kibontottad szűzi lepled, hogy lássam — hangot és szót és ecsetet adtál, hogy dicséreted zengjem, hálából, amiért kibékítettél önmagammal! Hangot kiáltok én, ecsetet mártok az ezerszínű kehelybe, szót keresek én, hogy hangot és színt és szót találj s megnyilatkozhass, rajtam keresztül, az ostoba embereknek, bár még mindig nem értenek téged és megtagadnak téged! Zuhatagod legyen a haragom, havas hegycsúcsod a büszkeségem, mennyboltod áradó szerelmem, csillagod lelkem örökkévaló csodája! Felelj nekem erdő, felelj nekem isteni bérc, felelj robajló zuhatag, felelj lebukó nap, felelj zölden sziporkázó csillag — felelj, add nekem a titkod, áruld el a megváltó ígét, amitől szépséged értelme kitarul — csordultig van a szívem szépségedtől, válts meg, — hadd mondjam el az embereknek, mi vagy te nekem!... mi vagy te nekem!...

A művész arccal a földre bukott, aléltan lihegve. És várt.

És halálos volt a csend.

Halálos volt a csend körülötte... és ő szimatolva hangokat keresett ebben a csöndben.

És megszólalt a hegy és átszólt a zuhatagnak:

— Merre, honnét?

És a zuhatag felelt:

— A mélyből fel a magasba, magasból mélybe megint. A kristálybarlangban tűz voltam, itt víz vagyok — holnap átlépem a határt, mennynek kékje leszek — aztán delejes fény. Illanok, tágulok — arrafelé!...

És a lebukó nap szólt a távoli csillagoknak:

— Százmilliárdszor fordulj, táncolj — jövök feléd, egyesülni veled.

És a csillag felelt:

— Siess!

És szólt az erdő a hegynek:

— Megyünk mi is, megyünk vele, úgy-e?

S a fűszál szólt az erdőnek:

— Jövök én is veletek... ágaskodnám, de rámlépett ostoba lábával valami...

S a bérc bólintott:

— Látom... ott a szikla szélén... az a kis viszketős por... ide gurult... ne félj, visszakúszik mindjárt. Ott lent, a völgyön túl, egy rakáson szokott viszketni és nyüzsögni, ahol fázik a föld — majd szólok a Tűznek, alattam, fecskendezzen oda néhány sugarat, hogy elmúljanak.

Így mennydörgött és zengett ég és föld és csillagos éj, — de az ember körül csend volt, mert az ember füle azt hallja csak, ami belülről beszél.

Három vőlegény.

Igazi, menthetetlen és minden szépítgetésre alkalmatlan férfikudarca életemnek egy volt: megmondom őszintén.

Mária már lánykorában nagyon tetszett nekem. Másoknak is tetszett, sok udvarlója volt, de ezeket lenéztem, nem sokra becsültem, — tudtam, hogy el kell jönni az órának, amelyben kiderül, ki a legkülönb közöttük. Mikor hallottam, hogy eljegyezte magát Pálossal, a petróleumkirály örökösével, vállaltam és mosolyogtam. Igazam lett. Félév múlva Pálos maga mesélte el nekem szakításuk történetét, még mindig dühösen, bűszavú felháborodással. Kérlek, nem tagadom, mondta Pálos, hogy nagyon fájt nekem a dolog, mert én szerettem Máriát, — mégis örültem, hogy idejében derült ki az igazság. Ez a nő a *pénzemet* szerette, nem engem — hiába tagadta, tudtam, éreztem, az első perctől fogva, — de hogy is lehettem olyan örvült, hogy erre nem is gondoltam mindjárt. Nem, barátom, soha nem lett volna az enyém, ha díjnok vagyok a tulajdon gyáramban; ő ugyan azt állította, hogy igen: de engemet nem lehetett becsapni, hál-istennek. A nők mind aljasak.

Sándort, a második vőlegényt magam kerestem fel, eljegyzésük felbontásának hírére, mert hallottam, hogy belebetegedett az izgalmakba. Ágyban fogadott,

eleinte nem akart rátérni a dologra, a regényéről beszélt, ami akkor jelent meg és lázba hozta az irodalmi berkeket. Mikor mégis szóbakerült Mária, legyintett és keserűen mosolygott. Nem tudom, irigységből hízelgésnek, vagy száналombból biztatásnak szántam: de csodálkozásomat fejeztem ki, hogy így történt, hiszen Máriát, akivel beszéltem azóta, láthatóan szintén letörte a szakítás és órála még mindig a legnagyobb elragadtatással beszél.

— Rólam?! — mondotta bólogatva, reménytelen szomorúsággal költő barátom — rólam?!... Rosszul értetted őt, — talán a műveimről, azt elhiszem. Nem áltatom magam, — mint ahogy őt se áltattam egy percig se, — ha beledöglöm, elpusztulok belé, akkor sem tehettem, hogy mindketten szerencsétlenek legyünk. Neked bevallom, előtted őszinte vagyok — ott *kellett* hagynom őt, nem azért, mert nem szerettem, hanem, mert *nagyon* is szerettem — és éppen mert nagyon szerettem, nem tudtam elviselni a minden pillanatban felújuló gyötrelmes gyanút, hogy a lelkem, a szavaim, a verseim szárnyaló, ujjongó lendülete szédítette őt a karjaimba — nem *én*, én magam, ez a sápadt és erőtlén valaki, aki itt fekszik az ágyban, — pedig szerelemre, gyöngédségre, csókra *ennek*, *ennek* van szüksége, szegény, sóvárgó szememnek, szegény, szomjas, vértelen szájamnak, — de hiába esküdött, hiába csókolt, hiába ölelt magához forrón, mikor mámorba kábította őt átkozott zsením bűvölete — én fáztam és dideregtem, mert tudtam, hogy mindez a lelkemnek szól és nem a testemnek — a költőnek és nem az embernek — és kitéptem magamat az ő karjaiból és kitéptem őt magát a szivemből...

Zokogásba fúlt a szava, lemondóan intett, hogy menjek el.

Két év múlva Csáthy Zoltán öngyilkossági kísérlete dobta be Mária nevét az érdeklődés központjába. A harmadik vőlegénnyel való tragikus összeveszés annál inkább meglepte a közelállókat, mert úgy látszik, Mária ezúttal komolyan szerelmes volt: otthagynya családját, mely nem jó szemmel nézte a »szép fiú« udvarlását, hajlandó volt megszökni vele. — Nizzában, reggel, a hajóállomáson történt a nagy jelenet. A »szép fiú« féltékeny volt, valami levelet talált, lehet, hogy Sándornak, a második vőlegénynek, régi levele volt. Mária kétségbeesetten védekezett, sírt, utánarohant, de Csáthy Zoltán bezárta előtte a szoba ajtaját, amelyben mellbe lőtte magát. A levélben csak ennyi volt: »Te nem engem szerettél, csak a szerelmet — a csinos pofám, meg a jól szabott zakóm miatt jöttél velem, mint ahogy akárkivel elmentél volna, aki az érzékeidet csiklandozza, bestia, — de én többet érek ennél, nekem nem kell az ilyen szerelem és az ilyen élet.«

Csáthy Zoltán szerencsésen meggyógyult és Máriát lassan elfelejtette a társaság. Mikor öt év múlva, a vásárcsarnok előtt találkoztam vele, újra fellobbant bennem a régi vágy, de elfogulatlanul csevegtem. Már nem is emlékszem, milyen jelentéktelen dolog lehetett az, amit mondhattam: nagyon meglepett hát, hogy hirtelen ezzel fordul felém:

— Nézze, kérem mondok valamit. Hagyjon engem békén, én tisztességes asszony vagyok és nincsenek terveim férfiakkal.

Majdnem leesett az állam, úgy meg voltam döbbenve.

— Férjhez ment? — kérdeztem bután. És még mielőtt felelt, elképzeltem magamnak a csodaszép,

dúsgazdag és zseniális férfit, aki mégis elrabolta előlem.

— Igen. Ott a férjem, megvárt, míg bevásárlók.

Egy percig beszélgettünk még hármasan: Mária, én, meg a férj! A férj rendkívül szegény, rendkívül csúnya és rendkívül ostoba volt. De Máriára néztem és megértettem, hogy ez a nő nem lesz az enyém soha!

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

A fullasztó hőségben lefordult, földnek szegeződött a páfrány dárdalevele — meddig szem látott, a leperzselt füvek alól sziksó fehérlett kopaszon, könyörtelenül.

Ez már a harmadik holdtölte volt — és semmi remény! még csak a sakálok se jártak most erre: — a folyóparton napok óta búzlótt immár az éhenpusztult sárkány kinyujtott döge — feje a vízbe lógott, szárnyai szétterültek, hosszú farka egy fekete meteorkő köré csavarodott.

Ádám óvatosan kúszott lefelé a kivájt szikla csatornán. Minden nagyobb csusszanásnál fájdalmasan felnyikkant: felsebzett karja fájt még, vértől összegubancolódott szőre beleakadt a kiálló gyökelekbe.

Megállt, körülnézett, sárga szemekkel fájdalmasan . . . Bozontos, kusza szakállából félig szétmorzsolt surló törmelékei kandikáltak elő — reggel fanyalodott rá, hogy megkóstolja, — de nem volt se íze, se bűze, hamar abbahagyta ezt is. Önmagához nem mert nyúlni többé a fogával — nagyon jól emlékezett az éles fájdalomra, amitől csaknem lefordult a fáról, mikor mohón a karjába harapott, — pedig a vér íze jó volt, meleg és sós és csiklandozó.

Dehát hiába, — mióta eltűnt az égről a kettős Fényesség, melynek ragyogásában életének tudatára

ébredt, nem volt nyugta többé. Pedig hiszen ő akarta, hogy eltűnjön, behúnyta a szemét, makacskodott. Ha békében tudott volna maradni, most is ott lebeghetne, ég és föld között, a datolyafa kinyújtott ágán, — ugyan mi ütött belé, hogy át kell dobnia magát arra a másik, szomszédos fára, aminek ismeretlen gyümölcse úgy megbabonázta? Azóta érzi ezt az elviselhetetlen erőfeszítést, — testének, minden porcikájának ezt a félelmes rögeszméjét: hogy valamit magához ragadni, összemorzsolni, önmagába gyömöszölni, — hogy ki kell tátania fején a tátongó nyílást és valamivel, akármivel, betömni — vagy ha nem, belülről kirántani valamit, a melléből vagy az oldalából.

Igen, — ez így volt, — ez a kínzó valami sarkalta most is, hogy a békés hegytetőről lefelé igyekezzék, lefelé. Valamit találni, amihez tátongó szájával odakapna, — belécsattintaná az éles, kemény kis csontok kettős fogóját, amik a szájában vannak — szétmarcangolná darabokra és elsüllyesztené a belsejében, miközben a kicsorduló pirosság — már tudta, hogy a mozgó élők belsejében ilyen meleg, piros folyadék van, — kétoldalt lecsurogna. Homályosan emlékezett rá, mikor támadt benne először ez a kívánság — *látott ilyet*, akkor a szomszéd fa alatt: a *sárgány* torkában tűnt el így, vonagló görcsök közt: egy párduc csíkos teste.

És a visszaidéződő képre Ádám állkapcsai remegni kezdtek — száját nyitogatta és nyelte a nyálát és lihegett.

A túskebokor alatt, pár lépésnyire tőle, ott gubbasztott Éva.

Ott gubbasztott már akkor, mikor Ádám átugrott a gránátalmafára — akkor meghökkenve elinalt, elbújt, — ő előbb került oda, le is tépte a gyümölcsöt, de nem volt bátorsága megvédeni birtokát.

Annyi bizonyos, hogy *tudott* Ádámról, mielőtt Ádám látta volna őt — tudott róla, emlékezett rá, ő is látta a sárkány és párdúc közt lezajlott szörnyűséges és gyönyörűséges jelenést — és képzeletében ő már határozottan Ádámmal kötötte össze a kízó vágyat, ami megmaradt benne azóta — ami először sarkalta, hogy letépje a gránátalmafa kerek gyümölcsét.

Most itt voltak, szemtől-szembe — Ádám a sziklacsatorna végében, Éva a bokor alatt, összehúzódva.

Most is Éva látta meg először.

Hátrálva, fészkelődve, igyekezett még jobban elrejtőzni. De szemét nem vette le a közeledőről. Ő is lihegett és remegve nyitogatta száját — óvatossában, mint a másik, — ő ismerte az arcát, látta a folyóban.

Ádámot a recsegő ágak tették figyelmessé. Elbámult, magához hasonlót pillantva meg — aztán, mint a mennykőcsapás, úgy érte a teljesülés lehetőségének felismerése. Visszahúzódott maga is — egy szívdobbanásnyit tartott az egész.

Egy szívdobbanásnyit.

Aztán — a következő szívdobbanásra, egy és ugyanabban a pillanatban ugrottak egymásra — elvakultan, vérködbe borult szemekkel, mindketten megfeledkezve róla, hogy a másik is ugrani fog . . . A szájuk tátva volt — tátott szájukban az összezsattanni készülő fogsorok . . . megharapni, széttépni, megenni . . .

És így történt, hogy a két száj egymásra tapadt s megszületett az Első Csók — és lőn este és reggel, a nyolcadik nap.

Kocsma.

Rossz álom, hadd idézzelek, hogy aztán megszabaduljak emlékedtől is!

Alacsony helyiség, pincegádor, nyirok szivárog a falakon; bádogborított asztalán a söntésnek csorog a bűzös sörhab, a poshadt üstbe nyeldekelve toccsan bele a hosszúszerű icce, lemerül, felbukik, vastag, zölden opálzó, durva pohárba loccsantja tartalmát. No de értsétek meg, nem szeretem ezt a savanyú vinkót, de hisz én nem bántalak benneteket, nyakaljátok, ha jól esik...

Hogy akkor hogy kerülök ide? Hogyan, hát tudom én? Itt vagyok és várok valamire, mert odakint tél van... Mire várok? Honnan tudjam, elfelejtettem... hiszen tudom, hogy csak álmodom, nem tartozom nektek felelni. Én tudom, csak ti nem tudjátok, akik itt iddógáltok a hosszú, keskeny zöld asztal körül s gúnyosan pislogtok felém: — odanézzetek, nem iszik a gazember, nem tart velünk, csak ül, bámul és görcsösen szorongatja a vándorbotot! Ej, hát nem iszom, nem azért, hiszen volna miből, meg aztán, remélem, úgyis felébredek, mire fizetésre kerül a sor... Hiába villan össze szemetek a pohos, röhögő kocsmárossal, nem fogtok ki rajtam! *ti* vagytok álmképek, fantómok, az én rossz álmom nyomasztó látomása, lidércnyomás! nem én! ó majd eltűntök körülém, visszamerültök a gyalázatos multba, gonosz

emlékeim csatornaszennyébe, ha egyszer erőt veszek magamon, nagyot rikoltok és felébredek.

Lökdössetek csak könyökkel, tivornya népség, sugdolózzatok, piszkos hüvelykkel bökdösve felém, hogy tudjam, engem csúfoltok, — lépjeteek csak asztal alatt, meztelen lábamra a szöges cipővel, gúnyos »pardóny!«-t kiáltva, mintha csak véletlenül... most már csakazértse, csakazértse iszom! Nem kell a lőrétek, a rossz karcostok — harmadik másolás, tudom jól! Ismerem az anyját, hé, ennek a bornak. Mert ha mezítláb, rongyokba burkoltan, dideregve ülök is itt s nem tartok veletek, jussom van itt ülni, hé! Régebben ülök itt, mint ti!! Hojjé! Világon se voltatok még, dorbézoló csürhe. De másféle nedűt mértek itt akkor, másféle pofája volt ennek a lebujnak is... majd elmesélem egyszer, ha kedvem tartja, most nem, eszembe sincs. Nektek nincs mit mesélnem, hiába meresztitek balszemetek! Csak annyit, ha tudni akarjátok, hogy *az* volt a bor, nem ez — *az* volt a bor, a valódi, hatputtonyos! Édes és nemes, folyós arany, a kristálypohárban! Mert kristálypohárban mérték, a csillár fénye szikrát vetett metszett üvegjén, most hát tudjátok, miért nem iszom! Régi ital, sokezeréves, ott szúrták földbe venyigéjét valahol a hellén dombokon, istenek szüretjén, vagy még messzebb talán, a Nílus körül, egyiptomi márványpaloták tövében... Röhögtök? Hát igen, lehet, hogy ott, de mit bánom én, mi közöm hozzá, kotoljátok rajta, szimatoljátok csak, méricskéljétek, honnan szereztem, hogy jutottam hozzá, engem nem érdekel, nem emlékszem, nem tudok róla, csak azt tudom, hogy ittam és mértem és szép volt a mámorunk, régi mesterek keze-reszketésén megbarnult gordonka muzsikált hozzá, selymes homályban, üveghegedű, gyémántos vonó! Elhiszitek-e hát, hogy nincs örömem a nagybőgő

brúgásában, hogy megfájdul a fejem ettől a gépzongorától, csörrenő cintányértól? Hadd abba, cigány, nem kell se víg, se szomorú, nem kell a jazz-bandi-vidámság, nem kell a bánatos se, nem értitek a módját, no! Hiába üvöltitek, harminchatan, teli torokból, érzelmesen, hogy aszongya »csendesen, csak csendesen!« attól nem lesz halkabb a nóta, ha harminchatan próbáljátok halkítani, csak a dobhártyám szakad meg!

Ej, bolond álom, ne rontsam a kedveteket? Kirúgtok? Azt nem, odakint nem tudom hogy áll a bál. Még nem pirkad az ablak, vaksötét a hólepel, mintha farkasok üvöltenének. Ide hát azzal a cukrozott ecettel, de mi lesz, ha most fogok hozzá? Mire én leiszom magam, ti már kijózanodtok, akkor dobtok csak ki igazán! Mert jaj, nem kell nekem ital, részegebb vagyok én józanul, mint ti a századik pohár után — és józanabb leszek részegen, mint most a kocsmárostok! Ide hát azzal a poshadt citromlével, talán kijózanít, talán felébredek!

Kloroform.

Igenis... Egy, kettő, három...

Igenis... Beszéljek?... Közbebeszéljek? Igenis, tanár úr, csakhogy... nem, kérem, nem félek egy csöppet se... csak a lélekzés... és igen, de milyen furcsa ez... egy, kettő, három, négy... milyen hűsen csöpög valami az arcomra, arról a kosárról. ... Ez a kloroform, úgy-e?... hogy én most el fogok aludni?... azonnal?... mire huszonötöt számolok?... dehogy, tanár úr, az lehetetlen, hiszen éppen ellenkezőleg... egyre éberebb és élénkebb leszek ettől, mintha részeg volnék... és milyen különös... a szívem... a szívem... hogy dobog, milyen hangosan és külön... igen, arrafelé, lejjebb... egy külön szív dobog, tőlem egészen függetlenül... és egyre messzebb dobog... és egyre különállóbban és hangosabban... és elhagynak engem a kezem is meg a lábam is, elzsibbadnak...

Igenis, számolok... igenis, méltóságos tanár úr, bocsánatot kérek, csakhogy azt hiszem, hiába... én még soha nem voltam ennyire ébren... én még soha nem figyeltem ilyen élesen és körülményesen, ami velem történik... én tudom, hogy a kedves-nővér most ide tolta az asztalkát, amin a kések vannak meg a csipeszek, meg azok az éles görbe drótok... és hogy a méltóságos úr lassan mosakszik és álarcot vesz fel és a homlokára villanylámpát.

És a másik doktor úr, aki a kezemet leszíjazta... És a kedvesnővérek, akik olyan halkán járkálnak és minden milyen fehér és tiszta és behallatszik a villamos... Én még soha ennyire nem voltam ébren.

Igenis... öt, hat, hét, nyolc...

Most akár el is lehetne kezdeni, nem érzem a kezem és a lábam... jöhetnek a kések és a csillogó fogók... és a gézek, a katlan, amiben víz fortyog... aqua destillata... antisepticum... bactericid. Méltóságos tanár úr... méltóságos tudomány... milyen nagyszerű dolog... miattam és velem, az egész dolog, ami itt történik egy emberrel... az egész emberiség... évszázadok óta... az egész föld kerekéségén... énért, miattam, hogy megmentsenek... kilenc, tíz, tizenegy, tizenkettő...

Nem fogok elaludni, nem is akarok. Odakünt utcák kanyarodnak, jól tudom, bár nem vagyok ott, autó fut, boltajtó csapódik... Csatornákban szalad a szenny, a korzón kacérkodnak... Még odébb a Kristóf-tér, jól tudom, ott van, pedig én itt vagyok és talán nem is vagyok többé... még odébb az Andrássy-út, a Városliget, aztán kanyargó sínek, messze váltók, szemafór, Rákosszentmihály, vete-ményes táblák... mindez ott van, a helyén van, terjed és nyúlik, messze, egyre messzebb, *csak ez van*, mert én már nem vagyok... tizenhárom, tizennégy, tizenöt.

Csak ez van, egyre inkább, egyre biztosabban, egyre szélesebb gyűrűkben, egyre tágulva... Rákosszentmihály... azután Komárom, Bécs, Berlin, Párizs. A hullámgyűrű szétlapul... ez már az Óceán... az ott egy fárosz, villanykévéit a süket feketeségbe ontja... Amerika... itt már nincs tovább, ha visszafordulni nem akarok... de nem lehet, hová fordul-

nék vissza, hisz én már nem vagyok... csak előre... tizenöt, tizenhat, tizenhét.

Ez a hold, ez meg a bolygók, a nap... tovább. A Véga, Alcyone... állócsillagok... ködfoltok és Tejút... Hát aztán? Aztán is csak *Van*, aztán is *Terjed* még... terjed bizony, a lelket nem állítja meg semmi... az *akarat* megy tovább... De meddig? éppen ez a kérdés... Amíg majd nem lehet tovább... de mi lesz ottan, ahol nem lehet tovább? Csak akkor nem lehet tovább, ha ott egy fal van... De ha fal van... akkor *milyen vastag* ez a fal, — ha pedig nincsen fal, akkor... akkor *hol van* ez a fal?

Tizennyolc, tizenkilenc... hehehe, ez nagyon mulatságos, ezzel a fallal, ami ha nincs, akkor van, ha pedig van, akkor nincs. De hiszen ez nyilvánvaló képtelenség, nonszensz, ennek semmi értelme, ez tehát nem is lehet valóság. No, de viszont, köröskörül, a legszélső, legnagyobb hullámgyűrű, amibe mind a többi bele van foglalva... éppen ez a legnagyobb gömbalak... éppen ez az a bizonyos értelmetlen és képtelen és lehetetlen, tehát nem is létező agyrém... Az ám, csakhogy az a baj, hogy ebbe a lehetetlenségbe van belefoglalva az is, amiből kiindultam, a lehetséges és létező... Mert az az ember, aki ott ül, a fal előtt, ami nincs, mert muszáj neki lenni... az az ember éppen olyan messze van éntőlem, mint én őtőle... tehát annak az embernek a számára én és ez a létező valóság itten körülöttem épp olyan képtelen és értelmetlen nonszensz, fából vaskarika, lehetetlenség, mint nekem ő meg a fal, ami előtt ül, aminek lennie kell, mert különben nem lehet megállni, de nincs, mert ha van, akkor milyen vastag? Húsz... huszonegy... huszonkettő millió... méter...

Hahaha? Milyen világos! Milyen egyszerű...

Hogy én... meg a izé... ez itten ez az egész...
méltóságos úr... és ezek milyen komolyan veszik...
mintha ők *valóságosan* volnának... és léteznének
... pedig hát nem is létezhetnek, nyilvánvaló...
hogy aszongya, aludjak el... hahaha... nevetséges
... hogy aludjak el... mikor *én nem is vagyok*...
és ők sincsenek... huszonnégy... huszo-o-o-o-n...
nnnnn nnnn... ööööő.. ő.. őő.. ő...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Pásztorok.

Hajnali szél seperi kezdte a havat — a száguldó szán ekhója belapult. A gárdisták, ketten, lemaradtak, de a lengyel paraszt a bakon meg se fordult utánuk — egykedvűen csettintgetett tovább a lovaknak.

— Hé! ki ne forduljunk!

— Ne félj, bátyuska.

Didergő kábulatán át — láza is volt, úgy látszik, a kétnapos vágatásból — az utas fülét mégis megütötte ez a szokatlan megszólítás. Kedélyének sötét borújából pillanatnyi enyhülést olvasztott ki a furcsa szó — majdnem elmosolyodott. Lám, a bozontos medve azt se tudja, kit visz... A gárdisták talán szándékosan nem szóltak neki... Azt se tudja, kit visz... Nézne, ha tudná... Hogy kit...

Hogy kit?... Hát kit?...

A szán nagyot zökkent, megint összeszorította szívét a rettenetes szégyen és fájdalom. Ugyan hát kit?... Hát ki ő?... És ha tudná?...

Olyan váratlan volt a roham, majdnem elbőgte magát. Csúnyán káromkodott, hogy visszatartsa a könnyeit; de a bánat és szégyen kőkemény kérge már felolvadt, nem állt össze megint; csurogni, áradni, ömlengeni akart, — közlekedni, akárhová, elönteni, akárkit.

— Nem fázol, öreg?

— Nem én, bátyuska. Hát te?

Az utas mosolygott...

— Nem kérdeznél, öreg, ha tudnád, ki vagyok.

— Tudom én, bátyuska.

— Ugyan!... No ki vele!

— A francia császár, bátyuska.

A császár meghökkent. No lám... akkor talán... ez a jóindulatú elfogulatlanság... ez talán már ennek az *új valakinek* — szól... akit mindketten először ismertek meg benne... a *legyőzöttnek*... akinek nevére nem mered el a szem, nem esik le a száj... akinek nevét úgy ki lehet ejteni, közönnyel, mint akárkiét, mindenkiét, ama milliókét, akiknek neve annyi csak, mint egy szám: megjelölésre szolgál, hogy össze ne tévesszék a többi egyformával.

Hideg veríték ütötte ki a homlokát, a lába ólmosan elnehezedett... megint azt érezte, amit akkor, Egyiptomban... meghalni! meghalni!... de akkor megfordult minden... megfordulhat-e még?

Megfordulhat-e?

Az ágaskodó dac most egész erejével a lengyel paraszt ellen fordult... A neve, hagyján... de a rangja... ez talán mégse közönséges megjelölése valami foglalkozásnak... mint szabó, vagy böllér... és eszébe jutott az üzenet, amit tegnap indított útnak: »A nagy ármádia elveszett, de a császár egészséges.«

Szinte felvillanyozódott. Ostoba medve valami eldugott faluból — mit tudja ez, mi történt? De lehetne benne annyi becsület...

Már nem gondolkodott, már beszélt. Így mégis közelebb volt ahhoz az állapothoz, amiben eddig biztonságban érezte magát — a cselekedethez.

— Aztán tudod-e, mi az, hogy császár?

A paraszt bólint.

— Hát. Főbíró. Katonapásztor.

Katonapásztor? Egy pillanatra elhallgatott, anyyira meglepte a szó. Most már a paraszt folytatta, nagyokat csattintgatva ostorával.

— Tudom én. Nem kocsisember vagyok bátyuska, magam se. Birkapásztor.

Eh, hisz ez hülye! Mit akar azzal a pásztorsággal? Lehet vagy száz szó a fejében, úgy látszik, — kevés a sok dologhoz, ami van a világon! Tízféle fogalomra használ egyet. Atyáskodó érzés fogta el, mint mostanában már gyakran (igen, akkor is, Moszkva előtt, mikor a világbékéről beszélt!) — mesélhetnékje támadt, mint mikor az ember gyerekeknek mond el világraszóló valóságot, hozzá idomulva, népmese-nyelvre fordítva le, hogy megértse.

— Tudod-e, mi az, hogy légio? Százezer fegyveres, csupa szép szál legény. Kilenc légio... gondold el... akkora vonalon szétosztva, mint az országhatár... szétteregetve... Így vonulnak a hómezők felé...

A paraszt bólogatott.

— Hát. Tudom én. Az egész falu birkájával nekem volt számadásom. Hogy jó legelőt találjak, két kutyával. Ősszel karámba terelni.

A császár már nem figyelt. Türelmetlenül várta, hogy folytathassa.

— Az oroszok sehol se mutatkoznak. Nem mernek megütközni. Átadom a szárnyakat a két főparancsnoknak, magam maradok a középén. Ilyen még nem volt — akkora vonalon nyomulni előre — ezt még nem próbálták. A tüzéség hátvéd — ez is újítás. Lemángoroljuk, ami utunkba akad. Borodinó felől ellenállást jeleznek...

— Az a. Sertéscsordát kellett áthajtani. Örködni éjjel-nappal, ezt tessék elgondolni. A szomszéd falu-

ból át ne lopakodjanak a marhatolvajok — az én számadásom! Nem is volt ebbe hiba! Tudom én.

— Ellenállás?!... lemángoroljuk... kétoldalt begörbítem a vonalat — átkarolni! A hídon megtorpan a derékhad... nagy kavarodás... Győzelem!... De hát ki bír a hideggel?!... Ekkora ország... Gondold el: három héten át semmi utánpótlás... a sátrak lemaradtak... nem vertek meg sehol, gyáván visszahúzódtak mindenütt... dehát a scorbut... az éhség... az égő városok...

— Úgy, úgy. Elszámoltam én az istennek és — egy se hiányzott, elevenből! Ott fekszenek a dögök — tessék megszámolni! Annyi, mint elevenből — tán bizony én csináltam a dögvészt?!... Bár pusztultam volna velük — dehát ember nem kapja meg, csak marha... Mégis elcsapnak, tiszta sor!

— A hadvezér megbukik — mit szól ehhez a császár? Ez kérlek, politika... tulajdonképpen semmi közöm hozzá... végre mégis csak két különböző dolog, úgy-e... államfő és hadvezér... vagyok annyi államfőnek is, mint hadvezérnek... Ha a hadvezér megbukik... megmarad az államfő... A hadvezér az államfőé... Ura vagyok saját magamnak... csak én csaphatom el magamat... és a hatalom... a hatalom az enyém...

— Az a. Izentem is a faluba: már most ne rajtam keressék. Benne vagyok a tanácsban — jövőre mi lesz, ha engem elcsapnak? Így van ez, tudom én... nem máskép...

A két pásztor már régen nem figyelt egymásra.

Csók.

— ... kisasszony? Nem emlékszem a névre... mit akar?

— Nem értettem jól, kérem, én se... Valami írás miatt, amit a nagyságos úr átvett — vagy odaadott — nem tudom —

— Hm. Hát akkor — jöjjön be — vagy nem — inkább — várjon — majd én kimegyek...

— De nem jött fel — az utcán vár —

— Igen?... Na jó... majd lemegyek...

És míg ment le a lépcsőn, bundáját gombol-
gatva, igyekezett leküzdeni a nyugtalanságát.

A kisasszony a drogéria kirakata előtt állt, topogott a hidegben, lejjebb hajolt éppen, hogy egy parfümösdobozt szemügyre vegyen. Nem ment oda rögtön, hagyta, hogy nézze azt a dobozt. Kicsit megnyugodott, látván, hogy csakugyan nem ismeri... vagy legalább is... nem látta még soha. Valakihez hasonlított ugyan, de ennek nem volt semmi jelentősége. Odament.

— Hát kérem, tessék parancsolni. Jónapot.

A leány nem fordult mindjárt feléje, még egy pillanatig nézte a kirakatot, de elpirult. És sebesen mondta:

— Jónapot... Hát akkor...

— No igen... az az adómentességi bizonyítvány, úgy-e?...? Bocsásson meg, nem emlékszem pontosan... annyi dolgom volt...

— Adómentességi ? ... Nem ... szó sincs róla ... más miatt jöttem — az a kék boríték ... volt szíves telefonon megígérni ...

— Ahá ... mindjárt eszembe jut ... vagyis ...

Most egymásra néztek, elhűlve szinte, csaknem sértődötten. Aztán a férfi gyorsan elmosolyodott. Nevetséges, villant át rajta, majd csak mondunk valamit, vagy ő, vagy én, és aztán minden visszazökken a rendes, értelmes kerékvágásba. Hisz nekem dolgom is van; még jó, hogy lejöttem, mindjárt elmegyek a minisztériumba is. Már megesett, igaz, hogy régebben, hogy ilyen hirtelen, kínos zavarba jött, de aztán minden elsímult megint. No, most gyorsan mondok egypár udvarias szót, elköszönök és kocsiba ülök.

— Hát akkor majd ...

A kisasszony gyorsan közbeccsapott:

— Igen ... igen ... Hát akkor majd elküldi, úgy-e ... a bátyámnak kellene ... nem sürgős éppen, de már nagyon kellene.

Ezen előbb a férfi nevette el magát kicsit, aztán a kisasszony. Most vette észre, hócipő volt rajta. Na hát akkor, úgy-e ... most még elmegy a minisztériumba ... végre is, neki mindenféle dolga van, neki, izé ... családja ... meg a nővérei ... meg az öccse ...

— Na igen ... igaz ... majd akkor elküldöm ...

— Tudja a címet?

A férfi meghökkent.

— Ja ... a cím ... kérem, nem fontos ... majd kikeresem a névjegyzékben ... vagy a telefonkönyvben ...

— De hiszen nem is tudja a nevem ...

Á, nem baj ... ne tessék fáradni ... nem fontos, majd kikeresem.

Most igazán úgy néztek egymásra, mint a fél-

kegyelműek. A férfi szája félszegen megvonaglott. Ezúttal a kisasszony szedte össze magát előbb.

— Azért ne álljunk itt egy helyben.

— Nem, nem . . . Merre megy?

— Mindegy. Nincs dolgom.

— Hát akkor talán . . . ha megengedi . . . bevihetem — ?

— Hát . . .

A kocsis csodálkozva nézett vissza, miután nem szóltak ki neki.

— Pardon, persze . . . Merre vigyem?

— Nincs semmi dolgom — csak egy óra múlva.

— Hát akkor talán — no mindegy! . . . Menjen csak a körútra . . . izé . . . hetvenhét . . . nagykörút . . . hetvenhét.

A kocsi robogott.

— De nem rabolom el a drága idejét?

— Á, szó sincs róla. Be kell szólnom ott valahová, egy ügyben. Csak két perc.

A kocsi robog.

— Nem felejtett el semmit?

— Nem . . . tudom, hogy mi a dolgom. Egész pontosan tudom. Be van osztva, délutánra is. Tudja . . . (idegesen nevetett) . . . biztosan ismeri ezt — az ember álmában tudja, hogy csak álmodik — és egyszerre eszébe jut . . .

— Igen, igen — igen.

— És úgy megkönnyebbül — egyszerre leráz minden felelősséget — de azért az a felelősség megvan — mert tudja, hogy ő csak álmodik és ha majd felébred, el kell intézni . . . Egyelőre . . .

— Igen. Itt vagyunk?

— Itt. Pardon. Azonnal.

Két perc múlva, miután a kapu alatt álldogált, visszament a kocsihoz.

— Nos? Hová parancsol?

— Talán kiszállok . . .

— Hm . . . Hát akkor — talán meg lehetne
uzsonnázni.

— Jó.

A férfi ment előre.

— Hé, főúr . . . két teát — vagy kávét?

— Nem, jó lesz a tea is.

Leültek. A férfi körülnézett.

— Nini — egészen egyedül vagyunk.

— Igen. Érdekes.

Furcsa, ismeretlen, zizegő szédület támadt az agyában, csaknem émelygés, a gyomra is érezte. Egy pillanatra forogni kezdett a szoba. De ez olyan jó, különös, langyos volt, — úgy zúgott, zubogott ez a jó, szédítő kábulás, — még eszébe is jutott, hogy a repülőgépen volt ez, négyezer méter magasan, abban a pillanatban, mikor zuhanva, siklani kezdtek. Szinte sajnálta, hogy most ki kell tépni magából, kiegyenesedni, odakapni a kormánykerékhez. Gyorsan a kisasszonyra nézett, hogy valamiben megkapaszkodjék, valami realitásban. Furcsa a profilja, gondolta. Csinos, de nem különösen. A szemöldöke feketébb lehetne, a keze fehérebb. Vajjon ki lehet mégis? És hogy hívják? De van egy nagyon kedves vonás — a szája körül — szegénynek — lehetséges? — hogy ettől? — hogy innen van — ez a kábulat? Gyorsan megszólalt.

— Mi az, mire gondol?

— Semmi, fáj a fejem. Elszédültem.

— Hát akkor — menjünk talán.

A pincér elment az ajtó előtt.

— Kérem — fizetek — úgy-e?

— Igen.

Kint voltak az utcán.

A körút csürhéje, piszkos kocsik, robogó teher-

autók, zörgő villamos. Rengeteg munkás, hivatalnok, sietve, keresztül-kasul, mint egy expresszionista képen. A pályaudvar nagy órája már kigyulladt. Olvadni kezdett a hó, lucokban tocsogott a hócipő. Egy rohanó, kereskedőarcú ember meglökte.

— Várjon — erre — felül a villamosra?

— Igen — most már mennem kell.

— Erre?

— Jó lesz.

Megálltak a villamostábla előtt. Vagy huszan álltak még ott, cselédek, egy hordár, egy bundás nő, két katonatiszt a sínen beszélgetett, közvetlen előttük. Még hallgatták is egy percig, valami színházi előadásról beszélgettek. »Á, szervusz Miklós«, kiáltott valaki a hátuk mögött. »Szervusz, öreg! Szeervusz öreg, alig ismertelek meg. Jössz ezen a villamoson? Jövök. Te, mondd csak, igaz legyen, hogy...« A többit nem lehetett hallani.

— Hát akkor...

— Igen. Úgy-e, majd elküldi.

— Okvetlenül.

— Most akkor megyek. Ne tartóztassa magát.

— Kezét csókolom.

— Isten vele... Köszönöm... Én ugyanis...

— Tudom, tudom...

— Úgy-e...

Nem jött ki a szó a torkán. Csak mikor a villamos már elrobogott. Ijedten nézett rá.

— Ni... most elment... a villamos...

— Nem baj... jön másik...

— Igen... Vigyázzon, megfázik... Gombolja be a kabátját... Nem úgy... Adja ide ezt a csomagot... várjon, majd én begombolom magának.

És ekkor történt meg végre, úgy, ahogy, lehajolt, hogy begombolja a lány kabátját. Még látta, ahogy mellettük valaki, egy feketekabátos nő, csodál-

kozva feléjük fordul. Aztán már nem látott semmit. A szája félcentiméternyire lehetett a félig kinyilt, rémületében mosolygó szájtól — ezt a félcentimétert már együtt futották be, kétoldalról. Aztán a langyos, nedves ajkakon túl, csak a fogakat érezte síkosan, mint a datolya magvát, mikor megállítja a fogat. És a ködön túl nevetést hallott, aztán bosszankodó, megbotránkozó kiáltásokat. Aztán csak lassan, lassuló ütemekben előálló dobbanásokat hallott még, de ezeket már belülről, a mellében, mint valami idegen tárgyat, egy nagy ingaórát, ami ünnepélyesen megáll — vagy vészharangot, amint terhesen, vészjóslóan kondul még egyet-kettőt, mielőtt elhallgat, hogy utána fekete csönd legyen — fekete csönd, amiből majd lángok csapnak elő és rémült sikoltozás.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A nyomorék.

Nem nagyon bíztak benne, hogy fel fog növekedni, születésekor. Anyja, mikor meglátta, rémülten dugta el fejét a homokpárnába, nem akart tudni róla, — kíméletes rokonok vitték el, ott cseperedett fel valahogyan, a pálmaerdő szélén, félig isten kegyelméből. Könyörületes idegenek, ha nem is kényeztették el gondoskodással, hagytak neki valamit a lekoppasztott ág csücskén: ivóvizet a forrás adott, legelőt a szikkadt fenyér.

Hamar megtanulta, hogy szerénynek és csendesnek kell lennie. Apró korában benne is épügy ficánkolt a vér, mint kölyöktársaiban, — hancúrozni, verekedni, rugdalózni a sütkérező kamaszok között. Nyiherészve bögni oldalba a kergén körbeszaladgáló ünöcskéket, bujócskát játszani a hullámozó ütemben méltósággal felvonuló öregek lábai közt. A zsiráf-kölyköket ijesztgetni. De már a társasélet első napjaiban tünődve és csodálkozva meg kellett értenie, hogy vele valami nagy baj van. Nyihogás fogadta, a gyerekek orral mutogattak rá, megkergették, dobálták, nem akartak játszani vele.

Először egy szakállas kamasztól hallotta a szót: — Nini, a nyomorék!

Csodálkozva nézett rá. A kamasz hátán gőgösen, büszkén meredezett a két tekintélyes, hatalmas zsirgumó. Először vette észre, hogy valami idegenszerű, csaknem az undorhoz hasonló rossz érzés fogja el,

ha ezeknek a gumóknak egyike hozzáér a testéhez. És hogy aránylag még jobban is szereti azokat a társait, akiknek legalább csak egy ilyen gumó van a hátán.

Délben, mikor merőlegesen sütött a nap, véletlenül meglátta önmagát a kútban. És ekkor rájött a dolog nyitjára. Hát igen. A háta síma volt. Síma és egyenesvonalú, mint a szarvasoké, még az a lefelé ferdülő irány se emlékeztette társaira, ami a zsiráfok hátát legalább ezzel a vonallal teszi rokonszenvessé, rokonai szemében.

Most már kezdte szégyenleni magát.

Arra gondolt, hogy a két gumó, ha nem is érzi szükségét, majd csak kifejlődik az ő hátán is és nem fogják csúfolni a hiánya miatt.

De hiába várt erre és mikor kortársai már udvarolgatni kezdtek, meg kellett értenie, hogy egyedül maradt. Nem kellett a nőknek. Kettő volt közülük, akikhez szemérmesen és félszegen közeledni próbált — az egyik őszintén megmondta neki, hogy undorodik tőle, a másik elismert annyit, hogy őt személyesen nem zavarná a szokatlan hiány és szívesen megbocsátaná az egyenes hátat, egyenes lelkére való tekintettel, — de szégyelné magát barát-női előtt, akiknek pompás példányok udvaroltak, hogy neki csak ilyen jutott.

Ez volt az az év, melynek tavaszán a kétlábúak átjöttek a folyón — az egész ifjúság lázban égett, a közelgő sorozásra való tekintettel. Az öregek — voltak közöttük, akik már éltek karavánban s elevenen kerültek vissza, miután valami számum vagy bengáli rablóhorda elpusztította és szétverte a csordát, — most lelkesítő emlékekkel tüzelték az ifjúságot.

A selejtezőre, ahol összegyűltek, hogy aztán a kétlábúakhoz csatlakozzanak, odasomfordált ő is — remegő vágy vitte, hogy megismeri az életet, kalandos utak képe derengett fel szívében, a végtelen

homokpuszták lidérces délibábja csalogatta. De keserűen tépte ketté jóálmaid a durva valóság.

— Erigy innen fiam, — mondta jólelkűen az öreg Vezető, — hát nem tudod, hogy nyomorék vagy? Hiszen még egy málhapadot se lehetne felkötni a hátadra.

Hahota hangzott fel mögötte — megszégyenülten somfordált el s először érezte, hogy boldogtalan. A kétlábúak megérkeztek — előtte vonult el, cifra felszereléssel, a hadsereg. Mindegyiknek hátán egy-egy kétlábú Isten, tarka köntösben. Por nyargalt utánuk, elnyelte őket a messzeség.

Egyedül maradt, néhány halódó aggastyán társaságában. Ezek talán szóbaálltak volna vele, de nem húzta feléjük a szíve, — fiatalnak érezte magát, másra vágyott, valami hevítette. Egyedül csatangolt hát a folyóparton, lihegve, tűnődve, kémlelve a láthatárt.

Egy napon a homokban félig szétporladt könyv lapjait dobta fel dobogó lába. Angol hittérítők vették el. Lehajolt és betűzni kezdte.

Példázat volt azon a lapon — a gazdag emberről szólt s azzal végződött, hogy könnyebb a tevének átmenni a tűi fokán, mint a gazdagnak Isten országába jutni.

Mintha szívenütötték volna. — S mily könnyű volna *nekem*, — gondolta, — akinek nincsenek daganatok a hátamon. S tovább tűnődve, mintha felolvadt volna benne valami — rájött, hogy kiválasztott ő társai közül, akinek szenvedése és boldogtalansága és megcsúfolt élete áldozat és kiváltság, ami különbbé és többé teszi őt másoknál.

— Legyek csak nyomorék nektek, gőgös, elbizakodott púposok ti, — kiáltott hangosan a sivatag felé, — az én lelkem púposabb, mint a tiétek!

És Anasztáz, a púptalan teve, elhatározta, hogy szellemi tevékenységet fog ezentúl kifejtteni.

A hegedű.

A karaván elment, a hegedű ottmaradt. Tanács-talanul állták körül a bennszülöttek. Mégis mi a csoda lehet?

Hogy micsoda? — mondta fölényesen Tani-Tani, a maori-főnök. — Hát nem látjátok? Kulacs! Vízrel töltik meg a fehérek, a hátukra akasztják, úgy viszik. Azért üres belül. Ezennel lefoglalom magamnak.

Hát nem valami alkalmas kulacs volt. Oldalt volt rajta két nyílás, nem fölül, azon kellett betölteni a kecsketejet és mindig vízszintesen kellett tartani, különben kicsurgott ugyanazon a két nyíláson.

Tani-Tani meg is únta egy idő múlva, kétségek is merültek fel lelkében, vajjon jól ítélte-e meg a furcsa tárgy rendeltetését. De restelte bevallani a törzs előtt. Titokban odaadta inkább szolgájának, Roda-Rodának, aki elmés ember hírében állott. Ez kavicsokat tartott benne, amiket összelopkodott, — de neki is hamar meggyúlt a baja vele — nem tudta előszedegetni belőle, mikor szüksége volt rájuk. Takarékperselynek megfelelt volna, de nem merte összetörni a főnök ajándékát.

Később dísznek akasztották ki, a törzsház gerendájára. Ebben a minőségben sokáig jó szolgálatokat tett, a szomszéd törzsek *tótemet* láttak benne és tisztelték. Eleinte a törzs nemzeti politiká-

jának hívei és agitátorai próbálták kihasználni azt a szuggesztív erőt, amit jelentett: nemzedékeken át hozzászoktatták az ifjúságot, hogy a Maori Nemzeti Korona jelképét lássák benne, amivel harcra és összetartásra lehet buzdítani. A »maori kulacs«, »Tani-Tani kulacsa« körül valóságos legendák, valóságos mondavilág keletkezett, mely származását visszatolta képzeletben egészen az ősidőig, ismeretlen erők művének igyekezett beállítani a »kulacs«-ot. Egyes költők szerint az égből hullott alá, tüzes meteor formájában, mások tudni vélték, hogy a Földből nőtt ki s egy pásztorlegény találta meg.

A maori-renesszánsz évtizedeiben, a művészetek fellendülésének korában új szempontok keletkeztek, halványan, tapogatózva. Iparművészek, képfaragók, akik ebben az időben mesterségük szabályainak és törvényeinek tökéletes megismeréséig jutottak, kezdték rebesgetni, amit később nyíltan is kimutattak, kétséget kizáró módon, hogy a »kulacs« nem lehet maori-eredetű — vonalaiban, stílusában határozottan idegen forma-elemek vannak, nem hasonlítható a maori kultúra és művészet egyetlen termékéhez sem. A hegedű e kor vége felé ki is került a Törzsház Szentélyéből, ahol eddig őrizték a főpapok és egyelőre a főnök palotájába került.

Innen jutott a száz évig tartó nagy háború s a maori-királyság bukása után a múzeumba. Bizony a múzeumba, mert beköszöntött a Megismerés nagy százada, a maori-enciklopedisták kora, mely a fogalmak elemzésének hatalmas művét befejezve, kiigyuította a mindent lebíró emberi akarat és Megismerés fáklyáját: a Tudományt. E nagy században, mely a természettudományok, a technika szédítő fejlődésével, bőrből készült nadrágjaival, valódi csontból készült fülönfüggőivel, önműködő akasztófaival, emberlábra berendezett hordszékeivel, távolbakiabáló

tölcséreivel és faragott csatabárdjaival legyőzte a természetet s bevilágított annak titkaiba, éreztette felszabadító hatását a politikában is: beköszöntött a liberalizmus és a szabad kutatás nagyszerű epokája.

Ebben a korban jött rá Elem-Elem, a nagy tudós, hogy a »kulacs«, a hegedű, tulajdonképpen *hangszer*. Szkeptikusok azt vitatták ugyan, hogy nem magától jött rá, hanem valami fehér ember árulta el a titkot, a papájának — de ez már nem volt lényeges: a Felfedezés megtörtént s az új Hangszert ki kellett próbálni.

Maga Elem-Elem szólaltatta meg. Óriási közönség előtt két kaviccsal döngette a hegedű hátát s a »Nye-kapi-ka minga« nemzeti indulót verte ki rajta.

Mérsékelt sikerrel. A zenészek kijelentették, hogy a kecskebőrrel borított dob sokkal szebb hangot ad, mint ez.

S a hegedű kiment a divatból.

Országos Széchényi Könyvtár

Természetes kiválás.

(Természettudományos értekezés, három képben.)

I.

Azon a helyen lazán feküdt a bazaltréteg, alatta egy gneiszlap úgy, ahogy a kihűlő kéregben megmerevedett. A két réteg közt egy darab okszidiánkő volt, amit nyomtak a kőzetek — ez a kődarab szeretett volna vagy egy félrőfnyivel lejjebb csúszni, a puha zsírkőbe — de ez kicsit nehezen ment.

Mint vaját kenyérre, a szél homokos fővényt kent be a bazaltrétegre s e homokba száraz, szívós páfrányok kapaszkodtak. Felül, nem messze az okszidiántól, egy zöld halom lejtőjén, halformájú, de szőrös állatok gubbaszkodtak. Bár nemrég kerültek csak e vidékre, otthonosak voltak már: élénk, figyelmes szemük forogni tudott, nem úgy, mint ama halak és gyíkok szeme, melyek e vidéket lakták. Ez a fajta régen elhagyta már a vizet: hasukon két lágy mirigy fejlődött, e mirigyből fehér lé folyt s a tehetetlen kölykök behabzsolták ezt a lét. Kicsi, zömök lények voltak, a szájuk félig halszáj, félig madárcsőr — ínyükből kemény, piciny csontocskák törtek elő.

A domb másik oldalán, hunyorogva a napfényben, feküdt az ichtioszaurusz. Óriási testén ezer színben szikráztak a pikkelyek — széles szárnyait

legyező formájában behúzta, földnek eresztette — kurta gyíklábait szétterpesztette a fűben. Az erdő felől repült ide, kígyózó köröket írt le a magasban — aztán a tenger fölött nagy ívben, és most lefeküdt pihenni. Hosszú, keskeny állát lelógatta a lejtőn.

Az egyik mirigyes, az, amelyik közelebb feküdt a repülőgyíkhöz, — két-három rőfnyire — már egy félórája nézte az óriást, mohón meredt rá és nyilván észrevette, hogy az nem látja őt: a hatalmas állat szemgödréből hiányzik a haránt-izom, oldalt nem tudja mozgatni a szemét. A mirigyes tudta ezt, mert amint óvatosan és hangtalanul előrekúszott, vigyázott, hogy mindig oldalt maradjon, az ichtioszaurusz látkörén kívül. A mirigyes egyszer visszanézett és vonagló mozdulatot tett, — ekkor megmozdult a másik mirigyes is és utána-kúszott.

Mikor csak félrőfnyire voltak: meglapultak. Összenéztek. A repülőgyík hátán, fent a nyaknál, keskeny ér dagadt ki: tisztán látható volt a finom, zöldes bőr alatt, hogy árad, lüktet benne az élet, hogy dobog és vonaglik. A repülőgyík álmosan pislogott, még mindig nem látta a két mirigyest. Ha nem olyan álmos és lusta, ha csak egy kicsit oldalt fordítja a fejét, éktelen dühbe jön vala: csontos szárnyát messze kitarja és szájával odavág — a két melegvérű csúszó-mászó felmetélt hassal gurul le a domboldalról, s ő szikrázva és ragyogva emelkedik a magasba — két perc, s a felhők közt lebeg.

De hát nem mozdul. Az első mirigyes nekifeszítette lábát a homoknak és elrúgta magát — a másik elkapta a repülőgyík farkát. Az első a hátára ugrott és egyetlen harapással felszakította azt a finom, lüktető eret. Aztán jól megkapaszkod-

dott a pikkelyekben, mert a repülőgyík szétcsapta szárnyait és toronymagasat ugrik, visszaesik megint s a felszakított sebből zöld lé patakzik. Kinyitja száját, a hatalmas test remegni kezd. Ájult, merev szemei kidagadnak. A mirigyeselek ott gubbaszkodnak a hátán s várnak, míg elcsöndesül.

II.

Az okszidiánkő félrőfnyit csúszott: a bazalt még mindig nyomta, a gneisz valamit engedett. A homoktorlasz félresiklott, de még áll a domb fölötté — rajta finom másfajta pázsit.

A közeli tó vize azóta valamit emelkedett, úgyhogy most a domb oldalát mossák a habok. Ügyes kezek cölöpöket vertek a tó fenekére s a cölöpökre négyszögletű, nagy fészkeket raktak fából. Híd vezet a parthoz, ezen a hidon, hátsólábra emelkedve, jön két majom, abból az új fajtából való, amelyik házat épít. Mindkettőnek dorong a kezében. Pofájuk csupasz. A vézna, nyomorult testet idegen állatok bundája borítja. Átjönnek s a domb lejtőjén elbujnak egy bokor mögé.

Kétszer jött fel és szállt le a nap és nem volt bátorságuk megtámadni az óriásmajmot. Az óriásmajom velük együtt jött le a hegyekből, de nem tartott velük — nem kellett neki dorong: kézzel fojtotta meg a lámát és a vaddisznónak a nyakát átharapta. Nem kellett annak se cölöp, se ház, a helyett inkább gyakran megtette, hogy kiráncigálta a cölöpöket, s ha ilyenkor közeledtek hozzá, ütött és a fogait vicsorgatta. De nagyon erős volt, nem bírtak vele. Néhány nap előtt kézzel lyukat ásott a domb másik oldalán s abban elrejtőzött, néha bujt csak elő, hogy valami galibát csináljon.

A két dorongos majom ott gubbaszt a bokor mögött s néha kidugja fejét. Tudják, hogy az óriásmajom ott szuszog barlangjában — nyilván alszik. — A szemük izgatottan forgolódik.

Igy vártak sokáig s egymás kezét szorongatták aggodalmasan. Néha a cölöpház felé pillantanak, az egyik pillér széttörve lóg alá — ezt az óriásmajom csinálta. Nagy megnyugvásukra szolgált, hogy a házak eresze alatt csapatostul ültek a majmok s figyelték a jelenetet. Legrosszabb esetben azok idefutnak és segítségükre lesznek a munkában.

A nap leszállóban — határozni kell. Végre megmozdul az egyik, lassan húzódik a barlang felé, oldalvást. A másik utána. Görcsösen szorongatják a dorongot.

Az óriásmajom bent fekszik az oduban. Az egyik óvatosan nyújtja előre dorongját — vigyázva löki be az odu száján. Hangosan bömböl odabent az állat, kidugja a fejét és éktelen dühben csikordulnak meg a fogai.

A két majom visszaugrik a domb lejtője mögé: meglapulnak. Most vadul, véres szemekkel néz szét az óriásmajom. Nekilődul, hogy kimásszék. Roppant öklével a levegőbe kap.

De hogy megfordul, suhint a dorong. A másik oldalról az egyik felmászott a domb tetejére, behúzott fejfelé, kiálló pofacsontokkal. A dorong koponyán találta az óriásmajmot. Vonítva fordul meg s a támadójára veti magát — de az megugrik s most társa, a másik dorongos sujt le bozontos koponyájára. Az óriásmajom lerogy — ordítása hosszú, gurgulázó hörgésbe vész.

III.

A domb meglehetősen lelapult, mert letarolták s téglákat raktak fölébe. A téglákból pince lett, a pince fölé köveket raktak, ezekre épült a kávéház padlója. Négy méternyire a domb fölött merőleges irányban, ezt a padlót linoleum borítja s a szőnyegen, a domb jobb oldala felől kicsi asztal áll egy ablakfülkében. Ennél az asztalnál ül Balog, kéziratot olvas és nem veszi észre, hogy szemben egy másik asztalnál (a domb baloldala felől), ott ülnek Balázs a kritikus és Kaczolay a népszerű, fiatal drámaíró. Éppen most ültek le.

Ő nem veszi észre őket, de azok meglátták. Odanéznek, de nem szólnak. Balázs mosolyogva int Kaczolaynak, hogy ne zavarják; úgy látszik, el van merülve.

— Kéziratot olvas.

— Igen. Az utóbbi időben nagyon szorgalmas.

— Sokat dolgozik. Az »Észak« óta, ami két évvel ezelőtt jelent meg, volna már vagy három kötetre valója.

— Nagyon helyesnek találom, hogy válogat. Író soha sem lehet elég szigorú önmagával.

— Hát az igaz, igaz. Jól tudod, mily sokra tartom ezt a Balogot.

— Hiszen ebben megegyezünk. Egyike a legkitűnőbb publicistáinknak.

— Én is mindig mondom. Minek ír ez az ember novellákat, minek rontja magát, igazán kár. A novella nem neki való műfaj.

— Látod, ugyanezt mondtam nemrég Mucs-kainak. Furcsa, hogy mégis a legszívesebben tárcákat ír. Két éve alig ír egyebet. A mellett biztosan nagyszerű humoreszkeket tudna írni, biztosan van tehetsége hozzá.

— Nagyszerűeket tudna írni! Mindig mondom! Én nagyon sokra becsülöm, látod, de hát az ember nem tehet a lelkiismerete ellen. Ilyen ügyes publicista — hogy jön ő ahhoz, hogy drámát írjon?

— Drámát írt?

— Igen, drámát írt. Beadta a darabot a Nagy Színházhoz, azzal, hogy ez az életének egyetlen munkája, amire tart valamit. Ettől függ, hogy maradhat-e író vagy sem. Ennek a darabnak a sorsától. Ha nem lesz vele sikere, örökre leteszi a tollat.

— Szép! Hiszen éhenhal, egyebe sincs, amiből megéljen!

— Én is azt mondtam. Mit tegyen az ember? Az igazgató ideadta nekem a darabot — tudod, »A más felesége« óta, amivel olyan sikerem volt, nagyon megbízik színpadi érzékemben — szóval, ideadta, hogy mondjak véleményt, persze diszkréten, hogy ne tudjanak róla . . . szóval a véleményemtől teszi függővé, előadassa-e az »Embert«-t; ez a címe a Balog darabjának.

— Na és? Elolvastad?

— El. Egészen máig gondolkodtam rajta. Ebben a pillanatban határoztam el magam, most, hogy itt láttam ülni. Nem tehetek a lelkiismeretem ellen.

— Hát milyen? Rossz?

— Tudod, kérlek — nem színdarab. — Van benne minden, líra, filozófia, emberismeret — de tudod kérlek, sehol egy eredeti helyzet, ami kell a népnek. Nem ajánlhatom tiszta lelkiismerettel, hogy előadják.

— Hát nem ajánlod?

— Lehetetlen. Te tudod, hogy szeretem ezt a fiút, de ez más.

— Na és ha Balog megtudja, hogy te . . .

— Nem tudhatja meg, mert a diri megígérte nekem, hogy senkinek sem szól — ha nekem nem tetszik a darab, visszaadja Balognak azzal, hogy az ő saját dramaturg meggyőződése szerint — és a többi . . .

— Pszt! Vigyázz — már nem olvas, idefigyel . . .

— Jóreggelt, kedves Balog! Mi szépet olvas? A »Kék vár«, ami ma jelent meg, gyönyörű. Dél előtt beszéltek a klubban róla, és én ugyancsak kiálltam magáért, — méregbejöttem . . . »Nem igaz!« . . . — mondtam — »ellenkezőleg, nagyon tehetséges munka! . . . kiabáltam folyton . . .

Az okszidiánkő még egy félrőfnyit csúszott, lekerült a gneiszlapról és kényelmesen kinyújtózott a puha zsírkőben, az asztal alatt, a kávéház alatt, a pince alatt, a homok alatt, a bazaltréteg alatt.

TARTALOM.

	Lap
Az ítélet	5
Harun al Rasid utolsó kalandja	9
Kacsapecsenye	14
Festék	19
Titok	23
Iránytű	26
Mirákulum	29
Az idegen	32
Régiség	36
Álmatlan éj	40
Képek	43
A jó ördög meséje	46
Két játék	49
Régen van	52
Öreg és fiatal	56
Az eskü	60
Találkozás	65
Idill	68
Pista, a gyöngykagyló	71
Tolvajország	75
Színésznő	78
Az első koldulás	82
Szemét	88
A Becsületes Ember	93
Férfibecsület	96
A szerzetes	101
Barack	104
Beatrice	107
Rádió	111
Beszélgetés egy jó emberrel	115
A gyémánt	119
Borbála	124

	Lap
Privisinszki	130
Röntgenország	134
A rajongó	139
Hisztéria	144
Kristálpalack	148
A jövőbelátó gép	152
Filozófia	156
Az inkarnátor	159
Rettenetes	163
Természet	167
Három vőlegény	170
Éden	174
Kocsma	177
Kloroform	180
Pásztorok	184
Csók	188
A nyomorék	194
A hegedű	197
Természetes kiválás	200

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

